DE ROMANORVM ET VENETORVM MAGISTRATVVM INTER SE COMPARATIONE

libellus.

GVERINI PISONIS SOACII
I. C. PATAVINI.

Ad l. i. ff. de offitio eius cui mandata
eſt iuriſdictio.
ac in præcedentes Magiſtratuum titulos.

PATAVII,
Apud M. Antonium de Galaſſis.
M D LXIII.

M. ANTONIO AMVLIO

S. R. E. CARDINALI

ILLVSTRISSIMO

TIT. S. MARCELLI.

Guerinus Piso Soacius. S. D. P.

SCIPIONEM Africanum dicere solitum accepimus Cardinalis amplissime, nunquam se minus otiosum esse, quam cũ esset otiosus, Ego uero illud e diuerso dicere possum, nunquam me minus negotiosum esse, quam cũ sum negotiosus, & si enim perpetuis negotiorum undis iam inde ab incunabulis sic inuolutus usque fuerim, ut emergere in otium, ac quietem homine libero dignam, nulla unquam arte potuerim, quasi mihi cum fato res sit, igniculos tamen quosdam a natura suscitatos in me metipso persentiscebam, qui sic cum annis uenienti-

bus creuerunt, ut quo maxime tempore rem facere nostrates solent, ego tum tumultuarius in litibus & foro uersans, qui nec curis, nec negotio uacare possum, animo etiam uariis actionibus occupato & impedito, quæ maxime a quiete doctrinarum auocant, otium reperirem, Ea propter uidens in hac iuris sciētia nihil dignius, nihil delectabilius, quàm magistratuum inuestigatio, perquirere decreui, num nostrorum aliquis pleniori commentario rem explicarit, uel saltem disiecta membra collegerit, & in unam consonantiam collocarit, nemine inuento, qui hoc assecutus fuerit, cum sub imperatoribus & Monarchiæ statu mutata sint omnia, perplexitatis rei certissimum argumentum, adeo ut dixerit Purpuratus, quòd si similitudinem per omnia quæramus uix erit similes inuenire, & Pirrus, quòd nunquam eadem omnino huius temporis magistratuum cum antiquis fiet comparatio, animo repetere cæpi, sedulòq; metiri, longissimam Venetarum rerum seriem, ac perpetua quadam æmulatione absolutam eorum omnium, quæ Romani terra, mariq; gessere in his speciem recognoscens, animaduerti

eorum Remp. Scriptorum defectu meritissima fraudari laude, in hac inquam magistratuum parte, qua in primis illustrari opportuisset, itaque onus ipse suscepi & timide quidem initio ueritus ne uires tanto oneri impares essent, mox cognoui non absque Deo ad hæc progressum, tanta mihi uideor usus fuisse fælicitate, ea enim mihi scribendi ratio potissimum arrisit, in qua placido quodam nexu iungeretur cum politiori literatura, iuris legumq́ peritia, in quibus si cui forte uidebor autorum uerbis nimium inhæsisse, atque interdum penè transcripsisse omnia, is sic habeto, maximam à me ueritatis, quæ sæpe mutandis uerbis amittitur, habitam esse rationem, ne studio loquendi nouiter ipsorum sententias splēdide ac proprie, & optimis uerbis expositas, mutare in deterius, maluiq́ imitator dici, quam deprauator, erant enim dicenda eadem & si nollem eodem modo, denique si mihi elocutionis gloria detrahatur, facile patiar, & illa inuentarum rerum, aut si id quoque adimāt, collocationis compositionisq́ una laude contentus ero, ac ne eam quidem ipsam magnopere exigā, fuit enim illud mihi hoc

labore propositum, non nominis comparandi, sed omnia ad sinceram antiquitatis fidem reuocandi. Tibi uero inscribere cõsilium fuit, quia sicut antiquissimi uates Deorum templis sua inferre carmina consueuerunt, ut pia commendatione illa ab omni humana inuidia uindicarent, Romanorum illam peruetere cõsuetudinem secuti, qui ex agricultura nouas fruges, ne degu stabant quidem, antequam sacerdotes primitias libassẽt, ita uisus sum mihi recte facere, si tibi primitias decimas ue dedicassem, tanquam optimo antistiti, ac omnium bonarum literarum studiosissimo, tu enim omnis literaturæ præsidium & parens unicus semper extitisti, nec materia huius munusculi patrocinio tuo indigna est, cum propter alia multa, tum quia ex eo perspicue intelliges, in quam moderata, recteq; instituta ciuitate eminentissimi ordinis consensu summos adeptus fueris magistratus. Quibus accessit Cardinalatus dignitas nõ oblata solum, sed modeste recusata, propter quam ancipites hominũ mentes relinquis, an per te illa magis sit illustrata, dum grauem, sanctum, inreprehensibilem te in ea uirum præfers, an uero tu ab ea splendorẽ,

gratiam, autoritatem, sis consecutus, Capias ergo hoc qualecunque munus, pro addicti animi mei monumento, non enim possum maius officiosi amoris pignus tradere, scio delectaris plus his, quam opulentis aliorum muneribus, nã preciosa dare ditioribus se, aut stultitia est (ni fallor) aut aucupium, interim tuæ erunt partes libelli huius patrocinium suscipere, quod si effeceris, hasq́; lucubrationes iuuentutis specimen probaueris, mihi si alicunde prouenerit commoditas, alacriorem ad cætera prosequenda animum feceris. Vale Patauii Calendis Iulii.

M D L X I I I.

LECTORI.

Celebratissimus Pictor ille Appelles, cum docta manu quippiam expolierat; ita suscribere in ipso opere solitus legitur: Appelles faciebat, hoc exemplo Candide lector quaeso illud operis initio appones, Guerinus Piso Soacius Reip. Rom. simulachrum faciebat, dignum certe, ut ab Appelle solo pingeretur.

SVMMA CAPITA QVAESTIONVM, *quæ in hoc tractatu potissimum elucidantur.*

DE
ROMANORVM
ET VENETORVM
MAGISTRATVVM
inter se comparatione.

GVERINI PISONIS SOACII
I. C. PATAVINI.

Ad l.i.ff.de offit. ei. cui. mand. est iurisd.iuxta ordinem Pomponij iureconsulti in l.ij.ff.de orig.iur.

IX alius est tractatus magis utilis aut necessarius iurisprudentiæ candidatis, quàm hic de magistratibus, quem aggredimur,vix alius rursum quem superiorum temporum iurisperiti magis neglexerint,ac velut clausis oculis pertrãsierint, dum historicam hanc cognitionem tanquàm superuacuam aspernantur,in qua tamen maior pars cognitionis iuris versatur,nam non est q̃ Romani iuris elegantiam recte percipias, nisi teneas incunabula eius, & principia, quæ ex magistratuum institutione colliguntur, quod Caius mira grauitate probat in l.i.supra de orig. iur. sed fuerit id temporum vitium, recentiores certe Budeus,Zasius,Cagnolus,Corasius, aliiq; non in celebris nominis iurisconsulti hoc ita agnouere, ut non aliam iuris partem diligentius ac plenius interpretandam putauerint, non minus se totius Romanæ historiæ,q̃ iurisprudentiæ consultos ostendentes,verum quia ita natura comparatum est, vt messor quantumuis diligens efficere non valeat,quin spicilegium relinquatur,ideo non tanq̃ perfe

cto operi fastigium imposituri, sed superstites spicas collecturi, accedamus, ne pereant. Inuestigandum est autem in primis de ordinibus † & gradibus magistratuum. Bart. post gloss. in aut. ut ab illustr. quique sus per eam dignit. tenuit, ꝙ sint quinque, superillustris, illustris, spectabilis, clarissimus, & infimus, seu simplex magistratus, & hæc est communis scribentium sententia, ut per Ias. & Dec. hic. Alexan. vero post glo. tenuit, ꝙ sint quatuor, dempto gradu superillustrium, quem sequuntur Rimin. Aquens. Curt. Purp & Modern. omnes. Magnus ille Alciatus dispunct. lib. iii. ca. iiii. plures esse ordines dignitatum affirmabat ex titulo de perfectis. dignit. cod. lib. xii. Placet opinio Guglielm. de Cun. in l. fi. c. ubi Senat. uel clariss. qui tres tantum ordines magistratuum enumerabat, maiores, medios, & minores, probatur per textum in aut. de non alien. aut. permut. reb. eccles. §. fi. ibi, seruabūt autem eam, & nostræ Reip. iudices, maiores, minores, & medias habentes administrationes, ad idem est tex. in §. illud etiam aut. ut Cum. de appellat. cognosc. ibi, veneräda vetustatis auctoritas ita magistratus digessit, vt alii maiores, alii medii, alii minores essent. Respondendo dicebat Aquens. hic nu. 10. ꝙ in iuribus suprallegatis enumerantur solum magistratus, qui habent exercitium imperii & iurisditionis, & sic excluduntur superiores, qui licet habeant maiorem autoritatem, non tamen habent exercitium contentiosæ iurisditionis, & pariter excluduntur infimi, quasi non sint computandi cum aliis, sed reprehenditur per Cagnol. in vtraque parte solutionis. supra de orig. iur. num. 231. prima etenim pars confunditur per consequentiam glosæ in l. illicitas. §. qui vniuersas, in verbo. ius gladii. supra de offit. presid. & in hac l. nostra. in verbo tribuuntur. approbata per Bar. & communiter doct. quæ vult, ꝙ merum imperium competens inferioribus, multo fortius competat superioribus, cum absonum alioquin esset plus posse minores, quàm maiores magistratus. secunda pars solutionis & ipsa non procedit, quia quamuis essent infimi respectu aliorum, non tamen deberent negligi, sed honorari, cum sint in magistratu l. honor. ff. de mun. & honor. Aliter respondet Alex. ꝙ spectabiles sunt medii respectu superillustrium, & infimorum, quam solutionem etiam voluisse videtur Dec. sub diuersis verbis, dum dicit, ꝙ illa distinctio est generalis, quæ non excludit aliam diuisionem magis particularem, nam medii dicuntur magistratus omnes, qui claudun tur inter duo extrema, etiam ꝙ non sit æqualitas distantiæ extremorū. c. non solum de appellat. in vi. ubi Dominic. c. consuluit. de offi. deleg. ubi Ab. est text. in l. iii. §. filius inter medias. ff. de lib. & posth. Sed licet istæ solutiones possint procedere quo ad §. fi. aut. de non. alien. non tamen correspondent textui in d. §. illud, ut cum de appellat. cognosc. ubi absolute dicitur, tres esse gradus magistratuum: Fenestel. tamen in

1 Quot ordines Magistratuū.

altero magistratuum libello tit.de magistr. relig.non spectan. bimem brem fecisse uidetur diuisionem,cum ait,quod alii maiores sunt, alii minores,quam etiam sensisse uidetur Aul.Gel.noct.attic.lib.xiii.eod.ca.maiores dicti sunt,qui maiora auspicia habuerunt,minores, qui minora. Veruntamen diuisio Guglielm.est gratia clarioris & commodioris doctrinæ,iuxta ea,quæ scribit Bar.de diuisione in l.i. ff. ad municip. nam & comitia alia erant curiata,alia centuriata,alia tributa,quæ Gel. li.15. cap.27.sic declarat,ut comitia curiata sint,cum ex generibus omnium fertur suffragium,centuriata,cum ex censu & ætate, tributa, cum ex regionibus & locis,quæ uerba a centuriatis,curiata satis separant,at a tributis non sat aperte,ideo Coras.præter iuris scientiam omnium bonorum artium peritissimus in d.l.ii.de orig iur.§.postea aucta,tributa comitia solo plebis conuētu constare dixit,quibus plebs neque uiritim, neque curiatim,sed regionatim,hoc est p regiones & loca suffragium emittebat,quem locum eo breuius attingere decreuimus,quod cum uideamus a doctissimo Sigonio in libro primo de antiquo iure ciuium Romanorum cap.17.esse diligentissime perpurgatum,ubi in binorum comitiorum ratione explicanda,ualde diuersus est a Nicolao Grucchio peterudito,qui & ipse de comitiis commentarios conscripsit, si tamen Grucchii opinio placuerit,conferre poterimus ad modū atque ordinē comitiorum Venetorum ab illustrissimo Contareno relatum in sua Rep. Verum posteaquàm Cæsares rerum summam occuparūt,omnis magistratuum creatio ad principem pertinere cæpit.l. unic. ff.ad l. iul. de ambi.qui nullis comitiis habitis,sed pro uirtutum meritis, magistratus & honores deferebat.l.ult.C.de stat.& imagin.a quo tempore citra maiores hi dici cæperunt,qui potestatem habebant & imperium, reliqui uero minores,l.nec magistratibus.ff.de iniur. Sic & causarum aliæ meri imperii, aliæ mixti, aliæ simplicis iurisditionis,ut uidebimus in in hac lege,& in l.imperium.infra.de iurisd.omn.iud.licet ad duo tantum genera reduci possunt,nempe imperii & iurisditionis, Hinc est,quod magistratus alii habebant uocationem,alii præhensionem,alii neutrū, ut ex capitone refert Aul.Gel.quod cum in ea capitonis epistola legisset,id ipsum postea in M.Varronis rerum humanarum primo & uicesimo libro enaratius scriptum inuenisse affirmat,uerum potestatem uocationis prehēsionisq; non habere,neque iurisditionis erat, neque imperii,sed uel simplicis & nudæ facultatis,ut ædium sacrarum & operū publicorum curatio.l.si in aliquam. ff. de offit. proconsf. uel singularis prærogatiuæ a lege nominatim alicui tributæ,ut tutoris datio,l.muto,§.tutoris datio.ff.de tutel.Sic & tres ordines in Pop. Ro.constituti Senatorius maximus Equester medius,& plebeius inferior.l. plebs. ff. de uerb.signifi.l.unica.C.de equestr.dignit.lib.xii. quamuis duo duntaxat

esse possint. Senatorius, & plebeius, quibus medius ordo equitum dein de insertus est secundum Plin. lib. 33. cap. 2. qui quo tempore inquit, hoc tertium corpus in Rep. factum est, cepitq; adiici Senatui populoq; Ro. equester ordo, unde Ouid. lib. 4. tristium elegia secunda.

Plebs pia, cumq; pia lætatur plebe Senatus.

Paruaq; cuius eram pars, ego nuper eques.

Ideo autem tetigimus supradictam trinam diuisionem, quasi armoniã tricordem, quo etiam numero noscitur gaudere diuinitas, ex ea enim colligemus gradus magistratuum, nam & in ecclesia militanti tres ordines reperiuntur, ut dicit Bald. in c. cum accessissent de constitut. & prius Specul. in tit. de iurisd. omn. iudic. sicut etiam in cælesti & triumphanti. c. fi. de penit. dist. 2. late tradunt Magister sententiarum & Theologi in secundo sentent. dist. ix. & ibi Bonauen. quæst. prima. tangit, nũ quid hi gradus differant spetie. latissime Cassan. in catalog. glo. mundi 3. 4. & 5. par. princ. Sed in ipsorum graduum collocatione Cunei sententiam nunquàm probare potuimus, dũ clarissimos enumerauit post spectabiles, Ideo quid sibi velit Clarissimatus hic titulus, nec non spectabilitatis, & illustratus, paucis dicendum est, res. n. parum cognita, & iis, qui sine iuris ciuilis notitia aliis literis claruerunt, & iis, qui alias literas cum iuris ciuilis prudentia non coniunxerunt. Sciendum est, q̃ Iulii Cæsaris & Marci Ciceronis seculo, † familia equestris clara, seu clarissima dici consueuit, neque eo tempore Consul, uel alioqui senator clarissimi titulo ab equite distingui cæperat ut apud Cicer. sepissime, précipue in Oratione pro Murena, nec non apud Suetonium in Cæsare, & alios latinissimos quosque scriptores, quod ideo fuisse suspicamur quia licet de patriciis familiis omnes magistratus crearétur; idq; a Romulo institutum fuisse testatur Dio. lib. ii. cum ait, Romulum de muneribus patriciorum & plebeiorum, lege sanxisse, ut patricii sacra curarent, magistratus gererent, ius dicerent, plebei, quia rudes inopesq; essent, agros colerent, quæstuariisq; artibus operam darent, tamen secutis temporibus patricii magistratus cum plebe communicati fuere, si quidem Sextius primus de plebe consul factus est, quod deinde fuit licinia lege cautum. quam. c. Licinius, & l. Sextius tribuni plebis p̃mulgarunt, quin etiam Dictaturam in qua summus splendor, & amplitudo erat, censuramq; cum plebe communicatam inuenimus, nam & M. Rutilius primus dictator & censor. deinde Q. Pompeius & Q. Metellus uterque ex plebe censores facti sunt, quam legem Philo dictator tulisse fertur, nullusq; iam erat magistratus præter præturam, in quo patribus plebs inuidere posset, de qua adhuc nulla querela, nulla plebis uox exaudiebatur. ob eam fortasse causam, quia cum unus prætor crearetur, eum ipsum locum appetere, impudentiæ uideretur, itaq; cum au

2 Clarissimi titulus non distinguebat senatorem ab equite.

ctus deinde prætorum numerus esset, tum ne cuius magistratus parti-
ceps plebs non esset, prætura plebeis hominibus etiam impertita fuit,
sic etiam, licet Senatores soli uetustissima Romuli lege iudicarent, ex-
ceptis tamen causis, in quibus de pecuniis ob iudicandum cæptis age-
retur, nam de his ad equites quæstio pertinebat, idq; nõ antiquum fuis-
se, sed equestri ordini tributum esse ętate Ti. Sempronii Gracchi, Ti-
berii, & Caii Patris, Appianus historiæ suæ li. 1. scriptum reliquit, tamẽ
C. Grachus Tiberii filius tribunus plebis legem tulit, quam paucis an-
te annis frater eius Tiberius ferre conatus erat, vt equites soli iudica-
rent, postea Q. Seruilius Cępio Consul legem tulit, vt cum equitibus,
qui antea lege C. Grachi soli iudicauerant, etiam senatores iudicarent,
& licet multæ post modum latæ fuerint leges de iudiciis, omnes tamẽ
ad duo genera iudicum semper equestris scilicet, & senatorii ordinis
respexerunt, ut latissime prosequitur Manutius in libello de legibus, &
Sigonius de antiquo iure ciuium Ro. lib. 2. cap. xviii. confirmat, vbi de
legibus disputant, quæ ad iudicia pertinebant, Sed & tribunatus, licet
plebis foret magistratus, secutis inde temporibus, a plebe ad senatum
translatus fertur, ita ut senatores, & patricii tribunatum gerere amplissi-
mum munus putarent, quod post Sillę tempora obseruatũ inuenimus,
in tantum vt extra vrbem tribuno prouincias demandari, illisq; cum
imperio præfuisse, fascesq; & lictores habuisse legamus, originem au-
tem potestatis tribunitiæ auctę credimus ab Attinio inuentam, qui ple
biscito introduxit, vt quem tribunum plebs creasset, is hoc ipso in po-
sterum Senator esset, auctor Aul. Gel. lib. xiiii noct. attic. cap. viii. Demũ
Cæsares Tribunitiam potestatem tam cupide appetiuerunt, vt magni
muneris loco, proq; Regali potestate illis delata sit, quippe Augustus,
ne Regis, aut Dictatoris nomen assumeret, tribunitiam potestatem ve
lut sublime fastigium, & summa potentia subnixus foret, per septem &
triginta annos, perpetuam gessit, quam etiam Tiberius in quinquen-
nium accepit, & deinceps Otho & sequuti Cæsares amplissimi, imperii
loco appetiuere, quanquàm tribunitiam potestatem ius ipsarum tri-
buum interpretetur Antonius Vacca præses prouinciæ Venaisinæ vir
clarissimus in l. non ambigitur. de legib. Alio deinde seculo † sub Au- 3 Clarissimi senatores.
gustis, senatorii ordinis homines ab equite, & plebe obscuriore, claris-
simorum titulo seiũgi cępere. Quam pridem autem clarissimatus hic
cæperit Senatores separare ab equite, & si non constet, coniectura ta-
men ducimur ad credendum distinctionem hanc factam fuisse, quan-
dò Augustus prouincias ita diuisit, vt aliæ populi, aliæ Augusti essent,
in populi prouincias consules mitebantur, & proconsules, vel etiam
prætores, Cæsar vero in prouincias sibi ascriptas, partim cõsulares, par-
tim prætorios, partim etiã equestris ordinis viros, mitebat, qui præses,

cti, præsides, & legati Cæsaris dicti sunt. Quæ autem essent. Consulares prætoriæ, & præsidiales prouinciæ, in calce sui operis Strabo Amasinus refert, Dio quoque lib. 53. histor. & Alex. ab Alex. genial. dier. libr. 4. cap. xxv. Vtcunque sit, Senatores dignitate clarissimos fuisse constat, quod ostendit Lampridius in Seuero, qui præfectis prætorii sui, eum tribuisse senatoriam dignitatem tradidit, ut clarissimi (inquit) & essent, & dicerentur, quod in iure etiam apertissime uariis ex locis probatur. l. ii. c. de his. qui. uen. ętat. impetr. hinc Vulpianus claram dignitatem senatoriam esse dixit. in l. non est verisimile. ff quod. met. caus. & clarã personam senatoris uel etiam eius vxoris. l. fęminę. ff. de senato. l. curator. ff. de curat. furios. qui mos loquendi ad Iustiniani seculum peruenit, ut ii, qui supra equestrem essent dignitatem, clarissimi dicerentur generali titulo. constit. prima. de emẽd. Cod. l. i. C. de equestr. digni. li. xii. ideo clarissimi erant & ii, qui senatoria duntaxat impetrauerant ornamenta, si senator, vel alius clarissimus (ait Constantini lex in l. si senator c. de dignit. lib. xii.) alios a senatoribus clarissimos hic intelligi non oportet, quàm qui senatoria ornamenta meruerant, ad clarissimatus enim dignitatem omnes hi referebantur, l. ii. C. de domest. & potest. & l. i. C. de præpos. cubic. lib. xii. sed & ipsorum liberos clarissimos censeri atque appellari, & in clarissimatus dignitate numerari dubium non est, d. l. si senator. & l. i. C. de dignit. lib. xii. nẽpe a claritate generis, ut indicat Plinius in Panegirico ad Traianum, dum dicit, An consularis uiri triumphalisq; filius, cum tertio consul creatur, ascendit, nõ debitum hoc illi, non vel sola generis claritate prouentum. Et paulo post. An aliud a te quàm senatus reuerentia obtinuit, vt iuuenibus clarissimę gentis debitũm generi honorẽ, sed antequàm deberetur, offeres? Fœminis etiam dignitatem clarissimam mariti tribuunt. l. fęminæ. ff. de senat. & sub Heliogobalo fęminam quasi clarissimam loco uiri in senatum uenisse legimus apud Lampridium in. Heliogobalo. Vbi tamen citra adulationem loquendum esset, clarissimi appellatio is ascribenda est (secũdũ Ant. Vac. in rub. de Senat.) qui & senatores sunt, & qui amplissimos honores ac magistratus gerunt, gesseruntve, Cicero enim in oratione, pro domo sua, clarissimos uiros principes ciuitatis sæpe uocat; vnde etiam clarissimorum uerbo designare solent iurisconsulti uiros senatoriæ dignitatis. l. sed & si. §. i. ff. de iud. l. patronus. ff. de leg. iii.

4 Clarissimatus formulam † pstringit Cassiod. lib. vii. uariarum. Cõstat (inquit) iucundum esse rerum bonarum saporem, & utilem ambitum laudis, qui appetitur per augmenta uirtutis, hoc nos studium prouidæ liberalitatis infundimus, ut maior sit cultus morum, dum crescunt desideria præmiorum, clarissimatus igitur honorem, ornamẽta iuditii nostri, regia tibi largitur auctoritas, quôd præbeat & exactæ uitæ testimo-

Formula clarissimatus

nium, & futuræ proſperitatis polliceatur augmentum. Quapropter nihil iam obſcurum agere patiaris, qui clarisſimatus dignitate reſplendes, grande ſi quidem uitæ teſtimonium eſt, non tam clarum, q̃ clarisſimum dici, quando penẽ totum de illo optimum creditur, qui tanti fulgoris ſuperlatiuo nomine uocitatur.

Sed ſpectabiles quoque qui dicantur † uidendum eſt, in primis autẽ animaduertere debetis, quia Alciat. in l. ſpecioſas de verb. ſig. nec nõ & Coraſ. in l. fin. §. ſenatores de ſenat. credunt ſpectabilem, & ſpecioſum idem eſſe, & male iuditio noſtro, nam ſpecioſæ perſonę ſenatoriæ antiquitus dicebantur, d. l. ſpecioſas de verb. ſignific. ab ornamentis ſenatoriis nempe lato clauo, & ideo ſpecioſi nomen ſenatoribus conueniebat, nec de aliis temere uſurpari debuit, ſpectabilis autem titulus, his aſcribebatur, qui ex equeſtri erant ordine, ii igitur, qui initio ſenatores non erant, ſed ex equeſtribus creabantur, ſpectabiles dicebantur, ut prę fecti omnes, hinc Vulpianus in l. iii. ff. de off. præf. vigilum. cohortibus ſpectabilem virum ab Auguſto præpoſitum dicit, quem Dio. lib. 55. ex equeſtri ordine fuiſſe ſcribit, præfectus quoque Auguſtalis ex equeſtribus eligebatur, ideo ſpectabilis apellatur in l. i. C. de priua. carce. l. quinque ſummates. C. de decurion. lib. x. cæterum quia præfecti Auguſtalis imperium quod ad exemplum proconſulum antiquorum acceperat, late patebat. l. i. ff. de offit. præfect. auguſt. ideo illud quoque factum uidetur, ut exemplo eius cæteri non ſenatorii ordinis uiri, quibus uniuerſæ Diocæſes gubernandæ mãdabantur initio ſpectabiles dicti fuerint, hoc eſt, quod Auſonius ait, Præfecturarum titulo tenuere ſecũdo, conueniunt uerba Iuſtiniani Imperatoris in l. vnic. C. de equeſt. dignit. dũ dicit. Equites Romanos ſecundum gradum poſt clarisſimatus dignitatem obtinere, ideo Caſsiodorus, quid ergo (inquit) de tali honore ſentiatur, agnoſce, quando præfecti uiri pro tot laudabilibus inſtitutis, huius inueniunt præmia dignitatis, & merito cum tanta pompa ceditur quæ ſenatorii quoque ordinis ſplendore cenſetur. In formula quoque ipſius ſpectabilitatis † Optamus nobis deo auxiliante (inquit) ſubiectos uaria dignitatum prærogatiua gloriari, deſideramus probabile genus hominum impreſſa gratia dignitatis ornare, ut laudabilius unuſquiſque posſit viuere, cum ſe honores reuerendos cognouerit accepiſſe, ſic enim & ad uirtutis ſtudia decenter aſcenditur, & a bonis ciuibus Reſp. plus amatur, atque ideo te ſpectabilitatis nitore decoramus, ut ſententiam tuam in conuentibus publicis ſpectandam eſſe cognoſcas, cum inter nobiles decorus adſederis, ut ſi hæc prædicabili cõuerſatione tractaueris, in futurum præmiis melioribus augearis. Id etiam tenẽdum eſt plures penẽ fuiſſe, quibus imaginaria quàm quibus uera hæc dignitas contigiſſet, cum uel offitia alia inſtar ſupradictorum ſpectabi

5 Spectabiles equites.

6 Formula ſpectabilitatis.

litatis titulo decorata essent, uel codicillis hæc dignitas uacantibus sæpenumero concederetur.

7 Illustres — Supra hos † posterior ætas præsertim quo propius ad Iustiniani tempora accedit, illustris titulum honorificẽtiorem adinuenit, ideo de numero clarissimorum & spectabilium quosdam secreuit, quos illustres appellaret, ut illos, qui a patriciis & consulibus usque ad omnes uiros illustres descendebant. l. fi. ff. de senator. Ex spectabilibus autem illustres nominauit præfectos urbi, aut prætorio l. præcipimus C. de appellat. l. uiros. C. de palatin. sacr. largit. & rer. priuat. lib. xii. nouas præterea quasdam dignitates inuenit, aut a paruis initiis ad summa euexit, quas qui adepti essent, illustres dicerentur. Ideo autem dixi de numero clarissimorum & spectabilium, quia mos non erat, ut a plebe præteritis senatoribus & equitibus ad tales dignitates extollerentur, moris autem fuisse, & quasi per legitimam quandam consequentiam usurpatum, ut qui illustres administrationes acciperent, si senatores non erant, ad senatoriam quoque dignitatem simul assumi intelligerentur, multæ constitutiones & leges ostendunt, & præcipue l. ult. C. ubi senat. uel claris. quæ uult quosdam ex his statim senatores censeri, alios post peractam demum administrationem, quod si senatores, uel ab initio non fuissent, vel per eas facti non essent, perfectissimi dicebantur ut Alciat. uoluit tam lib. iii. dispunct. cap. iiii. quam in d. l. speciosas per titulũ de perfectis dignit. Codicis libro xii. ubi etiam hoc optime & scientissime ut semper alias declarat necnon & Tiraquel. confirmat in l. si unquam C. de reuoc. donat. Meminit etiam eius rei Amianus Marcellinus libro xxi. prope finem. de Constantio Imperatore loquens, cum ait. Nihil circa administrationum augmenta præter pauca innouare passus est, nunquàm erigens cornua militaria, nec sub eo dux quisquàm cum clarissimatu prouectus est, erãt enim perfectissimi, Verum quia Imperatores non clarissimi, ac spectabilis generis homines ad tantos gradus raro assumebant, aut certe assumptos plerunque etiam senatores faciebant, ideo rara in iure huius dignitatis mentio, apud Cassiodorum nulla, ita ut factum esse credamus cur spectabilitatis gradus, qui secundum locum obtinebat, factus fuerit nouissimus. Illustres igitur omnes sine dubio clarissimi erant, quia efficiebantur senatores, sed non e contra, clarissimi omnes erant illustres l. i. C. ubi senat. uel claris. ibi. Quicunque non illustris, sed tantum clarissima dignitate præditus, nisi interdum forte hæ appellationes confundantur, sunt enim sinonima clarus & illustris. Vnde Plinius de uiris illustribus, Suetonius Tranquillus de illustribus grammaticis scripserunt, non alio argumẽto, quam quo Cicero de claris oratoribus inscripsisse dicitur, in eundem sensum accipitur l. i. C. de præpos. labor. lib. xii. l. ii. C. de his. qui. uen. ætat. impet. rub. cum l. i.

&

&.ii.C.de tutel.illust.uel claris.person.Sanè illustres hactenus dictos esse existimat Alcia'us.quo ad illustres gererent administrationes, ubi vero gessissent,clarissimos simpliciter appellatos putat, quod Vac. non admittit ut enim clarissimi utique semper appellari possent, tamen & illustris titulum post peractam quoque administrationem eis remansisse argumento sunt complures constitutiones.l.fi.§. uiros autem illustres.C.ubi senat.uel clariss.l.ii.C.ut dignit.ord. seru. lib.xii. præsertim illæ,quæ illustres iuditio per procuratores adesse statuunt. d. aut. ut ab illustr.&l.fi.C.de iniur.Quin eorum quoque filii illustres nõnunquàm dicti.rub.&l.fi.C.de tut.illust. ps. Credimus nos clarissimatus titulum proprie ordinem senatorium significare,Illustratus vero administrationem,nam administrationes quidem ipsas illustres uocabant, per illas autem qui eis præfecti essent, duntamen meminerimus hunc titulum referre non ad personam,sed ad magistratum, si magistratus non sunt perpetui, & ita conciliari potest opinio Purpur.hic num.6. cum opinione Cagnol.in d.l.ii. num. 245. Ratio autem diuersitatis inter hos & illos manifesta est.hi enim principis aut populi instar obtinent,& ꝑpetuas ac proprias dignitates acceperunt,illi uero tantisper mandatas ac ueluti præcarias potestates gerunt, adeo ut Lotharius tenuerit,magistratus proprium imperium non habere,sed soli principi competere,quod tamen nõ probamus,post doct.omnes hic,& Bellon. supput. lib.1.cap.1.Et licet illustratus uacantis formula legatur apud Cassiodorum,cum tamen perpetuum honorem fuisse uelle uidetur, dum sic ait. † Cape pro fide ac laboribus tuis comitiuæ domesticorum illustratum uacantem, ut & tuis ciuibus decoratus appareas, & quod est dulcissimum mentibus bonis,iugiter propriis utilitatibus occuperis, quid enim fortunatius,quàm agrum colere,& in urbe lucere, ubi opus proprium delectat auctorem,nec aliquid fallendo conquiritur, dum suaui horrea labore cumulantur.Quapropter nos dedimus delectabilem honorem,tu conuersationis asocia dignitatem (nam utraque sibi cõiuncta sunt,unum pendet ex altero,non coalescunt sparsa semina, nisi etiã terrę qualitas fuerit operata)habiturus messem de nostra gratia copiosam,si a te iuditia nostra cognouerimus optime fuisse tractata. 8 Formula illustratus uacãtis

An autem idem sit † Magnificus quòd illustris,Aquens.hic num.14. tenuit quòd sic,per textum in.§.fi.C.de iustin.cod.confir.&in l. præcipimus circa finem uersi.sanè.C.de appellat. Item patet, quia magister militum, qui est illustris,appellatur magnificus.l.fi.circa finem.C.de offit.præfect.prætor.orient.l.præcipimus.§.pen.C.de appellat. quinimo attentauit firmare,quòd plus importat magnificus, quàm illustris, arguendo ex ordine literæ in prohem.Cod.in princ.& in l.i.C.de iustin. cod.compon.& in l.ii.§.quæ omnia.C.de ueter. iur. enucleand.& in l. 9 An idẽ sit magnific' ꝗ illustris.

§. §. uiros autem. C. ubi senat. uel clarif. & in l. i. C. de appellat. ac in § primum quidam. aut. de collat. Purpur. hic dicit, quòd quantum ad dignitatem magistratus minus est esse magnificum, quàm illustrem, quia magna faciens licet non sit in magistratu dicetur magnificus, & respondet iuribus allegatis per Aquens. quòd Magnifici, de quibus ibi, erant etiã illustres, ideo non bene infertur ex eo, quòd aliis illustribus præmitantur, sit plus esse magnificum, quàm illustrem. In quantum autem dicit ipse Purpur. quòd illustris non dicitur magnificus, reprehenditur per Cagnol. & bene, propter illa iura ab Aquens. allegata, quæ appellant eos magnificos, qui in illustri sunt dignitate, nam eo quòd tali nomine quis decoratur, præsumendus est magnificus animo, & corpore. Inquãtum autem dixit idem Purpur. quòd magna faciens, licet non sit in magistratu, dicetur magnificus, ultra etimologiam nocabuli, quæ hoc denotat allego textum in l. i. § ut autem C. de caduc. tolẽd. ibi, testator suã maguificentiam relinquebat, hinc est, quòd apud Venetos nati ex senatoribus, licet non sint adhuc senatores, Magnificentiæ titulo decorantur secundum excellentissimum Mant. iureconsultum clarissimum, ac præceptorem colendissimum post tractatum, quem fecit de uiris illustribus, ubi dicit, quòd istud est nomen pulchrius, nobilius, & excellentius, quàm magnatũ, quo utuntur Florentini secundum Bar. in l. i. col. ult. C. de dignit. lib. x.

10 Superillustres. Supra hunc gradum illustrium † alium superillustrium tanquàm nouum, & ab aliis spetie differentem nonnulli constituere, quorum opinio est etiam communis. Pro qua facit tex. cum rubr. in aut. ut ab illustr. & qui super eam dignit. Sed respondent tenentes contrariam opinionem, quòd illa rubrica simul cum textu non dicit, quòd tales, qui sunt supra illustres appellentur superillustres, nam stat simul, quòd aliqui sint super eos, & anteponantur, non tamen habeant gradum dignitatis, qui superillustris appelletur, est enim inter gradus eiusdem dignitatis dare superioritatem & inferioritatem. Sed tamen pro communi induci potest ille textus, in d. aut. ut ab illustr. iuncto textu in § fi. aut. de appella. & intra. quæ tempor. ibi, quibus apices dignitatum super spectabilitatem sunt, si ergo illi dicũtur esse super spectabilitatem, qui sunt in gradu superiori ad spectabiles, ergo pariter illi dicẽtur esse super dignitatem illustrem, qui in superiori gradu sunt constituti, alias enim nisi illa uerba (& qui super eam dignit.) importarent superioritatem in gradu, superfluerent, si enim de illustribus tantum loqueretur, satis fuisset dicere, ut ab illustr. caus. ciuil. comprehenderentur namq; omnes in eo gradu existentes, superiores, & inferiores, addendo igitur illa uerba, significare uidetur loqui uoluisse de existentibus in superiori gradu & sic de superillustribus. Cagnol. num. 239. respondet, quòd tex. in

§.fi.aut.de appellat.loquitur de illustribus,quorum apices dignitatum dicit esse super spectabilitatem,quia non est dubium, quod important superioritatem in gradu,cum clarissimum sit illustres dari, & facere gradũ supra spectabilitatem,sed in proposito nostro,dubium est, quod maxime torquet doctores,an supra illustrem dignitatem, sit dare gradum superiorem,ideo necessario non infertur, quòd uerba prædicta importent superioritatem in gradu, cum possint importare superioritatem in eadem dignitate,nec obstat,quod de superfluitate obiicebamus, negat enim consequentiam Cagnolus.quia poterat forte quispiam dubitare, an qui sunt in gradu illustrium possint litigare per se in causis ciuilibus,quod ibi remouetur prohibendo id fieri. Præterea si concluderet tale argumentum multo fortius dicendum esset ibi dari uitium superfluitatis, si intelligeremus de superillustribus in gradu superiori, quia si prohibentur illustres ob eorum dignitatem in causis ciuilibus per se litigare,fortius id intelligeretur prohibitum in superillustribus existentibus in superiori gradu.Secundo pro communi Alexand. adducit textum in l.fi.§.fi.de senator.ibi,usque ad omnes uiros illustres,quia aliàs satis fuisset facere mentionem de illustribus. Respondet Cagno. nullum esse ibi de superillustribus uerbum, sed loquitur tantummodo ille textus de illustribus, quia illa dictio usque stat inclusiue, ut ibi per glosam.

Ideo contrariam opinionem scilicet,quòd non sit dare gradum superillustrium,& subsequenter,quòd primus gradus sit illustrium tenuerunt multi,quos refert Alexand.hic super glo.in uerbo tribuuntur, ubi Rimin.Aquens.Curt.ac Purpur.Mod.Portug.in l.imperium infra de iurisdi.omn.iudic.num.45.Alciat.dispunct.lib.iii.cap. iiii. & Cagnol. in d.l.ii.nu.231.Pro qua opinione facit textus in l.fi. C.ut. dignit.ord. seruet.lib.xii.ubi illustres primo loco habentur, ergo ultra illustres nõ datur maior gradus,quia primus est,quem nemo præcedit.§.discipuli proh.fforum. Cui textui non satisfacit solutio Decii,dum dicit, quòd non propterea excluditur Papa, & Imperator, quia eorum auctoritas semper exceptuata intelligitur.c.uenientes.de iur.iur.l.fi.ubi Bart.ff.ad municip.nam hæc ratio non concludit,quòd ergo detur gradus superior,immo retorquendo possumus dicere,quòd si Papa, & Imperator excluduntur,ergo non est maior gradus, quia princeps est supra gradus ut infra uidebimus. Pro eadem opinione est melior textus in l. præcipimus in fi.C.de appellat.ubi ab illustribus appellatur ad principem,unde si daretur gradus superior,ab illustribus ad illos appellaretur.Cui textui non satisfacit solutio Pauli Oriani.num.3.dum dicit, quod argumentum retorquetur, stante regula, quòd appellatio gradatim sit interponenda.l.præcipimus.l.Imperatores.ff.de appellat.quia licet ap

pellatio deuoluatur ad principem, deuoluitur, non tanquàm ad illum, qui gradum constituat, sed tanquàm ad illum, qui sit supra gradus. Opinio igitur communis, quæ constituit gradum superillustrium falsa est, ac sine lege, & ratione, accedente maxime, quia ut dicit Alciatus, ista dictio superillustris non est satis latina, nec a bonis autoribus recepta, nullaq; est in iure lex. quæ de superillustribus loquatur, & certe si esset talis dignitas, Imperator in xii. lib. Codicis, ubi amplum de his dignitatibus tractatum fecit, de ea, prout de illustri, & aliis mentionem habuisset, appareretq; aliqua lex, quæ tales super illustres appellaret, & tamen nulla reperitur, nam quod Valentini, Theodosii, & Arcadii constitutione legebatur in nonnullis Codicibus, superillustris est cognitio præfecturæ in l. pen. C. de offic. præf. prętor. orient. recte ab Haloandro correctum esse videtur semper illustris.

11 Preeminentia in quocunque gradu. Bene uerum est, quòd superillustris est adiectio quædam & preeminentia † non autem gradus separatus, ita ut uera antiquorum sententia uideatur, quosdam esse suprailustres qui tamen sint in gradu illustrium, hoc probat text. in l. ii. C. de sentent. ex breui. recitand. ibi, sed nec sit eis post hac copia corrigendi, uel mutandi exceptis tam uiris eminentissimis, præfectis prætorio, quàm aliis illustrem administrationem gerentibus, cæterisq; illustribus iudicibus, melius probat tex. in l. præcipimus, C. de appellat. ubi a quibusdam illustribus licet appellare, a quibusdam non, hinc est, quòd generaliter sic dispositum sæpe inuenietis, uiros a maximis dignitatibus usq; ad omnes illustres aliquid facere posse, uel non posse, quod recte Accursius descensiue, & inclusiue accipiendum esse tradit. aut maximis. C. de nupt. & in corpore unde summitur aut. quib. mod. natur. effic. su. § illud quoque. d. l. fin. de senat. & d. aut. ut ab illustribus per totum text. & ideo ampliores quasdam appellationes quibusdam attributas esse inuenio, ita ut Gloriosissimi, Sublimissimi, Excellentissimi, Magnificentissimi, aut Eminentissimi dicantur. l. i. § ad istam. C. de nou. Cod. confirm. l. diuo. C. de quæstion. l. si quando. C. de appellat. l. sancimus. C. de consulibus lib. xii. hinc est, quòd Imperator præcedit Reges omnes, propter auctoritatem, & preeminentiam, quam habet ab ecclesia ex unctione & coronatione, ut habetur in c. per uenerabilem de election, & Dux præfertur Marchioni, & Marchio Comiti rub. quis dic. Dux. Marchi. Com. Cõsuetudo tamẽ Franciæ se habet, quòd Comes præcedat Marchionem quæ cõsuetudo est etiam in Alemania. In Italia vero Marchiones præcedunt Comites, ut dicit Luc. de pen. in rub. de Comitib. consistor. lib. xii. C. imo in uno eodemq; magistratu ac dignitate datur preeminentia, nam unus Rex præcedit alterum secundum ordinem positum in Martiniana, de qua fit mẽtio per Alber. de rosat. in rub. de stat. homini.

Inter Duces etiam datur preeminentia,necnõ inter Marchiones &Comites.Si abunde quærat qs legere de Ducibus, Marchionibus,&Comitibus Germaniæ ,uideat Franciscum Trenicũ in libro Exegeneos Germaniæ,Ferarium etiam in præludiis feudorum. De Ducibus & Comitibus Franciæ uideat Cassaneum in suo catalog.glor.mund.in.v.part. princip.considerat.46.De Ducibus Marchionibus, & Comitibus Italiæ uideat eundem Cassaneum in xii.par.prin.consid.lviii.Purpur.hic num.225.239.633.laudat ducem Sabaudiæ, qui pro certo laudandus est,cum sit Imperiali sanguine progenitus, & sacri Romani Imperii Princeps,ac Vicarius perpetuus,ut tradit Iacobin.de sancto Georg. in sua inuestitura col.ii.uers. dubitatur,Dum hæc scriberem,orta est difficultas inter Ducem Ferariæ,& Ducem Florentiæ de præcedentia,quę late per Excellentissimum Collegium Paduæ fuit discussa. Sed continuãdo materiam,exemplum dari potest in Senatu,in quo reperitur maioritas & preeminentia,ut inter Cancellarium,Pręsidem consilii &collaterales supremi consilii illustrissimi Ducis Sabaudiæ,secundum Purpur.num.ix.& tamen non est ibi distinctio maioris gradus, cum idem sit consilium,hoc est,quare Pomponius in.l.iiii.de Senator.scripserit, quòd qui indignus est inferiore ordine,indignior est superiore,& Modestinus tradit in.l. spadonem.§.scire oportet de.excusat. tut. quòd si quis senator sit tutor,erit etiam liberorum eorum, qui inferioris ordinis senatores sunt.Sic pariter & in collegio Cardinalium contingit, ut per Cardin. Zabar. in clem. 2.§.irritum de electio.Sed & honoratos trabeæ summitate,pares uero infulis, consideratione tantum temporis anteire uoluit Valentin.in l.i.C. de consul. & non sparg.lib. xii quod tempus consideratur ibi,respectu dignitatis collatæ. Apud Venetos tamen & melius,respectu ætatis ,sicut apud antiquissimos Romanorum factum esse legimus in Aulo.Gel.lib.2.cap.15.quem morem eos accepisse a Lacedæmoniis traditum est.Qua de re Valer.Maxim.& Egnat. lib.2.tit .1 .de institutis antiquis,alter Romanorum,alter Venetorum, Id quod etiam a summis Philosophis,& præcipue ab Aristotile in Politicis non est prætermissum,nullius enim simultatis causa est. Erit igitur conclusio uerissima,Superillustris titulum esse adiectionem, & pręeminentiam,non autem gradum separatum, nam plus & minus non facit differe spetie.l. fi.de fund.instruct.instrumentoq; legat.&ita in terminis sentit.Bar.in l imperium in quinto gradu meri imperii.

12 Superillustris & illustrissimus.

An autem superillustris, & Illustrisimus idem sint. † Lancel. Dec. Ias.Aquens.& Curt.dicunt, quòd non æquipollent. Dec. uero.num. 2.tenuit idem esse, & respondet iuribus allegatis pro contraria opinione, dum allegatur tex.in.§.illo.aut.de appellat, ubi text. appellat præfectum illustrissimum, & in l.fin.§. uiros. C. ubi senat.uel clariss.

nam ibi superlatiuus ponitur propositiuo, sicut & alias fit. §. fi. cum glo. inst. locat. l. metum. quod met. caus. Sed ista responsio non satis facit. quia ibi fit necessario talis interpretatio, ut iura iuribus concilientur, iuxta l. unic. C. de inof. dot. & contra naturam superlatiui, quæ est superare in ea qualitate, quam obtinet positiuum & comparatiuum. l. ubi autem non apparet in fi. princ. ff. de uerb. oblig. Pro resolutione considerctis quod opinio Ias. procedit, si superillustris titulus superiorē & distinctū gradum non facit, sed eo gradu concesso, plus importat superillustris quàm illustrisfimus, sic etiam spectabilissimus non plus importat quā spectabilis secundum Aquens. num. 10. qui aducit textum in l. clarissimos. C. de dignit. lib. xii.

13 Tituli oēs confundun tur. Postremo notandum est generaliter circa omnia prædicta, quòd non uidetur bona consequentia, talis Illustris, aut Clarissimus, uel Spectabilis appellatur, ergo talis est, per tex. notab. in clem. si summus Pōtifex in fi. de sentent. excom. ubi quamuis Pontifex alicui scribendo, illum sub titulo alicuius dignitatis nominet, non tamen censetur constitutus in dignitate illa, & sic ille textus confundit totam hanc materiā. Respondent aliqui Moder. illum textum loqui in denominatione, quæ fit per literas missiuas, quarum suprascriptione nihil ut dici solet mendosius, secus quando per modum legis condendæ quis talis appellatur, cessat enim tunc omnis adulandi suspitio. Sed ista solutio confunditur per illummet textum, ibi constitutione uel literis. Aliter respōdet Dec. quòd illa clem. procedit tantum in ecclesiasticis propter intrusiones, quæ fiunt in beneficialibus. Sed nihil est. Aliter respondet Curt. distinguendo, quòd aut tractatur de conferendo effectu dignitatis, puta quòd aliquis sit Prætor, uel Præses, uel Abbas, & pcedit dicta clem. fin. quòd sola nominatio non sufficit, quia debet demonstrare titulum spetialis concessionis, aut uero loquimur de istis dignitatibus ad solū honorem spectantibus, & tunc procedant ea, quæ supra dicta sunt, rationem diuersitatis assignat, quia primo casu tractatur de maiori præiuditio. Cagnolus num. 448. dicit, quòd ille textus loquitur in dignitate enuntiatiue prolata, ut cum summus Pontifex scribit alicui tanquā præposito talis ecclesiæ, uel tanquàm episcopo, quia non propterea cōstituitur in ea dignitate præpositurae, aut episcopatus, quia intentio Pōtificis non est quidquam noui iuris tribuere, uerum quando præpositus alicui offitio, Illustris, Clarissimus, uel Spectabilis nuncupatur, tunc talis appellatio probat adesse titulum & gradum dignitatis ascriptæ, aliàs argueret legislator de ignorātia, aut de indebita tituli inscriptiōne. Ista solutio est eadem Curt. quam etiam sequi uidetur Orian. Sed licet istæ solutiones possint procedere, nihilominus opinionem Alciati probamus, quia quos uolunt illustres esse, nonnullæ leges specta-

biles,quos spectabiles,aliae Clarissimos,nec non & illustres quandoq; d xerunt.Eam aute m uarietatis & confusionis rationem fuisse arbitramur in primis,quia accessiones erant officii.Illustribus enim nonnunquàm spectabiles administrationes commissae fuerunt, d.l. si quando . C de appellat.quibus pristina dignitas non minuitur,sed noua spectabilitatis accessione augescit.Eadem ratione credendum est,ex his quoque,qui clarissimi essent.nec non & ex his,qui nec clarissimi, nec illustres erant,sed inferiores,quosdam ad spectabilitatis gradum saepissime,atque indifferenter promoueri consueuisse:nam ab imperatoribus in prouincias illas,quarum sibi curam suscepissent.Praesides, uel Legatos destinatos esse,interdum senatorii, nonnunquàm inferioris ordinis uiros supra diximus, & ideo haec appellatio postea in ipsis satrapiis & administrationibus perpetuo mansit,& ab eis duci caepit, siue Clarissimi essent,qui eas gererent,siue etiam illustres,a quibus an perinde ut ab illustribus,an uero ut a spectabilibus appellari oporteat Iustiniani constitutiones diffinierunt in d.l.si quando & in d.l.precipimus. C.de appellat.nec non,& in aut.de appellat.§.illo. Hanc etiam uarietatem & temporis & loci ratio attullit,unde magistratus minores ad excelsiorem paulatim dignitatem ascendisse,quandoque maiores ad inferiorem descendisse, legimus,donec omnes ferè mutarentur in aliam formam ut ex Pomponio uidebimus. Illustrantur etiam magistratus secundum uiri merita,& anteactos, honores; nam legimus de Epaminonda,quòd cum sibi per inuidiam & cõtumeliae gratia,sordidus quidam,& contemptus magistratus sibi delegatus esset a Populo Thebano,non aspernatus est,asserens.Non solum magistratum ostendere uirum,sed uirum uicissim ostendere magistratum,itaque gessit, ut deinceps tanquàm honestum munus a multis ambiretur, cum antea nihil fuisset,quàm cura sordes eiiciendi ex angiportis.Varietas etiam colligitur respectu dictantis:nam maiori titulo decorãdus est magistratus, si a minori,uel etiam a pari,fiat denominatio titnli: quam si a superiore ut hic Dec.innuere uidetur.Sed illud praecipue tenendum est.Maioritatem,& minoritatem considerari debere diuersis respectibus ut etiã in terminis considerat Dec.in c.sanè el secundo de offit.delegat.in.iii. notab.per illum textum ibi,in causa illa superior est & maior illis:quorum causam susceperit terminandam: facit tex.in l.i. C. de offit. uicar. ibi,in ciuilibus uicarios cõuenit anteferre comitibus militum, per quẽ textum dicit Alex.in l.centurio.ff.de uulg.& pup.quòd in actibus doctoreis doctor indubitanter praefertur militi,& Rom.in singulari.361. quòd qui est doctor & miles in actibus doctoreis debet uti ueste doctorea,& in actibus militaribus ueste militari. Et ideo Cardinalis praefertur episcopo respectu officii.Bar.in.l.i.§.si quis.ff.de appellat. Ab.in

c.ii.de cler.non reſid.licet Epiſcopus reſpectu ordinis ſit maior Cardi nale non Epiſcopo.Barbat.in conſi.1.uolu.1.ex quo infertur, quòd cum agitur de his, quæ ſunt ordinis, epiſcopus eſt ſupra alios ordines,& ideo dicitur habere ſerenitatem Pontificalis dignitatis.clemen. pleriſque de elect. & hoc reſpectu eſt ſupra Imperatorem. c. ualentinianus.63. diſt. Sed ſi Epiſcopus ſit in curia principis pro alia cauſa, quàm pro reſpicientibus ordinem, tunc non debet conſiderari ut Epiſcopus, ut de Epiſcopo qui eſt in ſtudio ſcribit Dom.de ſanct.Gemin. in c.a collatione de appellat.in 6.dicens, quòd non præcedit Rectorem in actibus ſcolaſticis, cum non ſit ibi ut Epiſcopus. Ex his ſpetialius ſequitur, quòd ſi Epiſcopus ſit conſiliarius principis, prout eſſe poteſt, aut.habita & ibi. no.Bald.C. ne filius pro patre & ibi Mod. repetentes late declarant,quomodo poſſit intereſſe conſilio principis condentis legem, ex qua ueniat imponenda pœna mortis, iſto caſu Epiſcopus tenebit locum,quem teneret alius ſimilis conſiliarius, cum ibi interſit tanquam conſiliarius, non tanquam Epiſcopus. Huc quoque pertinet quod tradit idem Domin.in c.Epiſcopus 17.diſt.de Abbate, qui eſt minor ordine, maior tamen dignitate, ex hoc inferens quòd Archipresbiter licet præcedat Archidiaconum in diuinis, Archidiaconus tamen extra miſſam præcedit eum, loco, uoce, & iuriſditione, quod etiam decidit Barbat.lib.2.conſi.5. per totum, ut iam mirari quis non debeat, ſi minores quandoque in maiores potuiſſe legamus l. ille a quo.§.tempeſtiuum.ff.ad trebel.licet alioquin par in parem,multoq; minus inferior in ſuperiorem neque poteſtatem habeat, neq; Imperium l.nam magiſtratus ff.de arbitr. c. cum inferior de maior.& obedient.

14 Hæc ſatis hoc loco † dixiſſe ſufficiat, quæ ſi ad Venetorum Remp. reuocabitis, iam liceat uobis imaginem Reipub.Roman.adumbrare. Nam ſicut Romæ ab initio Nobiles & Plebei fuerunt, quibus medius ordo equitum inſertus erat, ita apud eos atque adeo bonam partem Europæ,tres hodie ſunt ordines,Nobiles,Ciues,& Plebei, Populareſue.Senatores Clariſſimi,ex illisq; nati Patricii & nobiles dicti fuere. l. ii.ff.de excuſ.tut.l.i.C.de comi.l.mulieres.C.de dignit.l.fi. C. de incol. ita nunc Nobiles Patricii & Magnifici dicuntur, Clariſſimi uero Senatores,uel qui ſenatoria munera obierunt, Illuſtris autem titulus incognitus apud eos,niſi referatur ad magiſtratum,grauiſſima etenim ratione ſtatutum fuit,ne magiſtratus continuentur,ſicuti etiam apud Romanos lege cautum fuiſſe proditum eſt,cuius legis uerba adſcribit Cicero lib.iii.de legibus. Eſt etiam præceptum Philoſophi lib.v.Polit.ca.viii. & lib.vi.cap.ii.Extantq; exempla venerandæ vetuſtatis,quibus intelligi poteſt,multos prudentes,ac certe bonos uiros, recuſaſſe perpetuum magi-

Triplex ordo venetiis ut olim Romæ.

magistratum,etiam cũ offeretur,nec desunt leges,quibus interdicitur, ne quis honorem continuet,aut repetat,est tex.in l.honor.§.gerendo rum.ff de muner.& honor.in l.ii.cum toto titulo.C.de muner.& honor.non continuand.lib.x.ubi ponuntur interualla temporum, quæ postremis legibus in id statuta sunt,& in §.ult. aut. de defensor.ciuit. ubi inter cætera textus est singularis, ꝙ unus tantum de collegio potest impedire,ne quis continuet eundem magistratum,etiam si cæteri omnes consentiant,id enim fieri nõ potest,nisi cuncta ciuitas reluctãte nullo eum elegerit,hęc enim sunt uerba illius textus,quem ad hoc expendit Bar.in l.oẽs populi in secunda quæst. princip. ff.de iust. & iur.& in l.quod maior post medium.ff.ad municip.Ang. qui illũ textum dicit singularem in l.& suum.§.hodie ff.de pact.& in consi.180. Rom.qui & illum dicit singularem in rub.de arbitr.col.vi.uersi. limita primo locum non habere,&singulari suo 95.heri fui interrogatus, latissime confirmat & exemplis & legibus Tiraq. in prin. l. si unq̃.C. de reuocan.donat.nu.14.Ciues uero spectabilitate decoratos esse credimus,cum illis munera quædam propria sint constituta,decora atq; honesta,quibus patricii ordinis uiri priuati sunt, nec ad ea ulla ratione accessum habent,quorum multa sunt,inter quæ illa, quæ sunt à secretis,sunt præcipua,conueniunt uerba Caßiodori in formula spectabilitatis supra relata,Sed & subditos hac dignitate ornatos esse arbitramur cum & ipsi rem iuditiariam administrent,uel tãquàm assessores,uel tanq̃ pedanei iudices, Illustres aũt administrationes regulariter clarissimis,nonnunq̃ etiam spectabilibus committi infra ostendemus,dum magistratus recensebimus.Illud tamen uos admonitos esse uolumus,ꝙ licet Veneti a gubernatione Reip. populum excluserint non tantum autoritatem ac rationem summorum philosophorũ secuti,uerum etiam Sesostrim antiquissimum Aegyptiorum legislatorem immitati,qui ut in Politicis Aristotiles perhibet, genere distinctos uoluit eos,qui armis regimen tuerentur, quive de bono publico consultarent,ac iuditia exercerent, ab agricolis mechanicasq; artes exercentibus,ac mercenariã operã locantibus, eam tamẽ temperiem adhibuerunt,eamq; mixtionẽ oĩum statuũ,ut hęc una Resp. & regiũ principatũ,& optimatũ gubernationẽ & plurium regimen referat,ita ut omnium formas pari quodam libramento cõmiscuisse uideatur, qua de re Illustrissimus Contarenus multa eleganter & illuminata.

Supra gradus constituuntur † a Fulg.Alex. Rimi. Curt.& Modernioribus.Papa.& Imperator,ut alter sit in spiritualibus, alter in temporalibus,&ideo dicit Bald.in c.bone el.i.per illum textum de postu lat.prælat. ꝙ Papa ita se habet cæteris prælatis, sicut sol cæteris planetis,& dicit idem Bal.in cap.1.colum.1.de probat.quod apud eum 15 Supra gradus Papa.

est suprema potestas, in qua non habet parem, immo est culmen omnium dignitatum ut dicit idem Bal. in c. cum accessissent extr. de constitu. supremus enim Dei vicarius est, ut dicit idem Bal. in l. Barbarius Philippus. ff. de offi. prætor. ubi in finalibus uerbis dicit, quod est omnia, super omnia, & idem Bald. in proh. Gregor. in princip. dicit, quod Papæ commissa est tota machina spiritualis, & thesaurus omnis dignitatis est in eo, ita ut nulla sit dignitas, spiritualis, uel secularis, cui non præsideat, ut habetur in clem. pastoralis. de sentent. & re. iudic. & clem. 1. de iureiur. facit tex. in c. patet profecto xi. quæst. iii. c. nemo. & c. aliorum & aliis sequentibus, & xl. dist. c. si Papa. & ibi glos. & xii. dist. c. 1. Et ideo potest deponere Episcopum sine causa glos. singularis in c. principalem 3. quæst. ix. de quo late Felin. in c. quæ in ecclesiarum in tertia declaratione secundi membri extra de consti. & in c. ii. extra de probat. & Dec. in c. sua nobis extra de confirm. utili, uel inutil. Item Imperatorem & Reges potest deponere ex causa etiam sine consilio Cardinalium, ut probatur in c. alius. xv. quæst. vi. & firmat glo. 1. in c. ad apostolicę, de re. iudic. lib. vi. Panor. in c. 2 de cleric. non resident. Dec. in c. 1. de iudic. de quo etiam Felin. in rub. extra de const. & Ias. in l. placet in utraque lectura. C. de sacrosf. eccl. hinc est, quod in signum plenitudinis potestatis osculari debet in pede. ut dicit glos. & Ioã. de plat. in l. 1. C. de domest. lib. xii.

16 Imperator. De Imperatore † dicit Bal. in l. i. C. de iur. annul. aur. quod est inter omnes principes seculares mundi primus, & supremus omnium l. pen. ubi Bald. C. de bon. quæ liber. & ideo omnes iurisditiones deriuãtur ab eo, sicut a fonte ut dicit idem Bald. in c. 1. quis dic. Dux. Marc. & Com. de quo per Ias. in l. i. C. de sum. trin. & fid. Cathol. addatis Ferrar. in præludiis feud. allegatur pro ista opinione textus in l. i. ff. ad l. iul. de ambit. ubi creatio omnium magistratuum ad principẽ spectat. ad idem est tex. in l. sacrilegii. C. de diuers. rescript. ubi textus dicit eẽ sacrilegium obstare principi super quacunq; dignitate, cum ergo ambo sint principium & fundamentum dignitatum, non debent facere gradum dignitatis, sicut dicitur de stipite, a quo gradus proueniunt, quia non facit gradum. c. quod dilecto cum glos. de cõsang. & affini. Confirmat Rimi. quia unus non est numerus, sed principiũ numeri. l. si quis ante. ff. de aqu. poss. ubi glo. pen. & sicuti uxor non est affinis, sed principium affinitatis l. non ideo minus. C. de hæred. insti. ita isti sunt principiũ omnium dignitatum. debet autem esse differẽtiã, inter dantem & accipientẽ. c. si de insti. Bart. tamen Rom. & nonnulli alii Papam & Imperatorẽ in gradu counumerant, primo per textũm in c. solite. de maior. & obed. ubi Imperator dicitur illustris, & in aliquibus suprascriptionibus dicitur illustrissimus. Respõdet Alex. & Ias. quod

ille tex.loquitur de Imperatore grecorum,qui non est proprie Impe-rator secundum glos.in c.uenerabilem.de elect.Sed Dec.num.5.reprehẽdit,quia Papa ibi scribit Constantino Imperatori,qui erat uerus Imperator illo tempore,quia nondum erat translatum Imperium in Germanos,& Summus Pontifex ibi fatetur Constantinum Imperatorem cui scribit,habere plenam potestatem in temporalibus. Sed Dec.decipitur tum quia suprascriptio dicit Constantinopolitano Imperatori et non Constantino,maxime cum nullus Imperator,neque Constantinopolitanus,neque Germanus fuerit nomine Constantinus tempore Innocentii tertii, tum etiam quia Innoc. tertius fuit Pontifex centesimus octuagesimus quartus,translatio autem Imperii in Germanos facta fuit tempore Gregorii Quinti,qui tulit sanctionem principum electorum, in deligendo Cæsare,is autem fuit cẽtesimus quadragesimus sextus Pontifex,si autem loquimur de translatione in Francos, adhuc per multum tempus ante facta fuit a Leone. iii. Pontifice nonagesimo nono,qui Carolum Magnum Francorum Regem Imperatorem creauit. An autem Constantinopolitani Imperatores,qui post Carolũ Magnum imperarunt,iusti fuerint Imperatores, dubitat Vac. in l.i. ff.de constit.princip. Ideo aliter,& melius respondet ipsemet Dec.ꝙ respectu Summi Pontificis, qui scribit Imperatori,dicitur illustris, sed respectu inferiorum aliud est, Quam respõsionem supra probauimus, hinc Papa appellat Regem Franciæ excellentissimum. c. excellentissimus. xi.quæst.iii.& eodem modo appellat Regem Vincestrie in c.i.de probat.sicut etiam dixit Imperatorem illustrissimum.in d.c.solite, ubi etiã Magnificum appellauit.Placet etiam opinio Cagnol.num.150.ꝙ Papa & Imperator recte possunt magistratus nuncupari, non circumscriptiue, prout Bar.& alii uoluisse uidentur,cum sint supra omnes gradus a quibus alii magistratus procedunt,sed generaliter a ui uerbi,Magistrari enim est moderari & regere,ut inquit Fenestel.quod maxime conuenit prædictis,& ideo licet Papa,& Imperator sint supra gradus, tamen decorantur epitethis,quibus decorantur etiam alii magistratus,quæ tamen epitetha non astringunt eos in aliquo magistratuum gradu, quia qui maior est,utique etiam minor est.arg.reg.cui licet.de reg.iur.in.vi. & in l.non debet cui.infra eod.illo titulo,facit tex.in l.cum furti. de in lit.iurand.& in l.minus.de uerb.signifi.& in l.illud.§. minus de tribut. nam & illud dicitur tale,quod est magis tale ut no.Bald.in l. fin.col.ii. C.com.de legat.Ideo in c.nulli fas.xxv.quæst.1.Papa appellatur potentissimus,alibi tamen,& nunc communiter Sãctus,uel Sanctissimus,pro quo facit.c.non nos.xl.distin. Quo titulo aliquando Imperator decoratur.l.titia seio.§.lutius.ff.de legat.2.nec non & Christianissimus dicitur in l.inter claras,C.de sum.trin.& fid.cathol.sed communiter nunc

Imperator serenissimus nuncupatur, in l.i. C. ut nemin.lic.in emp.sp. lib.x.de celsitudine & maiestate imperiali est textus in l.fin.C. de consul.lib.xii.& in prohe.instit.& de celsitudine in.§.filius.inst.quib. mod. ius.patr.potest.soluit.hoc modo debet intelligi, quod tradit Laurent. de Aquilegia,in libello de epitethis dicens,hęc nomina Serenissimus, Inuictissimus,Excellentissimus,Christianissimus,Victoriosissimus, Inclitissimus,Illustrissimus,conuenire Imperatori.

17 Rex. Quod diximus de Imperatore, † extendunt Orian.num.4.& Nig. nu.10.ad Reges superiorem non recognoscentes, facit, quia Reges in suo regno æquiparantur Imperatori in suo imperio Bal.in l. exemplo.col.fin.C.de probat.& in l.pen.C.de donat.inter uir. & uxor. tradit Alex.in l.centurio.ff.de uulg.& pup.& in aut.ex testamento. C.de collat. & in l. quanquam C. de testam. milit. Ias. in præludiis feudorum,nimirum si Imperator uocat se regem in l.fi.C.de legib. ibi regalem sensum cōtemnat,& ideo dicit opportune Corset.in tract.de reg. potest,quæst. 21. quod si Rex non recognoscit superiorem & sit monarcha in suo regno, quod conueniunt ei tituli Imperatoris. Ias. tamen & nonnulli alii tenuerunt,quod sint illustres,per textum in c.nouit.de iudit.in uerbo,illustri Francorum Regi,& in c.nouit.de appel. ultra Ias. addatis textum in c.ex spetiali.de iude.ibi erga illustrem Regem Portugalliæ.Dec.in d. c.nouit respondet, quod illud est, quia denominatio fit a superiore secus quando ab inferiore arg.c.antiqua. de priuileg.& c. uolentes de off. legat. & supra probauimus, uel etiā possumus respondere, quod non propterea astringuntur in aliquo magistratuum gradu, ut etiam supra diximus, & ideo Rex Franciæ excellentissimus dicitur in c.excellentissimus 11.quæst.3. & gloriosissimus in c.hoc quippe 3.quæst.6.Magnificus in c. nouit. de offit. deleg.& Christianissimus, ut habetur in extrauaganti. Io. 22.& est proprium epitethum Regis Franciæ, sicuti Catholici, Regis Hispaniæ, & sub nomine Excellentiæ Regis Portugalliæ loquitur textus in c.2. de suplend.neglig.prælat.lib.6.Ideo & ipsi communiter Sacræ Maiestatis titulo decorantur, nam in supremo Principe dicitur maiestas, l.3.C.de Episc.aud.l.fi.C.de dilat.lib.10.& tot. tit. ff. ad l. Iul. maiest. Hæc ampliatio dependet ab illa celebri & uulgata quæstione An. si Imperator, sit dominus totius orbis, nam Francigenę dicunt eorum Regem non subesse Romano Imperio, ut late per Ign. nec non & Cassan. in suo catalog.in quinta part.pr. consid.28.30.& 31.& Hispani prætendunt eorum Regem non esse sub Imperio,ut no. Vic.& Io. de deo.qui fuerunt Hispani in c.& si necesse extra de donat.& ideo referunt Modern. in l.ex hoc iure ff. de iust. & iur. quod ita fecerunt ambasciatores Regis Hispaniæ in quodam consilio generali, nam

protestati fuerunt uenire, & adesse, non tanquam subditi imperio, sed tanquam fideles, refert et Fulg. se presente eos qui a Rege Frăciæ Legati ad Conciliũ Constantiense uenerant, testatione cõplexos esse se non uenisse quia Rex ipse cuiq̃ sit subditus sed pro cõi Christianorũ salute, & Portug. ide dicunt de Rege Portugalliæ in l. Imperium infra de iurisd. omn. iudic. nu. 3. Consequens est, ut si recognoscant superiorẽ non sint supra gradus, sed in gradibus connumerandi. quia licet habeant iura imperialia in eorũ territorio, no n tñ habent eãplenitudinem potestatis & præeminentiæ, quã Imperator. Bal. in l. 2. C. de fer. & a qu. & tradit. Dec. in c. pastoralis de appel. hæ enim dignitates creantur ab Imperatore c. 1. de feud. march. & a Rege in Regno suo c. I apibus 7. quæst. 1. & oẽs Principes recognoscunt aliquẽ in superiorẽ saltẽ respectu directi dominii ut late Vbert. Zuch. in rub. C. qui admi. Sed de his qui superiorẽ non recognoscant doctorẽ non legisse, qui affluentius cõgerat q̃ inter Mod. Boschũ cod. Pap. in rub. de const. testatur Orian. hic nu. 4. Sed iã locus Pómp. in d. l. 2. §. deinde qa difficile supra de orig. iur. nos admonet ut de Senatu, & Senatoribus uideamus, de quorũ dignitate & autoritate nõnulla dicturi rẽ a sũmis prīcipiis repetendam esse censuimus. Romulus igitur urbe condita, ut eam consilii ope fulciret, uirosq; sapientes haberet, quorum prudenti cura & consilio Rempublicam moderaretur, ex optimatibus centum elegit, quos ab ætate & probitate Senatores dixit, ut Cicero in Catone, Plutarchus in Romulo, & Ouidius in 5. Fastorum scribunt. Dionisius uero Halicarnaseus lib. 1 utrum a senectute, an uirtute cognomentum nactus fuerit Senatus hic ordo, affirmare non satis audet, nam & seniores, inquit, & optimos prisci senes dicere solebant, hos item patres appellare illi licuit, non tam ab honore, quam q̃ soli essent, qui certos haberent liberos, & patres uere possent appellari, secũdũ Connan comenta. iur. ciu. lib. 1, cap. 12. quod non difficile est credere in tanta peregrinorum coluuie nuper eum in locum spe Asyli congregata, itaque paulo post facta pace cum Sabinis, ex eius generis hominibus centum alios Senatores elegit in patres, explens numerum ducẽtorum, postea Tarquinius priscus in orbitate Senatus legisse centum alios fertur, minorum gentium appellatos, tametsi a Bruto familias minorum gentium inuentas nonnulli credant, Primus enim Valerius Publicola post exactos reges, patrum numerum a Superbo cædibus imminutum expleuit, & amplissimum ordinem auxit, quatuor & sexaginta supra centum ex equestri ordine in concilium cooptatis, ita ut trecentorum numerum faceret, qui adlecti dicti sunt, quos enim post exterminatos Reges, ætate graues, spectatæq; probitatis uidebant, Senatui tanquam grauissimo, sanctissi-

18 Senatores.

nodque concilio adscribebant, quibuscum alii in locum decedentium suffecti, & in senatum literis adscripti essent, conscriptos uocarunt, modo plures, modo pauciores, ita ut frequens senatus, & quidquid erat patrum ex ferè trecentum senatoribus cōstaret. & cum Iulius Cæsar supra mille senatores belli casibus imminuto ordini adsciuisset, Augustus Octauius selectos & perpurgatos duabus lectionibus, remotis indignissimis, in pristinum decorem reuocauit.

19 Maiestas Senatus.

Senatus autem cognitionem, atque auctoritatem qui requirit, id quid libro 6. Polibius scribat, attendat, quo loco ait. Ærarium, ac uectigalia omnia in potestate senatus fuisse. atque omnes publicos sumptus ex eius esse arbitrio factos, iam uero maleficia, ac crimina per Italiam commissa, de quibus publicum iuditium constitui oportebat, ut proditionis, coniurationis, ueneficii, cædis, atque insidiarum ad senatum relata, eiusq; de his cognitionem fuisse. Quod si qua in italia controuersia dirimenda, si ciuitas obiurganda, si cui auxilium ferendum erat, de his omnibus senatum statuisse, eodemq; modo, si qua extra italiam ad aliquos legatio erat mittenda, aut ad aliquid decidendum, aut ad fœdus faciendum, aut ad cohortandum, aut ad imperandum, aut postremo ad res repetendas, & ad bellum indicendum; hæc senatum curasse. præterea quid de legatis exterarum gentium agendum, quid eis respondendum esset, decreuisse. Postremo, Dionis. Halicarnaseus lib. 6. Romanarum antiquitatum Omnem Remp. in potestate senatus scribit fuisse, nisi quòd neq; magistratus ab eo crearentur, neque leges ferrentur, neque bellum, aut pax decerneretur, ubi etiam consulem inducit ita loquentem, Scitis legem nobis esse iam inde ab urbe condita, quæ omnia in senatus potestate facit, præter magistratuum creationem, legum lationem, & bellum inferrendi, finiendi uè arbitrium, semper tamen in eo res stetit, ut potestas in populo, authoritas in senatu esse diceretur, quod Liuius his uerbis significauit, Cum sensissent (inquit) ea moueri patres, offerendum ultro rati quod amissuri erant, ita gratiam ineunt, summa potestate populo permissa. ut non plus darent iuris, quàm detinerent, decreuerunt enim, ut cum populus Legem iussisset, id sic ratum esset, si patres authores fierent, hodieq; in legibus magistratibusq; mandandis usurpatur, idem ius ui ademptum, priusquam populus suffragium ineat, in incertum comitiorum euentum patres autores fiunt, hactenus Liuius. indicant, id quoque frequentes huiusmodi inscriptiones S. P. Q. R. Cæterum populus ius suum exercuit usque in Augusti tempora, paulatim deinde necessitas ipsa curam Reip. ad senatum deduxit, ac sub Tiberio quidem comitia a populo ad patres translata esse Tacitus lib. 1. & Plinius Cecilius lib. 3.

epistola penultima scribunt, cæterorum quoque potestas uidelicet condendi leges, & iubendi bellum, aut pacem eodem modo per desuetudinem amissa est, quod ea ratione euenire necesse fuit, quia impossibile penè esse cœperat ut in unum coire possent, ut dicit Pōponius, in d.l.2.§.deinde. & licet post modum necesse fuerit reipublicæ per unum consuli, ut ipse met Pomponius ait, in §.nouissime ueritatem historiæ temperando, ne Principem, sub quo florebat, offenderet, tamen Senatus ius suum nunquam deseruit, sed retinuit semper & exercuit, saltem in spetiem & prætextum quendam, quàmuis principum ui turbaretur sæpe, aut transuersus ageretur, hinc ait Oros. cap. 2. lib.7. quòd cum Tiberius suffragio magni fauoris retulisset ad Senatum, ut Christus Deus haberetur, Senatus indignatione motus, quòd non sibi prius secundum morem delatum esset, ut de suscipiendo cultu prius ipse decerneret. consecrationem Christi recusauit, edictoq́; constituit exterminandos esse ex urbe Christianos. Nec solum suum, sed & populi ius ac munera administrauit, præsertim interregnis Imperatorum, uel dum Imperatores creat, aut consalutatis ab exercitu potestatem confert, ferebatur enim lex de Imperatore per senatū ipsum, quare speciali nomine Senatus consultum appellabatur. Tacitus li. 17. Adcurrunt patres, decernitur Othoni tribunitia potestas, & nomen Augusti, & omnes Principum honores, Idem lib. 18. de Vitellio. In Senatu cuncta, longis aliorum principatibus cōposita statim decernuntur, idem lib. 20. At Romæ senatus cuncta principibus solita Vespesiano decernit, Idem lib. 12. in fine, Illatusq́; castris Nero, & congruentia tempori præfatus promisso donatiuo, ad exemplum paternæ largitionis Imperator consalutatur, sententiam militū secuta patrum consulta, Plena denique horum historia est testimoniorum præsertim in libris uariorum autorum, qui de uitis Ro. imperatorū inscribuntur, immo si quid eiusmodi incidisset, quamobrem a gubernaculis Reip. principem amouere uoluissent, si quidem iusta esset causa, ut quia imperio abuti cœpisset, iure amoueri potuisse existimat Vac. in l.1. de constit. princ. si coactus senatus solemniter omnia decreuisset, argumēto no. in l. quod semel infra de decret. ab. ord. faciend. ut de Nerone, de Iuliano, Maximino, & aliis factum fuisse legimus. De inclinatione senatus scribit Budeus † dicens, quòd a Cæsare dictatore opressa Rep. lāguere senatus auctoritas, ac deinde post Augustum interire etiam cœpit, cum unius iam arbitrio omnia regerentur, quo demum tempore mutari senatoria munera cœpta sunt, non enim senatus in mandandis exercitibus, in Prouinciis decernendis, in legationibus dimittendis, admittendisq́; , in constituenda Rep. occupatus ultra fuit, sed in adulatione n Principum conuersus 20 Inclinatio Senatus.

insontes, fontesq;, nullo discrimine condemnare, sæuientibus Principibus damnatos permittere, flagitiosissimos ciues in gratiam Principum ex reis eximere, ac Principibus condonare, innocentissimis hominibus negotium facessere, delatoribus fauere, Principum denique impotentissimis factis subscribere, auctoremq; se præbere, præmente seruitute coactus est. Adeo ut non impertinēter quæri possit

21 An fint correctæ leges de potestate Senatus.

nunquid sit hodie correcta dispositio l. non ambigitur de. ll. uolens Senatū posse legē facere, & dispositio l. 1. §. de qua re. infra de postuland. de restitutione famæ, quam facere poterat Senatus, & pariter l. 1. §. 1. ff. a quib. appellar nō lic. ut a sententia Senatus non appelletur. Bar. in l. fin. C. de legib. concludit correctionem esse factam, & in l. imperium dicit oppositum, cum iura huiusmodi facta uideātur post translationem Imperii factam in Imperatorem, qui uerisimiliter noluit in memoriam pristinæ potestatis Senatum posse prædicta arg. glos. in l. seruos C. de quæstion. ideo Ioā. Fab. in § sed quod Principi placuit inst. de iur. natur. gen. & ciu. tenet non corrigi hodie d. l. non ambigitur, nec pariter corrigitur dispositio d. §. 1. de appellatione a sententia Senatus nō interponēda secūdū Arct. ibi. Sequitur Purpur. hic nu. 55. qui dicit, quod hoc procedit, quando Senatus iudicat, secus si unus ex Senatoribus tantum, ut tradit Specul. in tit. de appellat. § uidendum, & Perus. in rub. extra de appellat. quod reputat notandum pro sententiis, quæ aliquando feruntur per unum ex consiliariis principis, ut tūc nō habeat locum d. §. 1. quod declarat idē Cagn. nisi Princeps in rescripto id concederet. Pro resolutione Cagnol. dicit, quod aliud est quærere, nunquid post translationem Imperii apud Senatum esset potestas prædicta faciendi, & dicēdum est, quod sic quia omnia illa iura sunt condita post translationem Imperii a Vulpiano iureconsulto, qui floruit sub Alexandro 21. ab Augusto Extantq; hodie complura Senatusconsulta temporibus Imperatorū facta, quæ pro generalibus legibus obseruātur ut Trebellianum temporibus Neronis, l. 1. ad Trebel. Velleianum sub Claudio, uel qui eū statim secutus est Imperatore l. 1. ad Vellician. & huiusmodi alia, quæ Valen. & Theodos. Imperatores Senatui scribentes dicunt se robora re licet per se obtineant perpetuam firmitatem, in l. unic. C. de Senatusc. & quamuis Iustinianus facultatem condendi legem uelut Principis proprium sibi peculiariter ascribat in l. ult. C. de leg. mox tamē adiecit, se nihil ea lege derogatum uelle, ueteris iuris conditoribus, quibus & hoc maiestas Imperialis permiserat. Itaq; uerum est, Senatum ius facere posse, autoritate. s. Principe, aut eo consulto, nec repugnante, si enim Princeps sine Senatus consilio se nullam promulgatu rum legem profitetur in l. humanum C. de legib. quod passim indicant

cant historiæ, apparetq; etiam Imperatoris Iustiniani relatu in l. 2 §. sed quia C. de veter. iur. enucl. nam & Imperator Adrianus, cum edictum perpetuum opera Saluii Iuliani composuisset, edidissetq;, Senatusconsulto illud approbari uoluit, quo firmior esset autoritas, quanto magis decens est, de iis, quæ a Senatu constituuntur Principis voluntatem exquiri, ut certius quid, & præstantius tanti principis autoritate statuatur. l. & ideo. ff. de ll. huius rei argumentum etiam ex eo summere licet, quod Senatusconsultū circa petitionem hæreditatis de his factum esse relatum est in l. item ueniunt §. pridie. de petit. hæredit. quæ ab Imperatore Adriano proposita, & libello complexa fuerant. Tacitus lib. xx. Volcatius Tertullinus (inquit) tribunus plebis intercessit, ne quid super tanta re, Principe absente statueretur. Aliud est quærere, nunquid hodie. i. nostris temporibus sit correcta dispositio dictarum legum, & dicendum est quòd sic, quia hodie abdicata est omnis potestas a Pop. Rom. & Senatu, immo cum sit hodie anihilatus Senatus ille, ut per Bal. in d. l. non ambigitur inepte videtur quæri, an hodie Senatus ea facere possit, dicit Cagnol. post Zasium in d. l. non ambigitur, & probat ibidem Coras. Sed pulchra sub oritur quæstio. Nunquid † in uno Senatore, qui est hodie Romæ talis resideat auctoritas atq; potestas. Pe. & Cin. in l. fi. C. de petit. hæred. tenebant partem affirmatiuam, quia iura collegii in vnum recidunt. l. sicut. in fine. ff. quod cuiusq; uniuers. nomine. Contrariam opinionem tenuerunt Bald. & Ang. in d. l. non ambigitur, & Mod Bonon. hic num. 6. Portugal. in l. Imperium. infra de iurisd. omn. iud. num. 48. & Cagnol. in d. l. ii. nu. 156. quia collegium Senatorum est destructum, & eius reintegratio & formæ restitutio impossibilis reputatur. l. apud Iulianum in fi. ff. de leg. 1. destructo ergo collegio, iura ipsius collegii sunt effecta caduca. l. pater. §. Tusculanus. ff. de lega iii. Ad illud, quòd dicitur, quòd collegium possit remanere in uno respondent, esse uerum, quando est spes, quòd alii de uniuersitate uel de collegio subrogentur in locum deficientium, nam tunc quandiu non subrogantur, uniuersitas dicitur substineri, & remanere in uno l. mortuo. de fideius. sed si nō est aliqua spes, quòd alii subrogentur, ut in casu nostro, certe tunc ius collegii dicitur deficere, & esse dissolutum, facit tex. in argumentum in l. inter stipulantem §. sacram ff. de uerb. obligat. ubi spes reficiendi, uel non reficiendi nauem, inducit diuersitatem iuris. Magna tamen est istius Senatoris potestas secūdum Cagnol. ubi supra & Purpur. num. 64. & habetur in c. fundamenta. de elect. in vi. quod officium gessit nobilissimus Ludouicus de Sabaudia, cuius fuit Cinus asessor ut ipse dicit in l. ii. quæst. ii. C. quæ sit. long. cō suet. Curt. Iun. in. 1. quęst. Feud. col. iii. Functus est etiā ea Senatoris dignitate Clarissimus. D. Carolus Lapus auus quodā Excellentissimi do

22 An ī Senatore Romæ residere at Senatus autoritas atq; potestas.

mini Tadei soceri mei.

23 An sint Illustres Quibus autem titulis sint honestandi Senatores, nuncupandive, est differentia inter Ias. & Dec. more solito, nam Ias. uoluit eos esse superillustres. Dec. uero. Curt. Purp. & omnes ferè, tenent eos simpliciter esse illustres per textum in l. quisquis. C. ad l. iul. maiest. in l. iii. cum glos. in verbo illustres. C. de silentiar. lib. xii. in l. fi. iunct. l. i. C. ubi Senat. vel clariss. & in l. fin. ff. de senator. cum similibus iuribus, quæ appellant Senatores simpliciter illustres, quorum opinio est verior, cum supra firmatum sit gradum superillustrium non reperiri, Sed cum dictum fuerit denotare præeminentiam, opinio Ias. posset sustineri, nec obstat si diceretur, quòd nō constat Senatores esse superillustres, unde cum illustres simpliciter dicantur, a verbis non est recedendum, quia cum dignitas senatoria suprema sit post Imperatorem, qui inter Senatores se connumerat. d. l. quisquis, & l ius Senatorum. C. de dignit. lib. xii. congruit, ut dicantur superillustres, & Illustrissimi, nec obstant iura appellantia Senatores illustres, quia qui superillustris est, utiq; etiam illustris dici pōt ut supra declarauimus. Isidorus li. x. etimolog. tres ordines Senatorum esse dixit, cuius opinio placet, si primos Illustres esse dixerimus, sequentis ordinis clarissimos, tertios spectabiles, Inter Illustres primū referuntur Patricii. l. fi. C. de consulib. lib. x. consulares, qui scilicet consulatum gesserunt. l. iii. §. fi. ff. de arbit. l. i. C. de dignit. li. xii. uel qui ea dignitate pro suis meritis, & magni premii loco donati sunt. l. fi. in prin. C. ubi Senat. l. iii. C. de consul. lib. xii & denique omnes, qui aliquo maiore magistratu feliciter essent perfuncti, dummodo in amplissimum Senatus ordinem conscriberentur, quorum illustrium ordo sine cōtrouersia reliquo Senatu dignior fuit. d. l. iii. & l. fin. C. de consul. lib. x. Clarissimi uero dici debent, qui nihil ultra quám Senatores sunt, ostendit nobis Constantini constitutio in. l. ii. C. de his qui. uen. ætat. impetr. hinc est, quòd eiusdem Constantini constitutio sub tit. ubi Senat. uel claris. in l. i. ita loquitur. Quicunque non illustris, sed clarissima tantum dignitate prædictus, huiusmodi fuisse mihi uidetur Iulius Montanus, quem Tacitus li. xiii. dicit, Senatorii ordinis, sed qui nondum honorē capessisset. Spectabiles autem appellati cum primis uidentur, qui ex equestri ordine post minorum ueluti magistratuum administrationem honoris causa in Senatum recipiebantur. l. ii. C. de domest. & protect. lib. xii. non quidem ut rogati sententiam ipsi dicerent, sed ut in eorum suffragia transirent, uel simplici uerbo assentientes, uel pedibus euntes in sententias Vos dicatis duo esse, quorum unum non est aliud. s. Senatus, & Senator, Senatus est cætus & numerus Senatorum. Senatores sunt, qui habent dignitatem Senatoriam ut declarat Bar. in rub. ff. de Senat. Aut igitur accipimus Senatores pro particularibus, & tunc procedant

ea quæ supradicta sunt. Aut accipimus pro cætu & ordine Senatorum, & tunc dicebat Nicol. Bellon. Suput. lib. iiii. cap. x. eos esse superillustres, quia simul multa possunt, quæ non possunt singuli ut supra diximus, Nos arbitramur non esse in gradibus, sed supra gradus argumento eius quod communiter dicũt doctores de Principe, & summo Pontifice, quos negant in primo gradu magistratuum recte poni, quia ipsi sunt super omnes, & qui alios constituunt, sunt enim gubernationum species iustæ, tres a sapientibus definitæ, Monarchia, de qua supra uidimus Democratia, qualis apud Rhetios & Heluetios hodie cernitur Aristocratia, qualis habetur hodie apud Venetos, quod maxime ꝓcedit, si intelligamus de prisco Senatu, qui ante Imperii translationem factam in principem stetit, Sed & idem dicendum est de Senatu reducto sub Imperatorum manu, quia & si horum tanta non esset potestas, quanta priscorum, magna tamen erat, cum nihilo plus iuris datum esset Principi, quàm retentum, quo ad scilicet Princeps aliquid fieri non prohiberet.

An autem Senatus sit nomen ordinis, an uero magistratus, Bud. in l. 14
fi. de Senator. Salamon. ac Coras. in rub. uoluerunt Senatum esse nomē ordinis per tex. in d. l. ii. §. post originem. de orig. iur. ubi iurisconsultus tractaturus de origine magistratuum omnium, ut in rubrica fuerat pollicitus, de Senatoribus eo in tractatu uerbum non facit, quod non omisisset si de numero magistratuum fuissent. facit tex. in §. deinde quia i fi. ibi, aut est Magistratuum edictum, aut Senatusconsultum, ecce, quod ius a Senatu inductum non dicebatur magistratuum ius, sed Senatusconsultum, facit ultimo rub. de Senator. ubi non de offitio Senatorum inscriptum est, sicuti in sequentibus titulis, de offitio consulis, de offitio præfecti prætorio, & simil. cum proprie & significanter offitium referatur ad magistratum. Contrariam opinionem tenuit Cagnol. num. 164. per tex in §. lex est. inst. de iur. natur. gent. & ciuil. ibi. lex est. quod Pop. Rom. Senatorio magistratu interrogante ueluti consule constituebat, & ideo Senatores ipsi a Fenestella, & Pomponio leto in tractatu magistratuum Romanorum inseruntur. Vos distinctione supradicta conciliabitis opiniones. Budeus enim uoluit Senatũ, & sic cætum Senatorũ esse nomen ordinis. Cagnol. autem uoluit Senatores, & sic singulos, esse in numero magistratuum, uel etiam dicere possumus, quod larga significatione, quia moderandæ Reip. præerat magistratum dici posse. l. 15
cui præcipua. ff. de uerb. signifi. arg. eorum quæ diximus de Pontifice, Imperatore & Regibus.

An Senatus sit nomen ordinis, an magistratus.

Sed an hodie sit dare aliquos, qui senatoribus antiquis æquiparentur, uidendum est. Bud. in d. l. fi. de Senator. dicit, quod suprema curia parlamenti Regis Francorum potest æquiparari senatui, & senatoribus, &

Parlamenta Regis Francorum.

ibi ponit de eius institutione, & clarius Guid. Papę in cons. 71. principalia dubia col. 2. dicens, Parlamenta tam in Regno, quàm in Delphinatu repreſentare perſonam Principis, & quod æquiparantur Senatoribus. Quomodo autem fuerit institutum illud parlamētum Delphinale tradit ipſe Guid. quæſ. xliii. ubi ſubdit, quod quilibet Princeps non poteſt habere tale parlamentum, ſi ſuperiorem recognoſcat.

Et quod dicitur de dominis Parlamenti Regii, † idem dicendum putat Purpur. in conſiliariis ſupremi conſilii reſidētis cum illuſtrisſimo
26 Conſilia principum. Duce Sabaudiæ, Et deniq; Doctores omnes exemplificant in Principum noſtri temporis conſiliis. Veruntamē abuſiua eſt comparatio ſecundum Cagnol. ſimile enim dicitur, quod in aliquo habet differentiam, ſed ut plurimum conuenientiam, & ubi ſunt plures differentiæ, quàm conuenientiæ, non dicitur ſimilitudo, ut ſæpe dixit Bal. quem refert Dec. in c. translato de conſtit. licet ergo in ſenatoribus noſtri temporis ſit ſimilitudo in aliquibus, tamen ut plurimum, & in maioribus eſt diſsimilitudo, ergo æquiparatio non eſt bona, hinc Coraſ. in d. rub. Senator. nō inepte potius ad Centumuiralis iuditii, quàm ad Senatus ſimilitudinem inſtitutas fuiſſe in Gallia ſupremas curias, dixit.

27 An ſint illuſtres Conſiliarii. Sunt tamen illuſtres Conſiliarii † Principis. l. quiſquis. C. ad. l. iul. maieſt. & ibi Ang. infert ad Bartolum quem Imperator Carolus quartus in conſiliarium aſſumpſit. Dec. dicit quòd ille textus loquitur de uiris illuſtribus, qui erant aliunde illuſtres, ſed iſtud eſt diuinare, credimus tamē cū eodem Dec. dictum Ang. eſſe uerum, quando conſiliarii reſidēt in conſiſtorio Principis, quod probat tex. ipſe in d. l. quiſquis. ibi, de nece uirorū illuſtriū, qui conſiliis & conſiſtorio noſtro interſunt ita ut unum ſine alio ſuffi. cere non uideatur. ar g. l. ſi hæredi plures. ff. de condit. inſtit.

28 Conſilia cuiuſq; ciuitatis. Ex his etiam apparet opinionem Caſtrenſis in d. l. non ambigitur, multo minus procedere poſſe, dum Senatui Romano ęquiparat conſilia cuiuſque ciuitatis, maxime, quia ſicut non ipſæ ciuitates, ita nec conſiliarii comparari poſſunt, hinc eſt, ꝙ Decuriones, dicuntur, & non Senatores, & Decurionum decreta, non ſenatuſconſulta. l. ſi pupillus. §. decuriones. ff. de uerb. ſignific.

29 Conſiſtoriū Cardinalium. Sed An Collegium Cardinalium hodie eam poteſtatem, idemq; ius habeat, quod Senatus olim, Mod. taurin. nu. 108. & Bonon. nume. 7. poſt Præpoſ. in rub. de appellat. col. 13. Martin. de laud. in tract. de oſſitialibus Principum in c. 1. tenent partem affirmatiuam, per text. in c. Conſtantinus 96. diſt. & ideo cætus Cardinalium ſede uacante ſicut ſenatus famæ reſtituit ſecundum Bar. in l. infantem in ſi. ff. de publ. iudi. & ſicut Senatus concedit ius aquæ ducendæ, ita & collegium Cardinalium ſede uacante ut uidere licet apud Martin. de laud. in tract. Card. &

ideo inferunt Mod bonon.quòd sicut a sententia Senatus non appellatur,ita non appellabitur a sententia collegii, quod communiter tenent Canonistæ in c.cum te,de re,iudic.Sed habere non uidetur, non enim a Cardinalium suffragio pendet Imperatoris potestas,ut a Senatu olim pendebat, quàmuis ex Pontificis autoritate ac facultate pendeat ut Theologi & Iurisconsulti consentiunt Bar.in l.i.§.præsides.de requir. & annot.reis.Ergo neque ius in uniuersum eos facere posse quisquàm dixerit,ut Senatus olim,nec Imperatorem ex causa remouere,magis.n. hæc omnia Pontifici conueniunt, quam Cardinalibus,quod q̃q̃ ita sit similitudine tamen quadam,& relatione facta, sic illos erga Pōtificem se habere nō inepte dixerimus,ut senatores olim erga Imperatorē, nō tamen in omnibus,nō enim Pontificis potestas a Cardinalibus sic pēdet,ut a Pontificatu illum unq̃ amouere possint, quod etiam latissime prosequitur Hugo Episcopus Fameaug. in suo tractatu de concilio, hinc est,ꝙ glos.in c.unico.in uerbo,sede uacante,de scismaticis in vi. concludit,collegium Cardinalium nullam habere iurisdictionem, etiā. sede uacante,nisi limitatam ut dicitur in c. ubi periculum de elect.in.vi. addatis subtilem Aretinum in l.si quæramus.ff.de testam.col.pen. uers. sic.quarto adde.

Et ideo sunt illustres secundum Ias.& Dec.& cum superlatiuum non faciat differe gradu, dicendum est secundum Iacob. de nigr. Orian. & Moder. quòd sunt super Illustres,seu Illustrissimi,ut tenet etiam Specul.in tit.de iurisd.omn.iudic.§.fi.uers.maximi sunt, & cum eo transit Martin,de laud.in dicto tract.Cardin.col.6.& Bertach.in tract. de Episcop.in princ.in fine præludiorum, facit ratio,quia nulla est maior dignitas, quam Cardinalatus post Papam, ut dicit Cardin. in clem. ne Romani de elect.sequitur Barbat.in tract. de præstant. Cardinal. in 1.quæst.&ita hanc opinionē communis usus aprobauit.Limitat Alex. in rub.infra iurisd.omn.iudic.in Cardinalibus, qui mittuntur extra curiam per text. in cap.2.de Offic. leg. in uerbo.ad instar Proconsulum, sed Proconsul est spectabilis l. præcipimus C.de appellat, ergo, Secus quando sunt ad latus pontificis, quia tunc sunt illustres per text. in l.1. C.de præpos. labor.lib.12.ibi, quos nostri lateris comitatus illustrat, sic dicitur de Proconsule, qui est spectabilis, quando mititur ad regendam prouinciam, secus in Consule. Sed Ias.hic dubitat de ista limitatione, quia inconueniens uidetur, quòd legatus de latere sit minus dignior, quam sit Cardinalis existens apud Papam, allegat Felin. in c.clerici in fi.de iudit.ubi dicit, quòd in legatis non credit uerum dictum Bald.in rub.de offit.procons. facit, quia legatis de latere repræsentat Pontificem c.antiqua.de priuileg.c.hi qui.§.fi.de præbend. in 6. & ideo æquiparatur ipsi Pontifici in his, quæ facit iure legationis se-

30 Cardinales illustres.

eundum Abb. in consil. 109. uiso puncto lib. 1. nec consideratio Alexan dr. satisfacit, dum dicebat esse simile in Consule, qui mittebatur ad prouinciam regendam, qui cum Romæ esset Consul, dicebatur illustris, & in prouincia proconsul erat spectabilis, quia post finitum con sulis officium sic mittebatur, & amplius in eo non erat consularis digni tas, non sic in Cardinali, qui ubique Cardinalis est, ideo non uideo, quomodo non dicatur illustris, siue sit in curia, siue legatus extra curiam, unde ad textum in d.c.2. respondebat Dec. quòd ille textus loqui tur in legato simplici, qui non sit Cardinalis. Quæ solutio est contrà suprascriptionem illius capituli, in quo rescribitur ad Cardinalem tituli sanctæ Ceciliæ. Aliter respondet Orian. quòd non sequitur ad instar proconsulis, ergo proconsul, sicut in c.fi. de re iudic. in 6. Episcopus profert sententiam ad instar illustris, & tamen non est illustris. Dicatis quòd licet consul sit illustris, tamen officium quod habet in regenda prouincia facit illum esse spectabilem, illustribus enim quandoque spectabiles administrationes commissas fuisse ostendimus; & ideo dicunt. Bal. & Alber. in d. rub. d. offit. proconf. quòd Rex Siciliæ dicitur Rex in quantum habet Regnum, & dicitur Dux Apuliæ & Calabriæ Comes, in quantum habet Ducatum, & Comitatum, sic etiam Imperator dicitur Rex, Dux, & Comes. Purpur. hic dixit, quòd si similitudinem per omnia quæramus uix erit similes inuenire.

31 Senatus Venetus † Romani ueram imaginem † nobis exprimere uidet

Senat. Venet. Apud quem est omnis Reip. cura, nullum recognoscens in superiorem ut no. Bald. in l. 1. ff. de rer. diuis. & Bar. in l. hostes ff. de captiu. & post lim. reuers. Alber. in l. 1. C. de summ. trinit. & fid. cathol. immo est in possessione Maris Adriatici ex inueteratissima consuetudine tanti temporis, quòd non est memoria hominum in contrarium, ita ut iure proprio possit etiam si uellit impedire omnes nauigantes, quod ex multis probat Ang. nec ullus dubitat in cons. 290. incip. Circunscripta. Seuerin. in l. cunctos populos C. de sum. trinit. & fid. cathol. & est textus in l. sane. ff. de iniur. ubi Rainer. Foroliu. ait esse casum apertum, signanter exemplificando in Gulpho D. Venetorum. Ias. in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. & in l. quominus ff. de Flumin. Balb. in tract. præscrip. in 4. part. 2. princip. quæst. 6. latissime Mant. Clarissimus Iureconsultus Comes atque eques auratus optime meritus. Vulgo autem Rogatorū concilium dicitur, quem morem a Romanis accepisse Sabelicus arbitratur, quia per uiatores olim rogarentur Senatores, ut in curiam ad cō sultandum de Rep. uenirent, sed tamen non idem semper ordo rogandi Senatus fuit apud Romanos, si quidem modo primus rogabatur, qui Princeps lectus erat in Senatu a Censoribus, is autem legi debebat Princeps Senatus, qui ex censoriis uiris, qui censuram antea gessissent,

antiquior superuiueret, nonnunquam consules designati aut uiri consulares æno maximi, summis honoribus functi, sæpe aliqui extra ordinem a consulibus studio & necessitudine ductis rogabantur primi, obseruatumq; fuit, ne quem citra consularem locum extra ordinem primum consul rogaret, quem tamen ordinem rogandi sententias calendis Ianuariis seruare cæperat, is toto anno perpetuò seruabatur. Verum hoc quoque non latuit Venetos, sed quia, si unusquisque Senator promiscue, tum referre ad Senatum, tum sententiam dicere posset, atq; hoc officium proprium nullius esset, magnam semper in Senatu turbationem fore, necesse erat, ideo a Senatu sexdecim eliguntur, quos uulgus propterea quòd maxime omnium sapere uideantur, Sapientes appellat, Contaren. uero Aristotilem immitatus, eo quòd præconsultant illa, de quibus consulendus est Senatus, præconsultores merito nominat, qui ius habent & cogendi Senatum, & ad Senatum referrendi, Sunt autem in tres ordines distributi, ita ut alii sint maiores, alii continentis oræ, alii ordinum. Præterea, sicut Senatores triplicis erant ordinis, †Patricii, conscripti, & Pedarii, Patricii dicti sunt, centum illi Senatores a Romulo lecti conscripti uero, qui Regem Consulumq; decreto in Senatum legebantur, ita ut ridiculi sint. Accurs. & reliqui existimantes conscriptos ideò dictos, quòd in diadematis sua scripta haberent nomina in §. filiusfamilias inst. quib. mod. ius patr. potest. soluit. De Pedariis autem parum firma est sententia, ut patet ex Fenest. in titulo de Senator. origin. & Aul. Gel. noct. attic. lib. 3. cap. 18. Cagnolo tamen placuit sententia, quam C. Bassus in suis commentariis scriptam reliquit, Senatores enim dicit in ueterum ætate, qui curulem magistratum gesissent, curru solitos honoris gratia in curiam uehi, in quo curru sella esset, supra quam considerent, sed eos Senatores, qui nondum curulem magistratum gesissent, pedibus ittauisse in curiam, propterea Senatores nondum maioribus honoribus functos, Pedarios dictos. Nos asit credimus Pedarios fuisse, qui nō uoce suffragarentur, licet in Senatum uenire possent, ex quibus intelligere poterimus textū in l. fi. §. Senatores de Senator. ibi; quia hi soli in Senatu sententiam dicere possunt, ubi Vulpianus iurisconsultus uult, quæ supra de Senatoribus dixerat, non de omnibus accipienda esse qui assidebant, quiq; in Senatum uenire poterant, ex iis enim plerique erant, qui dictionem sententiæ uocalem non habebant, hoc est quòd de eo, quod in consultationem positum erat, suffragium uoce non ferrebant sed in sententias, quas alii dixerant, pedibus ibant, hinc Pedaria sententia apud Laberium, cuius meminit Aul. Gel. noct. attic. lib. 3. ca. 18.

Caput sine lingua pedaria sententia est.

quis senatores etiam, qui uoce ferebant suffragium, nihilominus sen

32 Senatores triplicis ordinis.

tentiam quandoque pedibus ferrent. Sic & Senatus Venetus ex centum & uiginti constat, quorum sexaginta proprio uocabulo Senatores appellantur, & reliqui adiuncti (uulgo de la zonta.) præter hos pari iure in senatum ueniunt, qui suffragia non habent, qui pedarii dici possunt, (uulgo soto pregadi,) nominis quodammodo conformitate uocitantur. Senatus decreto omnia Reipublicæ negotia ardua & eximia sanciuntur, Pax, bellum, Induciæ, Fœdera, Priuilegia, Prærogatiuæ ex ipso Senatu, ueluti ex primario quodam Reip.
33 Tacita S.C. aliquando fonte manant, maiora negotia perpetuo silentio sanciuntur, sic etiam antiquitus decernebantur quædam a Senatu, quæ palam enuntiare non licebat, quibus ideo tractandis; ne scribæ quidem intererant, ne communicatio consilii foret, sed censualium scribarumq; offitia Senatores complebant, & excepta in arcano consilio decreta seruabantur, quæ tacita Senatusconsulta dicta sunt, quorum rationem & originem Capitolinus polite tractat, in tribus Cordianis, multa etiam huiusmodi exempla apud Venetos referre possumus, sed memorabilia aliquot posuit Egnat. illustrium uirorum lib. 2. ca. 1. sub titulo de arcanis consiliis patrum. Non tamen pedibus in sententiam eunt aut recedunt Veneti, sicuti Romanos seruasse memoriæ proditum est, neque palam sententiam dicunt, sed urnis ac suffragiis rem decernunt, sicut & Romani ipsi facere consueuerant, quando grauia & ardua negotia imminebant.
34 Senatoribus tria iussa. Porro autem Senatoribus tria iussa fuisse M. Cicero scribit 2. de legibus, ut adsint, nam grauitatem res habet, cum Senatus & ordo frequens est, ut loco dicant, id est rogati, ut modo, ne uerbosi sint. Contaren. lectis (inquit) in Senatu omnium sententiis, præfectus collegii si uoluerit, surgit, sin minus maxime senex, aut is cui dicere uolenti alii concesserint, elatioremq; suggestum ad id factum conscendens, uerba ad Senatum facit, rationes omnes, quibus sententiam suam adstruat, dissidentesq; refellat, in medium affert, modeste tamen & grauiter, ut Senatorii ordinis uirum decet, qui postquam perorauerit, surgit præconsultor alius, qui a priori dissentiat, surgit deinde tertius, si tot sententiæ fuerint, sicq; deinceps res inter eos discutitur, quo ad nullus eorum sit, qui uerba facere uellit, sed postquam ultro citroque quantum libuerit, & orationibus, & argumentis hi contenderint, aliis quoque Senatoribus dicendi facultas datur, Quod uero pertinet ad ornamenta senatoria satis constat latum clauum fuisse, † erat autem latus clauus senatoria uestis con-
35 Latus clauus. texta purpura, sic dicta quod purpuræ clauus aureus infixus esset pro more ueterum, qui clauos uestibus insuebant l. cum aurum in fi. cum l. sequ. & l. uestis ff. de aur. & argent. legat. quæ nunc a genere picturæ appellatur, uerba sunt Sexti Pompei relata per Baif. in tit. de re uestiar,

stiat.ubi latissime uestimentorum genera explicauit, præcipue uestis Senatoriæ ornamenta & purpuræ usum;quæ omnia si ad Venetorū ornamenta reuocabitis,facile inde percipietis eam,quam sæpe polliciti summus comparationem, alia ornamenta & insignia Suetonius in Augusto indicauit, sed & nobis spectare licebit prisca & memorabilia instituta apud Egnat.li.1.cap.de Venetorum institutis. Quę autem Senatorum ætas fuerit,nō satis liquet. Corasius tamen non nisi exacto ætatis anno xxiiii. in Senatū quempiam admitti potuisse scribit,Onuphrius Panuinus antiquitatis peritissimus narrat in primo fastorum, quādo cautum est, uti Senatorum filii cum patribus in curiā, quod illis ante licuit, ne introirent,nisi unus Papirius,qui prætextatus appellatus est,eodem quoq; tempore.S.C.factum esse, ne cui minori xxv.annis in curiam aditus pateret, ad quod credendum facile aducor, tū autoritate Plutarchi in Pompeio, tum etiam quia & hoc apud Venetos seruari uideam,ne minor xxv.annis Senator esse possit,nam & hoc sancitum ad exemplum Ro. Reip.facile crediderim, cum iam intelligamus cæteris in rebus omnibus, quod ad Senatum magistratusq; attinet, eorū Remp. Romanę expressam,ac ueram effigiē exprimere,cætera de Senatu petēda sunt ab Alexandro ab Alexandro,Sigonio atq; aliis antiquitatum obseruatoribus, qui dum de Romano agunt,Senatus Veneti statum exprimunt,&quasi ante oculos lectorum ponunt,atque hæc quidem,quæ diximus, ueriora uidebuntur,si magistratus demonstrauerimus. Patricios autem postquā & horum incidit sermo, †tripliciter dici inuenio,qui enim a centum patribus a Romulo lectis geniti sunt Patricii a principio sunt nuncupati quos non solum in primo,sed neq; in aliquo magistratuum gradu collocarem cum Cagnolo,quia licet a magistratibus descendant, non tamen erant necessario & ipsi magistratus, Tranquillus etenim de Augusto loquens·Quanquam patricius(inquit) nec dum Senator, nec enim omnes patricii Senatores fuerunt,quod etiam ostēdunt pleræq; leges sub titulo de Senator.quibus separatim,de Senatoribus, & de Senatorum filiis tractatur,quin de hoc potissimū tractari uidetur, An Senatorum priuilegia ad eorum liberos extendantur, quod alioquin necessarium non fuisset,intellige ergo ꝙ esset quædam adiectio honoris & præeminentiæ,quam a patribus suis deducebant, arg.l.ii. .§.quæ omnia.C.de ueter.iur.enucl.& glos.in l.iubemus.C.de aduoc. diuers.iudic.in uerbo sumptibus,quæ dicit,ꝙ filii doctorum præferūtur aliis,cæteris paribus,& ideo gratis promoueri debent,sequitur Felin.in rub.de maior.& obed.Secundo dicuntur patricii Senatores filii Senatorum,secundum Purpur. qui ita intelligit Fenestellam in tit. de Senat.origin.sed tamen Cagnol.uoluit aliam esse mentem Fenestel-

36 Patricii

E

læ,fatetur tamẽ ꝙ isti Senatores filii Senatorum patricii dici possunt, seu Senatores patricii, ita ꝙ Doctores ponentes Senatores in primo gradu magistratuum inepte postmodum exemplificant in istis patriciis,quia si simplices Senatores sunt in primo gradu, cui dubium, ꝙ isti etiam qui sunt Senatores, & filii Senatorum erunt in eodem gradu,ex quibus colligere licet,Senatores nõ omnes fuisse patricios aut patricia dignitate exornatos, quod præter superiora perspicuum faciunt Cato senior,& alii innumeri,qui Senatores quidem fuerunt, sed non patricii. Tertio patricii dicuntur, quos in patres Princeps sibi elegit,de quibus in l.fi.C.de consulibus.lib.xii.& in aut.const.quę de dignit.in quibus iuribus constat,ꝙ maxima erat dignitas, quia talem patriciam dignitatem nemo ascendit,nisi eius fides &industria fuerit in aliis dignitatibus approbata,ut tradit Io.de Platea in l.nemini. C. de consul lib.xii.& ideo merito doctores ponunt talem patriciatum in primo gradu,& in præeminentia,cum sit maior dignitas q̃ Senatoria.§.filiusfamilias.inst.quib.mod.ius patr.potest.soluit.l.fi.C.de consulibus.lib.xii.quæ tamen iura sunt correcta iure nouo per aut. const. quæ de dignit.Patricios autem dictos esse Suidas scribit,'quasi patriæ & communis Reipub.patres,qui præerant consilio,quos non erubescit Iustinianus ut patres agnoscere d.§.filiusfamilias,ad quam dignitatem summi honoris præmiiq; loco Ebrimirum Theodati generũ, qui cum suis omnibus ultro ad Belisarium Cæsariani exercitus ducẽ, uenerat,licet ex Gothis vnum,Iustinianus euexit, ut autor est Procopius lib.i.de bello Gothorum, Clodoueo quoque cui postea nomen Ludouici datum Francorum Regi,Anastasium Imperatorem ꝑ Oratores Patriciatus titulum,nomenq; cum aurea corona misisse scribit Paulus Emilius deRegibus Francorum,Carolum quoque Magnum & ipsum Gallorum Regem ab Adriano Pontifice supremi muneris

37 & honoris loco patricium creatũ accepimus ab eodem Emilio.Formulam autem patriciatus† idem Cassiodorus retulit li.vi. his uerbis: Si antiquitatis ordinem perscrutemur origine dignitatum,Patriciorũ familia ioui noscitur fuisse dicata,ut summi Dei(sicut putauere) cultura,locum primarium possideret,sed quia uos aliquid habere decebat eximium,& nomen ipsum patribus magna se uicinitate iũgebat, superstitione derelicta,ad uestrum cætum fęlici cõditione 'migrauit, quia Pontificalis laus conscientiæ Senatui recte poterat conuenire, sic ex augurali familia Reges quoque legis institutos,nõ iniuria,quia decuit a tali proposito uenire,qui nulla publica poterat iura tractare, hinc est,ꝙ & honor ipse cinctus est,cũ uacaret, nihil iurisditionis habens,& iudicantis cingulum non deponens, in quo fęlicitas perpetua nascitur,dum successoris ambitio non timetur,nam mox ut datus

Patriciatus formula.

fuerit,in uitæ tempus reliquũ homini fit coeuus, ornatus indiuiduus, cingulum fidele,quod nescit ante deserere,quam de mũdo homines contingat exire,credo ad similitudinem Pontificatus, unde uenerat, rem fuisse formatam, qui sacerdotium non deponunt, nisi cum uitæ munera derelinquunt,additur,ꝙ leges tantam illis reuerentiam detulerunt,ut in sacris positus,cum hoc fuerit honore præcinctus. paternæ potestatis nexibus exuatur,nisi cõtra specialiter a Principe caueatur,quod constat ratione probabili constitutum, ut qui amplissimum genium pretiosæ libertatis acceperat, uilissimam conditionem cum subditis non haberet,præfectorios & aliarum dignitatum uiros præcedit unitaium,cedens fulgori, quem interdum etiam a nobis cõstat assumi,proinde necessario laudatam intellige dignitatem, ne aut nos parum dedisse uideamur,aut tu negligentius tractes, si te aliquid mediocre suscepisse putaueris,quapropter ab illa indictione nostro munere subleuatus.Patriciatus culmen ascende, quod quidam iuridicorum a patribus dictum esse uoluerunt,facturus omnia,quæ tantam reuerentiam decent,nam quamuis magna contulerit nostra clementia, habes adhuc,quod expectes,si te probabiliter tractare contendas.Hactenus Casiodorus Patricios nostri temporis†Bud.in d l.fi.de Senator.& Pir.lib.1.de magistr.Pares Franciæ esse dixerunt, qui in suprema dignitate indictiui consilii esse censentur, quasi consilii principalis uertices,ab iis fortasse Regibus instituti, qui Imperatores quoque fuerunt,Sunt qui dicant,ꝙ Carolus primus fidei Christianæ caritate adductus exercitum in Hispaniam transduxit,prius tamen, quam expeditionem produceret,rem dignam tanto Principe ordinauit. nam ex omni præcipua Frãcorum nobilitate duodecim selegit, quos secum in militia produceret,eos pares appellans,quia s. æquali inter se dignitate Regi constantes perpetuo essent,qui conseruandis coronandisq; Regibus adessent,sunt autem sex ecclesiastici,& sex Laici, quos refert Cassan.in dicto suo catalog.in.v.part. princip. considerat.xliii. Comperimus tamen huiuscemodi patritios paresve apud alias etiam gentes creari solitos esse,ut idem Bud.ostendit.Purpur. autem credidit† patricios esse milites ordinis,qui a principibus creãtur,ex primatibus patriæ, sed tamen non audet firmare, quia esset confundere ordinem equestrem cum Senatorio.Plinius enim lib.xxxiii.Annuli(inquit)distinxere alterum ordinem a plebe sicuti lati clauus ab annulis Senatum, quod quidem ius non equitibus modo tanquàm bellicæ uirtutis insigne,sed & Senatoribus concessum fuisse legimus, illis inquam,qui in legationibus operam suam Reip.nauabant, idem enim Plinius lib.39.longo inquit tempore ne Senatum quidem Romanũ habuisse annulos aureos manifestum est,si quidem his tantum,qui ad

38 Pares Frãciæ.

39 Equites ordinis.

exteras gentes ituri eſſent, annuli publici dabantur, tametſi hanibalis tempore, quo Italiam omni clade belli peruaſtabat, ius annulorũ aureorum fuiſſe promiſcui uſus aſſeueret idem Plinius, quibus nõ modo Senatoria dignitas non minuitur, ſed immo noua equeſtris dignitatis acceſſione augeſcit. Ius autem annulorũ donare apud antiquos id ferme erat, †quod equitem facere dicimus, & ſicuti antiquitus inſigne equeſtris ordinis erat annulus aureus, ita hodie ſunt calcaria, & torques aurei, qui militibus ob rem ſtrenue geſtam donari ab Imperatoribus ſolebant unde torquati dicti, qui duorum generum erant, ſimplares, duplaresq;. Veget lib. 2. Torquati (inquit) duplares, torquati ſimplares erant, quibus torquis aureus ſolidus uirtutis præmiũ fuit, quem qui meruiſſet præter laudem interdum duas conſequebatur annonas, duplares duas, ſimplares unam, Torquati tamen hodie uocitari debent equites, qui uulgo cochleati dicuntur, ut ſunt milites Sancti Michaelis in Francia, quem ordinem in honorem Michaelis Arcangeli Reges Franciȩ inſtituerunt, Duces Burgundiȩ Chriſomallon cohortem inſtituerunt aureo uellere inſignem, Reges Angliæ procerũ Sodalium cohortem Periſcelide donant. Alii Principes habentes tales ordines alia & alia habent ſigna. An autẽ quilibet princeps in ſuo dominio & principatu aliquem ordinem creare poſſit, dubitat Caſſan. Sic & antiquitus Equeſtris ordo diuiſus in plures ſpeties fuit nominibus uariis, ex quibus, qui ampliori prȩrogatiua illuſtres erant, Petræ cognomentum tulere, pleriq; Fabiani, alii alio nomine Cenſi, denique Nero Cæſar ordinem Auguſtanorum equitũ inſtituit primus, præterea cingebantur Zona militari, quod erat equeſtris ordinis inſigne, nec ante acceptum cingulum milites habebantur, unde cinctus pro eo, qui eques factus eſt dicitur Marcello in l. titius. ff. de teſtam. milit. hodie etiam in his equitibus creandis, huius eſt dandi cinguli ueſtigium aliquod, ſed id leuisſimũ, & pertenue, eos enim princeps. aut qui a Principe habet eius rei autoritatem, amplexatur, & extero quem gerunt enſe leuiter attacti, eundem enſem ab eo recipiunt, & cõdunt in uaginam, quia uero milites nullam geſtandi enſis habent opportunitatem, niſi accingantur, ideo accinctos, ſuccinctos, cinctosq; pro hominibus armatis, & militiæ ſtudioſis dicimus. Is autem ordo & ſi Senatorio minor, magnæ tamen amplitudinis, uigoriſq; habitus eſt, quippe qui auctus eſſet amplisſimis honoribus, & Senatorio penè par, eoq; dignationis ordo proceſſit, ut Mȩcenas equeſtri gradu uelut amplisſimo faſtigio contentus ad Senatorium tranſire non curarit, cui poſtea ſecuti Cæſares laticlauum diſtinctum tamen a Senatorio, uelut honoris ornamentum tradidere, tametſi publicani etiam de prauatis moribus huic ordini aſciſſerentur aliquando, poſtea paula-

Equeſtris ordinis inſignia.

tim Mancipes & Scribæ pro concione ab Imperatoribus uelut præcipuo munere aureis annulis donari cœpere, ut iam mirari quis desinat, si & hodie sint, qui tales dignitates sibi comparent, quod frequentari uidisse testantur Modern. Albens. in tract. de bel. par. 7 cap. 5. qui tamen non ideo magis sunt inter nobiles numerandi, atque recipiendi, prout neque de facto a uerè nobilibus recipiuntur, quod etiam dixit Pet. de Antibo, doctor Gallicus in tract. de mun. §. 4 nu. 61. & ideo ostensionales milites opinor Lampridio dictos in Alexandro, i. ostentationis, tanquàm alienos a labore & puluere, nam hæc quoq; dignitas, codicillis a Principe impetrari solet. Sed & in statu ecclesiastico sunt plures ordines militum, † Alii album amictum gestantes, cum rubra, & nigra cruce. Alii nigrum amictum, cum nigra, cum rubra, & cum alba cruce, in eam, quam uidemus formam de quibus per Volater. lib. 21. cap. de ordinibus militaribus Polid. Virg. de inuentor. rer. lib. vii. cap. v. Cassan. in d. catalog. ix. part. consider. viii. cum seq. Nouissime Pii milites per S. D. N. Pium. IIII. erecti & instituti sunt, gestantes imaginem Beati Ambrosii Episcopi ab una parte alicuius pendentis aurei, & ab altera insignia summi Pontificis cum clauibus desuper, & Thiara Pontificia impendenti, ut apparet in eorum bulla, qua etiam amplissimis, & honorificentissimis priuilegiis donantur. 41 Equites Ecclesiastici.

Opinio Cagno. in d. l. 2. nu. 172. mihi probabilior uidetur, magisq; amica ueritati, dum antiquitati incognitam fuisse hanc patriciatus dignitatem affirmauit, & antiquatam temporibus nostris, & si usurpato uocabulo patricios appellemus suæ cuiusq; ciuitatis primores ciues, cuiusmodi dignitas, quia per commoda fuit ut ait Pædianus ad honores consequendos, honorarie & ipsa dari cœpit, uel ab ipso etiam rerum principio. Sequitur ut uideamus de magistratibus, & in primis † de Regibus quos initio ciuitatis constat omnem habuisse potestatē, An autem in numero magistratuum fuerint. Quæritur, ne frustra omnis suscipiatur labor, si in eius rei, quæ non est, institutione cōsumatur, Pomp. let. innuere uidetur. Reges non fuisse in numero magistratuū, dum inquit, Romulum legem tulisse, ut nemo Regnum, aut magistratum iniret, nisi autor esset Deus, & sic regnum & magistratum ut distincta, & diuersa ponit, quamuis dicere possumus, quod illa disiunctiua ponitur inter genus & speciem, sicut in illo Euangelio, dicite discipulis & Petro, ut not. in rub. C. de seruit. & aqu. Contrarium uoluisse uidetur Pomp. Iurec. in d. l. ii. de orig. iur. uers. quo ad magistratus, dum dicit, Quo ad magistratus attinet, initio ciuitatis constat Reges omnem potestatem habuisse, ergo inter magistratus connumerantur. Respondet Aqu. in l. imperium. de iur. omn. iud. nu. 38. illum tex. nō ponere Reges sub nomine magistratuū, sed enumerare magistratus, qui 42 Ro. Reges An Magistratus.

erant tēpore Regum. Quæ solutio est contra illummet textum, nā in tractatu de Magistratibus, primo constitutos Reges fuisse dicit, ergo sub noīe magistratuū eos collocat, & si magistratus non fuissent, ad quid occuparent membranas, nā ibi solum de magistratibus agitur, & Fen sub suo tractatu de Magistr. Reges posuit, melius probāt eius uerba in titulo de Senat. orig. ibi, ne Reges quidem, aut Consules, aut alius quispiā magistratus inconsulto Senatu aliquid molireē. Si quæ-
43 ratur postmodū, † Quo gradu connumerari debeant, dicendum est in
illustres primo, ut facit Pomp. in d. l. 2. In eis. n. non militat rō, ob quā excludi
seu illu- tur Imperator a gradibus magistratuum, nec non & Reges nostri tē-
strissimi poris, quia oēs alii magistratus non procedebant ab eis, male itaque
dici po scribentes æquiparare contendunt Reges Ro. Regibus Franciæ, Hi
terant. spaniæ, & similibus, quādoquidē isti sint ꝑpetui, nec priuabiles regno. Illi priuari poterant & expelli. d. l. 2. §. exactis, Illi ꝑ electionē Regnū consequebanē, ut apud Fen. in tit. de inter. pot. Isti ꝑ successionē, Illi non constituebant magistratus teste Pomp. Let. in tit. de pot. Sena. & pleb. Isti magistratus creant. d. l. i. ff. ad l. iul. de amb. Illi inconsulto Senatu nihil moliebantur, adeo ut cū Tarquinius superbus pleraq; præter Senatus autoritatē decerneret amisso regio noīe Tirannus appellaretur, autore Fen. Isti uero oīa ad libitū disponūt. Et postremo quid quid male sentiant scribentes, dicendū est secundū Cag. ꝙ Reges illi Ro. Populū recognoscebant in superiorē, penes quē in substantia remanebat imperium & facultas eiiciendi Reges, ut dictū est, Isti autē
44 superiores non recognoscunt. Ex prædictis ēt apparet, † ꝙ longa sit
An Re- differentia inter Reges Rom. nostri tēporis, & Reges nascētis urbis,
ges Ro. quandoquidem de his quæri soleat, An statim ex ipsa electione pos-
nostri sint bona Regni & Imperii administrare, tanꝙ habentes eandem po
tempo- testatē, quam Imperatores in prouinciis, Regno & Imperio subiectis
ris æqui ut apud Bar. & Doct. in l. bene a Zenone. C. de quadrien. præscrip. in
parētur l. ex eo. ff. de test. mil. in l. sed & reprobari. ff. de excus. tut. Ro. Regi Il
atiquis. lustrissimum Venetorū † Ducem opponimus, quandoquidē Dux ipse
45
Dux Ve priuari possit, ꝑ electionem ducatum consequatur, non constituat ma
netorū. gistratus, nihilq; inconsulto Senatu facere possit, & deniq; Senatū ipsum recognoscat in superiorem, hinc ēt Patricius subsequens gladiū uagina aurea tectum gerens, facile ostendit, celeritatem ad ulciscenda facinora præmaturam non habere, nec sui arbitrii penitus totam esse Remp. sed subsequentis Senatorii ordinis summam esse potestatē, ad similitudinem fascium, nam & Plutarchus problemate 81. An signum est (inquit) non oportere magistratus iracundiā promptam ac dissolutam esse? Sed malitia, quoniā partim medicabilis est, partim curari nō potest, uirga quod medicari pōt corrigunt, secures aūt, quod emēda-

ri non potest abscindunt. Praeterea ornatus corporis ipsius Ducis Regius est, Purpurea.n.ueste; aut aurea semp utitur. capite gestat uelamē linteum pro regio diademate, supra quod & gestat capitiū purpureū limbo aureo ornatum cuius pars, quae occiput tegit, in cornu formā assurgit, sedem in sugestu habet ueluti Regiā, Cunctae epistolae Reip. sub noīe Principis prodeunt, obsignanturq;, Orator quiuis, aut quilibet alius qui ad Senatū scribere uoluerit, literas ad eū destinat, decretorū legū, ac senatusconsultorū promulgationes eius noīe exeunt, nūmi oēs tam aurei quam argentei cum noīe ac figura Principis excudūtur ita ut liceat uobis ubiq; spetiē Regis intueri, potestatē uero nusquam, cum oīs sit sibi adempta facultas principatu abutendi, & pro tiranno se gerendi, quia & si tpe perpetuus sit, limitatam tñ magis habet potestatem, ut scribit Bal.li.5.conf.325.& ideo dubitat Ang. in l. item ueniūt.§. cęterū ff.de petit.hered. An Dux. Venetorū habeat potestatem legis condendae sicut hēt Princeps l.fi.C.de.ll. Iisdem tēporibus & Tribunum Celerum fuisse scribit Pomp. is aūt erat, qui ęquitibus praeerat, & ueluti secundū locū a Regibus obtinebat, uidens.n. Romulus, q iuuentuti opus esset quadam statuta, qua uteretur ad custodiam corporis & ad urgentia rerum ministeria, tercentū uiros ex generosissimis familiis eligens, robustissimis corporibus, quos curiae renuntiarunt, singulę denos iuuenes, eos semper circum se habuit, nomenq; oēs ii commune habuerunt Celeres, ut nonnulli scribunt, ab exequendi ministerii celeritate, promptos enim & ueloces ad opera Romani Celeres uocabant, unde Q. Metellus Celer dictus, q parenti mortuo gladiatorios ludos paucissimis diebus absoluit, cum omnes apparatus illius celeritatem obstupescerent, admirarenturq; diligentiam Valerius Antias, & Pompeius Festus dicunt, a primo eorū duce, cui celer nomen fuit, nominatos fuisse, pręerat autem Dux iste etiā Clarissimis si Anton. Garrono credimus in d.l.2.uers. iisdem temporibus, qui fuit discipulus Pomp. Let. ut ipsemet fatetur in.§. postea aucta. Tres huic Tribuno suberant Centuriones, & sub eis magistratus rursum alii inferiores, qui per urbem sequentes eum cum telis. administri iussorum erāt, in exercitu autem propugnatores, protectoresq; erant, ac multa in certaminibus corrigebant, primi pugnam capescētes, & ultimi praelio excedentes, ubi campus equestri pugnę esset idoneus, equites, & ubi asper inuiusq; equis locus esset, pedites. Quē morem Romulum transtulisse a Lacedemoniis, Dionis. ait, cum didicisset, q apud eos generosissimi iuuenum trecenti erant custodes Regū quibus in bello utebantur scutatis, iisdem & equitibus, & peditibus. Numa iis usus non fuit, ut Plutarchus inquit, scribens. Numa assumpto imperio omnium primū trecentorum illorum turmas, quibus ad

46 Tribunus Celerum.

tutelam corporis Romulus usque utens, celeres eos appellauit, dissol uit, neq; enim dignum putabat, aut credētibus minus credere, aut nō
47 Mareschallus. credentibus imperare. Purp. hic æquiparat Mareschallos Ducum Sabaudiæ, qui in decretis magistri militum appellantur, quos illustres esse uult post Io. de plat. in l i. C. de præposit. sacr. cubic. lib. 12. suade ri potest, quia in rebus bellicis secundum locum post Principē tenēt. Sed Cagn. nu. 260. reprehēdit hanc æquiparationem, quia institutus fuit hic magistratus ut necessarius etiam tempore pacis ad custodiā Regii corporis, at Mareschallorum magistratus nō ad custodiam cor poris Principis est ordinatus, sed ad custodiam & defensionem status
48 Capitaneus guardæ. tempore bellorum. Ideo dicit ipse Cagn.† ꝙ magis accedit illi magistratui inspecta causa originali tantum, offitium Capitanei guardæ, & arquitum cuius offitium est institutum ad tuendam corporis Principis salutem, quamuis non neget minorem istius magistratus potestatem, ut potè qui non obtineat secundum locum post Principem, quod uoluisse uidetur ipsemet Purp. nu. 88. dum Ducem militū Principis personam obseruantium, quem capitaneum guardæ, seu archeriorum dicit, comparari posse affirmat. Crederem distinctionem Alciat. in l. 1. C. de offi. præf. hic quoq; reponi posse, ita ut dicere possimus Tribunum Celerum olim non solum ad custodiam corporis de putatum, uerum etiam in bella prodire solitum fuisse, ut etiam supra ostendi, sed ubi Romanorum opes creuerunt distincta fuisse offitia, ita ut hic excubias ageret ad tuendam Principis salutem, ille uero cō tra hostes imperium tueretur, attenta igitur causa originali procedet opinio Cagn. atento euentu procedet opinio Purpur.

49 Comestabilis. Ideo Gugl. Benedict. in c. Rainutius in gloss. & † uxorem nomine Adelasiam de testam. dixit in Francia esse comestabilem loco tribuni celerum, cum militiæ primus præficiatur post Regem, nec ab ista ęquiparatione discrepat. Io. Pir. Reg. Senator in lib. 1. de magist. dum eum præfecto prætorio æquiparauit, qui successit loco Tribuni Celerum. Libet autem hic memorabile Traiani Imperatoris uerbum recensere, qui cum Prætorio præfectum cingulo eius dignitatis insigni donaret, ad eum, si Plinio in panegirico Traiani credimus ita dixisse fertur. Accipito hunc ensem, ut si quidem recte atque e Republica imperauero pro me, sin secus in me utaris, qua etiam uoce Principe sanè digna, cum Suræ Tribunatum militum traderet. Dion. scribit usum fuisse. Parazonium (inquit) nudum ei porrexit, ac talem ait ensem accipe, quem p o me ita demum strinxeris, si iuste imperauero, quòd si perperam per me quicquam fieri cognoueris, in perniciem meam utaris uelim, ita ut coniicere uobis liceat idem offitii fuisse tribuni Celerum apud Reges, quod præfecto prætorio apud

Cæsa-

Cæsares. Capitaneum guardæ nō habent Venetorum Duces, in hoc secuti potius Numam Pompilium, quàm Romulum, euidens certe argumentum iustæ dominationis. Veruntamen Imperatorem exercitus continentis oræ † loco tribuni Celerum constituimus, quando continentis imperium externo ac cōducto milite, uel etiam subdito potius, quàm Veneto defendatur, quanquàm nonnulli ob res egregie gestas Veneta ciuitate, patricioq; iure donati fuerint. Præcedit autem Clarissimos ad similitudinem Tribuni Celerum, cum sit princeps militiæ, ac post Ducem secundus, & ideo Illustris dicitur in suprascriptione legis ult. C. de offit. magist. milit. 50 Imperator militum.

An autem inter magistratus connumerari debeat, dicendum est, quod sic per tex. in aut. de non. alien. aut. permut. in fine, ibi, seruabunt autem eam nostræ Reip. iudices maiores, & minores, ciuiles, & militares col lat. 2. immo omnes alii in re militari sunt ei subiecti etiam in iurisditione & iustitia, hinc est, quòd gladio præcipuo eius instrumento decoratur, inde cingulum dignitatis dictum uidetur, qua uoce nihil frequentius in iure nostro; hunc autem cingendi gladii morem fuisse in signū conferendæ potestatis, ut de capite militis iudicare quis posset, & in damnatum animaduertere, nec alii prætere id facere licuisse Dionisius quoque lib. 53. scribit, significatur etiam duobus capitibus in iure nostro sub titulo de milit. testament. l. titius & l. pen. nam & tribunis militum, ac præfectis classium, & aliarum ius gladii dabatur, ut militaria delicta coercere possent, & quidem hoc intererat, quòd ab his prouocatio non erat, ab aliis erat, ut significat Paulus lib. v. sentent. recept. tit. xxviii. & Cicero de legibus tabula. 2. post princip. hodie de militibus ita seruatur, ut ad eum remittantur, si quid deliquerint, sub quo militabant, is autem, qui exercitum acceperit, etiam ius animaduertēdi in milites caligatos habet. l. de militibus. ff. de custod. & exhibit. reo. hinc etiam nunc mos antiquus durat, ut militum Imperatori ensis concedatur, seu baculus loco ensis, prout olim etiam fiebat, ut habetur. ii. Macabe. c. ult. cuius offitium describitur a Martiano Iureconsulto in l. offitiū ff. de re milit. quod non minus in danda q̄ in seruanda disciplina dixit cōsistere, propter quod & monet, ut parcissime militibus det commeatum, ea est abeundi aliquò licentia, quo sensu accipitur toto illo titulo, & C. de domest & protect. l. si quis, neque est obscura ratio, cur difficilime sit militi commeatus dandus, ne. s. a signis atq; exercitu aberret, idque exiguo interuallo temporis congruit fieri, cum neque piscatum, neque venatum liceat militem mittere, ut in d. l. offitium. Hinc legitur apud Cæsarem, quæstum eum esse, quòd cohortes contra quod ipse iussisset, frumentatum essent egressæ, cum ne minimo quidem casu locum (inquit) hosti dari conueniat, sed neq; priuati sui commodi gra-

51 An iter magistratus connumerari debeat.

52

tia, licet tribuno, siue etiam duci, milites a signis emittere, pœna quinque auri librarum constituta, si secus fecerit, ut in l. nemo C. de re. milit. immo etiam si ex causa militem ad ipsum mittat Cæsarem, iubetur statim se comitibus, quorum ea est cura præsentare, causasq; itionis exponere, ut celerem remeandi facultatem accipiat, perperam uero & absq; commeatu uagantes, iubentur prouinciarum Præsides custodire, ipsumq; admonere Cæsarem, quid facto opus sit, respõsurum. d. l. nemo, quod usque adeo receptum est, ne aberret, neque uagetur, ut etiam si ex commeatu absit, non dicatur Reip. causa abesse, ut in l. i. ff. de re. milit. coercendi autem sunt milites per multam pecuniariam, numerum interdictionem, militiæ mutationẽ, gradus deiectionem, ignominiosam missionem. d. l. offitium. & l. desertores. ff. de re milit. nec non & per capitis truncationem. l. qui commeatus. §. arma. ff. de re. milit. l. omne delictum. ff. eod. Qui uero plura de eius offitio scire uolet, uideat ex iureconsultis Bart. Veron. in tract. de Imper. milit. delig. & Luc. de pen. in l. tribuni. C. de re. milit. lib. xii.

52 Magn' Magister rhodi. Consideretis An etiam in statu ecclesiastico † exemplum dari possit in Magno Magistro Rhodiensi, quod nomen est sibi impositũ instar illius, qui habet regimen & administrationem militum, & ut denotetur eius autoritas additum est istud adiectiuum Magnus, ad denotandum maioritatem, & superioritatem, ultra illam; quam habet magister militum, & ideo dicit Cassan. 9. part. consid. 4. quod iste Magnus Magister Rhodi post Summum Põtificem precedere debet omnes Patriarchas, Cardinales & alios Pontifices ecclesiasticos, & cum uideatur esse tantæ dignitatis, credit, quod post Imperatorem & alios Principes habẽtes iura Imperii, ut sunt Reges Fraciæ & Hispaniæ, præcedere debeat omnes Principes recognoscentes superiorem, & non habentes iura Imperii, puta Reges subditos Imperio, & quoscunque duces, habet autem sub se multos milites, qui dicuntur Priores, quorum aliqui habent adiectionem huius uerbi Magni, ut Magnus Prior Franciæ, Magnus Prior Aluerniæ, Magnus Prior Campaniæ, & similes; Statuta & ordinationes regulæ posuit Oldrad. cons. 27. ex quibus arguit maioritatem conuentus, ideo eum uideatis, quia ample de illius potestate disserit.

53 Consules. Exactis Regibus Consules constituti sunt duo, penes quos summum ius esset, dicti ab eo quod Reip. plurimum consulerent, ne tamen per omnia Regiam potestatem sibi uindicarent, lege lata factum est, ut ab eis prouocatio esset, ne ue possent in caput Ciuis Romani animaduertere iniussu populi, solum relictum est illis, ut coercere possent, & in uincula publica duci iuberent. Hactenus Pompon. Iureconsul. Ex quibus uerbis coniicere licet, quod Consularis potestas exemplo Regiæ potestatis constituta fuit, & ideo Consules primi, Lictores, Solium, Eburneũ,

& Trabeam, hoc est uestem purpuream, cæteraq; Regum insignia tenere.l.i.& ii.C.de consul.lib.xii.atq; adeo sceptra coronasq; aureas, & uiolaceas, licet his non nisi in triumphorum pompis, & certis diebus ad honorem deorum solennibus uterentur, ut inquit Liuius. In quibus nihil immutatum, nisi quod ex perpetuo unius Imperio potestas duorum annua facta est, præterea fasces ambo non habebant, ne duplicatus terror Romanis uideretur, uerum cum uenisset in suspitionem populo Valerius Publicola Consul, cæpit esse consularis autoritas ut Fenestel.ait, longe inferior regiæ potestatis, lege nanque factum est, ut a Consulibus prouocatio esset, ne ué in caput ciuis Romani iniussu populi possent animaduertere, solum relictum est eis, ut coercere possent, & in uincula publica duci iuberent, procedēte deinde tempore, cum populus in Augustum ius omne transtulisset, Consulum decus, honor, & dignitas summa quidem semper fuit l.i.ii.iii. C. de Consulibus.lib.xii. Cæterum potestas eorum, & autoritas paulatim adeo restricta fuit & imminuta, ut uix umbram potestatis antiquæ retinuerit §. i.de consulib.col.iiii. Sola enim cum primis iuris dicendi facultas eis relicta fuit, licet cum imperio.l.ii.ff.de in ius.uocand.qua Adriani seculo adhuc usos libere fuisse, uel ex Dione liquet, qui Adrianum memorat sæpe consulibus assedisse, cum iudicarent. Cæterum postea truncata illis ita fuit, ut dixerit glos.in.l.i.ff.de offic.consul. quod haberet tantummodo iurisditionem uoluntariam, non autē contentiosam, quā tamen damnat Alex.hic in glo.in uerbo tribuuntur & Seuerin. in l.Imperium.infra de iurisd.omn iudic.quæst.x.urgentibus legibus, sed & ex historiis eos iura in inuitos quoque reddidisse certum est, An autem solos, an cum iudicibus, res est in ambiguo. Zas.in d.l.ii §. cumq; consules dicit dictum glosæ & doctorum intelligi debere de cōsulatu, qui sub Imperatorum manu redactus erat, nā administratione caruisse consules tunc temporis ostendit Mamertinus, qui Iuliano Imperatori congratulatus de cōsulatu, inter alia dicit, In administrationibus laborem adiungi honori, in consulatu honorem sine labore suscipi; si uero de uetustiore consulatu loquamur, qui Pop. Rom. adhuc libero intactus uigebat, tunc dicendum est, procedere ea, quæ de imperio & contētiosa iurisditione doctores uoluerunt. Cagnol. num. 234. dicit, quod ista consideratio cōfunditur p l. si cui libertas cum ibi.no.per Imol. ff. de condit.& demonstr.quæ loquitur de consulatu sub Imperatoribus, & tamen uult eos habuisse contentiosam iurisditionem, sed iam supra diximus, consularem dignitatem etiam temporibus Cæsarum summam semper fuisse, uerum successu temporis imminutam potestatem, Quam pridem autem hoc fuerit licet nō constet, certe Iustiniani temporibus officium consulis prorsus iam penē ad nihilum redactum erat, pridem

54 Consul an Magistrat'

enim honorarios magis hoc eſt titulo tenus, tum plures conſules fieri inualuerat, quàm binos, atque ordinarios, dum conſulatus dignitas codicillis paſsim impetrabatur. l. fin. C. de decur. lib. x. l. pen. & fi. C. de conſulibus. lib. xii.

55 Conſules illuſtres. Ex his concordare poſſumus Iaſ. & Dec. † dicebat enim Iaſ. Conſules fuiſſe ſuperilluſtres, ſeu illuſtriſsimos, quia omnia regalia inſignia tenuere, Dec. uero dicebat eſſe illuſtres, per tex. in d. l. ii. ibi, ne Cõſules ꝑ omnia regiam poteſtatem uendicarent, nam Iaſ. loquitur de illis priſcis conſulibus, Dec. uero de conſulibus, qui creabantur poſt diminutã poteſtatem, & tamen adhuc iſti erant in primo ordine dignitatis, quia licet eorum poteſtas aliqualiter fuerit diminuta, remanſit tamen titulus dignitatis ſecundum Purpur. arg. tex. in l. fi. ff. de decur. cum multis ſimilibus, de quibus per Felin. in c. quæ in eccleſiarum. de conſtit. Iaſ. in l. ſciendum. §. fi. ff. qui. ſatiſd. cog. & in l. ſi ita. §. griſogonus. ff. de uerbo. oblig. quod intelligit Cagnol. nu. 275. etiam de conſulibus ſub Cæſaribus, licet iam eſſet conſulatus ad exigua reſpectiue redactus, & a principe iam daretur. l. ii cum glo. & tot. tit. C. de conſulibus. lib. xii.

56 Formula Conſulatus. Libet Conſulatus † formulam referre ex Caſsiodoro. Priſcorum iuditio (inquit) qualis ſit Conſulatus hinc omnino datur intelligi, quãdo inter mundi dignitates eximias, ſolus meruit habere palmatas ueſtes, quas fælicitas dabat, præmia vincentium, nomen annorum, compenſatio ſola, cui debebantur omnia, ſtatum Reip. Rom. uiri fortis dextera tuebatur, fortunas omnium, ac liberos huius cõſilia uindicabant, & tot magnis debitis ſola erat huius retributio dignitatis, reperta in libertatis ornatum, inuenta ad generale gaudium; per illam nimirum ſtatus Imperii iugiter creuit, illam ſemper fęlix Roma ſuſcepit, merito quidẽ genus habebatur imperii, merito ſupra omnes ciues poterat, qui ab hoſte patriam uendicabat, utilitates publicas ſub æquitate diſponens, ius dicebat etiam capiti, ſed tuto illi commiſſa eſt poteſtas necis, qui fuerat auctor ſalutis, hinc eſt, quòd etiam faſces atque ſecures tantæ poteſtati præceptæ ſunt illigari, ut cum tardius ſoluerentur, moram deliberationis acciperent, ſi de cæde aut nece hominis aliquid cenſuiſſent, ita ut cum omnia eius traderentur arbitrio, ne inſoleſceret animo, Conſul dictus eſt a conſulendo, hinc tanta largitas profluebat, ut illa dextra, quæ ſanguinem copioſe fuderat hoſtium, uitæ auxilium ciuibus manaret irriguum, ſic quos felices ꝑ bella fecerat, ſtudio largitatis explebat, in argumentum etiam publicæ gloriæ ſoluebat famulos iugo ſeruili, qui libertatem tantæ dederat ciuitati, ſed nunc ſumitis iſta felicius, quando nos habemus labores conſulum, & uos gaudia dignitatum. Palmatæ ſi quidem ueſtræ, noſtræ probantur eſſe uictoriæ, & proſperrimæ conditionis euentu nos in pace ingenuitatem ceditis famulis, cũ

nos securitatem demus per bella Romanis, atque ideo per illam indi-ctionem consulatus te decoramus insignibus. Pinge uastos humeros uario colore palmatæ, ualidam manum uictoriali Scipione nobilita, lares proprios etiam calceis auratus egredere, sellam currulem pro sua magnitudine multis gradibus enisus ascende, ut in ocio subiectus mereraris, quod nos per maximos labores assumimus imperantes, Rem uictoriarum agitis, qui bella nescitis, nos, iuuante Deo, regimus, nos consulimus, & uestrum nomen annum designat, uicistis fælicitate principes, qui & honores summos geritis, & dominationis tædia non habetis, quapropter erige confidentiam mentis tuæ, Consules esse magnanimos decet, opes priuatas non cogites, qui gratiam publicam donando habere decreuisti, hinc est enim quòd alios iudices etiam non rogãtes euehimus, Consules autem sperantes tantummodo promouemus, ut soli ad has largitates ueniatis, qui uos pares tantis expensis esse cognoscitis, alioqui onera essent potius, non honores, si supra uires aliquid imponeremus inuitis, Fruere igitur decenter optatis, hic est ambitus, qui probatur. Esto mundo clarus, tibi prosperrimus, tuis autem posteris fæliciter imitandus. Consularitatis etiam formulam non omisit Cassiod. ut cognosceretur Consules dictos qui uerè Consulatũ gessissent, Consulares uero, qui dignitatis insignia a Principe meruerant, & ideo Vulpianus de offitio Consulis libros tres, de offitio quoq; Cõsularium librum singularem scripsisse commemoratur.

Sed in hoc exemplo occurrit uidere, An aliqui ex magistratibus huius temporis conferri possint dictis Consulibus. Pirrh. lib. 1. magistratuum sentit nullum esse, qui ipsis comparari possit, & sequitur Purpu. num. 69. quamuis potestate antiquorum consulum non considerata, sed deriuatione uocabuli, quòd Consules appellati sint, quia Reipub. consulere deberent, reperiantur Consules Ciuitatum, qui æquiparantur defensoribus ut scribit Martin. de laud. in tractatu de offitialibus principum cap. 5. consules. & pariter reperiuntur Consules artium, ut Consules artis lanę apud Taurinenses, ut inquit hic Purpur. num. 72. de Cõsulibus Vercellarum habetur in titulo de pac. constant. in fi. Consules artis lanæ habet etiam antiquissima Verona, Consules quarteriorum opulentissima Brixia. Et Venetiis si lis de mercimonis interciderit, & ad mercaturam spectet, subsellia iudicum adeuntur, qui ex ea re Consules mercatorum nominantur, non tamen cum antiquis comparandi. 57 Consu-les anti quitus apud Vene-tos.

Verum Consulatus de quo quæritur † si Bonintendio scribæ, qui de origine urbis scripsit, fidem habemus, uetustissimus fuit, is enim nascentem urbem consulari potestate administraã uidetur innuere, sed in re tam uetusta parum liquere potest, quatenus ea potestas se in ciues extenderit, Illud tamen conspectione dignum putat Sabelicus, ab ea regimi-

nis forma, qua Pop. Rom. ducentesimo ac quadragesimo circiter suæ conditionis anno primam libertatem delibasse dicatur, ab eadem ciuitatem Venetam suam inchoasse infantiam, ita tamen nos admittimus, ut sicuti Consules successerunt apud eos loco regum, ita Duces apud Venetos successerint loco Consulum, hinc factum esse credimus, cur insignia consularia adhuc retineant, precipue uestem uarii coloris circa humeros obserua.

58 Censores. Post deinde cum census iam maiore tempore agendus esset, & consules non sufficerent, huic quoq; offitio Censores constituti sunt, dicit Pompon. quod & Liuius in hęc uerba luculenter explicat, ortum autem initium rei est quòd in populo per multos annos incenso, neq; differi census poterat, neque Consulibus, cum tot populorum bella imminerent, operæ erat id negotium agere, mentio illata a Senatu est rem operosam, ac minime Consularem suo proprio magistratu egere, cui scribarum ministerium, custodiæq;, & tabularũ cura, cui arbitrium formulæ censendi subiiceretur. Censores igitur creati sunt, sic dicti, quòd videlicet, eorum proprium munus esset censum agere, hoc est ciuium numerum recognoscere, ac eorum patrimonium æstimare & recensere, Censores inquit M. Varro, dicti sunt, quòd ad Censionem eorum id est arbitrium populus censeretur. Festus tamen Pompeius Censores dictos ait, quòd res suas tanti æstimare quisque solitus sit, quanti illi censuissent, nec magni propterea momẽti fiebat initio censura, quam principio rerum primores ciuitatis spreuerunt, uerum eius autoritas a parua origine orta, tanto (inquit Liuius) incremento aucta est, ut morum disciplinæq; Romanæ penes eam, regimen Senatus, Equitumq;, Centuriæ, decoris dedecorisq; discrimen sub ditione eius magistratus esset, quem ideo magistratum Plutarchus in uita Titi Flaminii, amplissimum uocat, & perfectissimum Reip. culmen, idem Plutarchus in Paulo Emilio, Censura (inquit) maximę omnium reuerentiæ magistratuũ, plurimæq; potestatis in aliis rebus, tum maxime ad morum emendationem, nam a Senatu remouere potest, equitibus auferre equos, notare infamia, censum agere, & in M. Portio Catone. Post Consulatum cẽsuram ambiuit, quæ cum omnium magistratuum facile princeps sit, uniuersæ Reip. supremum & perfectissimum locum habet, hæc cum alias res, tum uero ut mores, uitasq; discutiat, plurimo Imperio ac potestate est, utique de nuptiis, & liberorum procreatione, de uiuendi ratione, de conuiuiis diligenter inquirat, nullam denique omnium cupiditatum; ac institutionum esse; quam odorari ac indagari nõ oporteat, iis enim longe putabant facilius, quàm publicis muneribus, aut iis, quæ in oculis omnium fiunt hominum mores eum posse deprehendere, qui seueritate disciplinæ, ne quis ad uoluptatem uteretur, custodiret, & acerri

me coerceret, ne quis primam ac consuetam uiuendi disciplinam transgrederetur, Ex his colligere possumus, quòd triplices fuerunt notæ cèsoriæ, uel enim magistratu reos mouebant, uel publicum equum auferebant, uel faciebant ærarios, hoc est eorum nomine pro derelicto habito notæ causa suffragiis priuarentur, nec amplius describebantur in albo suæ centuriæ, nisi ut pro capite duntaxat tributi causa æs conferrent, ut Ascon. Pedian. ait in diuinatione Ciceronis. Quàplurimę apud Valer. Max. lib. 2. Aul. Gel. Liuium, & alios leguntur Successu temporis Romani nimiam potestatem esse rati, mucronem censorium multis remediis retuderunt, & ne impune insolescerent, censuræ extenuatis uiribus, grauibus edictis coerciti sunt, quare P. Clodius in tribunatu Plebiscito sanxit, ne quem censores notarent, nisi antea legitime accusatus, & utriusque censoris iuditio damnatus foret, hinc est quòd Cicero in oratione pro Cluentio negat, Censoria decreta uel rei iudicatæ vim habere, uel infamiam irrogare, reprehensionis notam tantummodo putat, quæ tamen ultra ignominiam non procedat.

De isto magistratu non faciunt mentionem doct. hic, erat tamen de maioribus magistratibus ut ex prædictis patet, immo in omnes alios magistratus ius potestatemq; habebat, poterant enim censores omnibus ordinibus secundum merita pœnas statuere, quemcunque magistratu priuare, si eo indignus uideretur, adeoque senatores ipsos Senatu eiicere, ut & Catonem in censura fecisse legimus, qui L. Flaminium quòd meretricis hortatu reum quempiam occidi iussisset ordine senatorio extrusit, ut refert Valer. Maxim. lib. 2. ca. 4. qui dicit quòd M. quoque Valerius, & Iunius Brutus Censores. L. Antonium Senatu mouerunt, quòd uirginem, quam uxorem duxerat, nullo amicorum in consilium adhibito repudiasset, & Fabricius Censor P. Cornelium Rufinum Consularem Senatu mouit, quòd decem argenti pondo facti haberet, autor est Liuius lib. 14. septem a censoribus e Senatu sublatis idem refert lib. 39. & lib. 62. duos supra triginta, lib. etiam 98. quatuor & sexaginta, Multis equos ademerunt inquit Liuius, & ideò de M. Valer. & L. Sempron o Censoribus, refert idem Valer. Maxim. loco supra citato, quadringentos iuuenes, quia mandatum in Sicilia munitionũ opus, explicare neglexerant, equis publicis spoliasse, & in numerum ærariorum retulisse, Aliud refert Aul. Gel. exemplum seuere factum lib. 4. cap. 20. Censores inquit P. Scipio Nasica, & M. Pompilius, cum equitum censum agerent, equum nimis strigosum, & male habitum, sed equitem eius uberrimum, & habitissimum uiderunt, & cur inquiunt, ita est, ut tu sis q̃ equus curatior? quoniam inquit, ego me curo, equum Statius meus, uisum est parum reuerens esse responsum, relatusq; in ærarios, ut mos est, Liuius lib. 24. refert Censo-

59 Censor an Magistrat.

res ſupra duo millia hominum, quòd in magna Reip. neceſſitate non militaſſent neque iuſtam militiæ uacationem, neque morbi excuſatio-nem habentes, in ærarios retuliſſe, triſtæ illud S.C. cenſoriæ notæ adiicientes, ut ii omnes pedibus mererent, mitterenturq; in Siciliam ad Cannenſis exercitus reliquias. M. Liuius quatuor & triginta tribus ærarias fecit.

60 Aduocatores Egnatius uir doctiſſimus lib.1.cap.4.dicit, † quòd Venetiis eius ma giſtratus nomen ac numerus deſideratur, re tamen ipſa, omnia quam ſimillima, quæ ad uitam moresq; optimos tuendos ciuitatum ſpecta-re uidentur, ineſſe credit in Aduocatoribus, quorum cenſura inquit leges in primis obſeruari præcipiuntur, ut ſi quid contra eas ab aliquo uel tantillum attentatum fuerit, ipſi ſimul, uel etiam ſinguli ius habeant ſummum intercedendi, deducendiq; crimen ad ſe delatum, uel ad quadraginta uirale conſilium, uel ſi quid grauius contra leges admiſ-ſum fuerit ad Senatum, nonnunquam etiam ad ſupremum conſilium. Sed licet eſſet Venetus, non tamen ueram equiparationem aſſecutus eſt, cum Aduocatores in hoc potius triumuiratus offitio, quam Cenſo-rum fungantur.

61 Cenſores rerum. Nos cenſorum ueſtigia, † quo ad rerum recognitionem, relucere uidemus in decemuiris cenſoriis, quos uulgus decem ſapientes cen-ſus appellat, hi ſingulorum ciuium opes certo temporis interuallo cenſent, recognoſcendiq; cenſus ius habent, ac ſi quem nacti fuerint poſſidere, quàm cenſeri uoluerint, pœna multant & ad tributi reſtitu-tionem compellunt, alius etiam præter hos eſt pecuniarius magiſtra-tus, qui in eam curam incumbit, ut ciues ærarios factos, eosq; qui con ſtitutam pecuniam non perſoluerunt, quam ex cenſu debent, inueſti-get, eorumquè bona publicet, & tandem ſub haſta uendat, uulgo ca ducarius dicitur, quia debitorum nomina fiunt caduca, & pro dere-lictis habentur ac etiam ſuffragiis priuantur, nec amplius aſſumi poſ-ſunt ad magiſtratus, donec debitum non exſoluerint.

62 Cenſores morum. Quo ad Morum caſtigationem Cenſorum nomen numerum † ac poteſtatem pene parem obſeruauimus, qui ne in creandis magiſtrati-bus ambitu peccetur diligenter animaduertunt, quòd ſi quid in ea re fuerit compertum animaduerſione dignum, conſiliorum arbitrio ſuf-fragationeq; ſeueriſſime cognoſcunt. Diuiſa poſtmodum fuit pote-

63 Cenſorem uictus & uictim ſtas & autoritas, ita ut alii Cenſores ultra ſupradictos creati fuerint co hercendis conuiuiorum ac ueſtium ſumptibus, nec mirum, quia ſicut in minoribus ciuitatibus contingit, ut uni alicui plura diuerſa commit tantur, ita per contrarium in maioribus uſu uenit, ut eadem res per plures perſonas auctore Ariſtotile, diſtribuantur, argumentum certiſ-ſimum, quòd præpoſito alicui offitio, illo non ſufficiente, creandus eſt alius

est alius,facit text.in l. solet. cum ibi.no.ff.de tu.& in c. grandi. de sup plend.negli.prælat.lib.6.

Populo aucto,cum crebra orirentur bella,† & quædam acriora à finitimis inferrentur interdum re exigente,placuit maioris potestatis magistratum constitui,itaque dictatores proditi sunt,a quibus nec prouocādi ius fuit,immo eis etiam capitis animaduersio data erat,quem magistratum , quoniam summam potestatem haberet , non erat fas ultra sex menses retineri, Anno.xii.(inquit Dionis.uel ut Eusebius in chronicis,& Eutropius lib.i.de gestis Romanorum dicunt) nono post reges exactos T.Largio Flauio & Q.Clælio Cons.congregato concilio in ferētino agro,Latini,Sexto Tarquinio,& genero eius Octauio Manilio ducibus,præsidesq; Aricinæ urbis, & Latini generis participes, susceperunt communiter aduersus Romanos bellum, Romani uero paratis opportunis ad bellum,scribere incipientes legiones , in multā inciderunt difficultatem,non eandem exhibentibus omnibus ad opera promptitudinem,uitæ enim tenuis homines , & præcipue qui æs alienum dissoluere nequaquàm poterant,multi admodum uocati ad arma minime obtemperabant,neque esse cum patriciis participes alicuius operis uolebant,nisi eis illi decernerent pecuniæ debitæ dissolutionem,quin & urbem relicturos se eorum aliqui prædicabant , cohortabanturq; alter alterum,ne in urbe habitare cuperēt,nullius se boni participes faciente.Primum igitur cohortari eos patricii, dissuadereq; eis ista nitebantur,postea uero quàm nihilo illi moderatiores fiebant,conuenientes in curia speculabantur,quæ nam decens opportunitas liberatura esset urbem perturbatione,Cum uariæ dicerentur sententiæ, uictrix fuit sententia, nullum fieri in præsentia Senatusconsultū de iis rebus,cum uero finem caperent præclarum bella, tunc referrent ad Senatum Consules,exquirerentq; ab iis sententias , nullamq; interim fieri exactionem contractus alicuius,siue uadimonii , siue condemnationis,intermittiq; alias disceptationes omnes,iustitiumq; indici , neque cognoscere magistratus de aliquo , præter ea quæ ad bellum pertinerent.Hoc Senatusconsultum datum in plebem, diminuit quidē aliquid ciuilis perturbationis,sed non tamen sustulit ex urbe omnem seditionem,erant enim mercenariæ multitudinis aliqui, quibus minime sufficiens auxilium uidebatur spes de Senatu, clari certiq; habens nihil,sed ex duobus alterum postulabāt Senatum facere,aut dare eis iam iam debitæ pecuniæ dimissionem,si eos socios habere uellet periculorū , aut non uerba eis dantem,rem omnem ipsum in alia differre tempora, nō enim sensus eosdem esse hominum cum indigēt,& cum omnibus quorumcunque indigebant,sunt expleti, in tali Reip.constitutione speculans Senatus per quem maxime modum fieret,ne plebs amplius moli

64 Dictatores.

retur res nouas, tollendam esse iudicauit in præsentia consularem po≠testatem, aliquemq; alium magistratum creandum, belli, pacis, reiq; om nis Dominũ, Imperatorem, neque obnoxium rationi reddendę alicu ius eorum, quæ uellet, aut ageret, esse uero potestatis tempus magistra≠tui nouo moderatum sex menses, postq; tempus illud semestre impera re rursus Consules; Quæ uero Senatum cogebant ad tirannicum dissol uendum bellum, ultroneam tolerare tirannidem, multa quidem erant alia, super omnia uero lex, quam alter Consul sanxerat P. Valerius Pu blicola, cogitabat igitur hac lege stante minime obtemperaturos esse coactos a magistratibus, pauperesq; despicientes, (ut uerisimile erat) supplicia, quæ non statim subituri essent, sed cum eos cõdemnasset po pulus, abrogata uero hac lege in multam omnes adduci necessitatem, ut iussa facerent, ne ergo pauperes aduersarẽtur, si quis hanc legem pa lam abrogaret, statuit parem tirãnidi magistratum adducere ad res ge≠rẽdas, qui leges omnes sub se habiturus esset, scribitq; Senatus consultũ per quod quidem decipiens pauperes, & quæ eis libertatem confirma≠bat legem auferens latuit, erat autem Senatusconsultum tale, ut Largius & Clælius tunc Consules potestatem deponerent, & si quis alius magi stratum haberet, aut publicarum rerum procurationem, unusque uir, quemcunque Senatus eligeret, populusq; confirmaret, rerum omnium potestatem assumens imperaret, nõ plus semestre tempus, maioremq; habens quàm Cõsules potestatem, hoc quam haberet uim plebs igno≠rans decernit, firma esse, quæ Senatui uiderẽtur, electionemq; futuri ma≠gistratus Senatui ipsi concedit consultanti per se se facere, post hæc ue≠ro multa affuit primoribus Senatus inquisitio atque prouidentia de ui ro, qui esset ad imperium suscipiendus, tandẽ post multa Clælius pro≠nuntiat Largium, quemadmodum soliti erant interreges seq; magistra tu abdicat, sicq; primus creatus est hic Romę Princeps unicus belli, pa cis, rerumq; cæterarum Imperator, unde etiam factum est, quòd nullo alio pacto creari consueuit quám cum uis aliqua maior de improuiso oborta, ingentem urbi cladem minitari uideretur.

65 Is appellatus fuit a maioribus magister populi ut testatur Cicero de finibus bonorum & malorum, & Seneca in epistolis, Eum, quem nos di ctatorem dicimus, & in historiis nominari ita legimus, apud antiquos magistratum populi uocatum, hodieq; id extat in auguralibus libris, & testimonium est, quòd qui ab illo magister equitum est, ideo dictus ma gister populi fuit, ut M. Varro ait, quòd summa ei ius in populum, sum ma potestas erat, ex quo factum fuit secundum Garron. ut qui potesta≠tem aliquam de publico haberet, ut pote illud a suprema dictaturæ po testate ortum duceret, Magistratus, uelut ab albo albatus appellaretur, merito ponitur per omnes scribentes in primo ordine magistratuum,

An sint magistratus.

in eo enim ius maiestatis & totius Imperii fuit, nam & capite multare, & Consulatu deiicere,honoresq; aliis abrogare,aliis cõferre poterat, & denique tantæ potestatis erat,ut liceret ei sine Senatu,aut populi cõsilio Romanos ciues in uincula coniicere atque indemnatos morte afficere,nam salus ciuium uniuersorum,ius de tergo uitaq;,leges, iudicis libertas,aræ,foci,& dii pænates,insuper bona coniugis, & liberorum pudor,pudititia,eius tutellę,potestati,fideiq; credebantur,cognationes quoque,capita rerum habere,in exilium agere,bonis interdicere, capite multare,bellum,pacem,fœdera,societatesq; etiam iniussu populi facere,& dirimere,sui arbitrii & iuris erat,nam si quid collibuisset siue delectum habere,siue ad hostes ducere,aut aliquos auxilio iuuare, ipsius dicto parere oportebat,cuius erat arbitrium pro numine, nulliq; ,prouocare licebat,denique dictatore creato omnium iurisditio cessat,Consules prætores omnesq; magistratus sub illius Imperio conticescunt,pręter tribunos plebis. Dictatori Purpur,nu. 41, æquiparabat Venetorum ducem,quod postmodum correxit. num. 74, subdens neminẽ uidere,qui huius locum teneat hoc tempore,quod & Cagnol.confirmauit num.304.

Dicatis uos quod sicuti Romani hoc exemplum † sumpserũt a græcis secundum Dionis.uel ut Licinius putat ab Albanis,dicens illos primos post Amulii & Numitoris mortem,deficiẽte Regia cognatione, annuos creasse magistratus,potestatem eãdem habentes, quam Reges antea,uocasseq; eos dictatores.Sic etiam Veneti in hoc quoque exemplum sumpserunt a Romanis, nam qui uniuersæ classi præficitur Imperator,qui uulgo generalis maris dicitur, eam propè potestatem habet secundum Illustrissimum Contaren.quam olim in Rom. Rep. dictator retinebat,nisi quòd omnibus in rebus paret autoritati Senatus & Reipub.decretis,summum tamen illi ius tributum est,cum in classem, profectos legatos ue classis tum in pretores ac magistratus omnes,qui cum imperio sunt in locis insulisq; maritimis,ac munus publicum exercent,adeo ut cum classis Imperator ad aliquam ciuitatem accesserit, continuo ei sacerdotum clerus obuiam prodeat, claues portarum & arcium ei dentur,iura prætorum sileant, ab omnibus magistratibus ad eum liceat prouocare,quin si ita ei libuerit potest solus ius dicere, solus administrare pecuniam publicam,ac denique solus omnium potestatem habet,nullus est apud Venetos magistratus maioris autoritatis, idcirco raro admodum classi Imperator præficitur, non enim temere, nisi rerum necessitas ita exigat,alicui conceditur tam magna potestas, ut omnia unius ciuis arbitrio pendeant, semestri ueluti tempore durat eius imperium, Hoc in loco ea lex non est a nobis prætermittẽda,Imperatorem,legatum,præfectum uè classis ullum, non posse cum trire-

66 Generalis Maris.

mibus armatis ingredi Venetam urbem, neque etiam tunc cum in patriam redit, sed cum primum Istriam peruenerit, quæ prouincia centū ferè milibus passuum ab urbe distat, stipendium nautis ex legis decreto solui debet, ibiq; omnes dimitti, deinde triremes a paucis Venetias deduci solebant, similis est etenim Rom. legi, quę Imperatorem armatum Rubiconem traiicere uetabat, his uerbis. Imperator siue miles, siue tirannus armatus quisquis sistito, uexillum armaq; deponito, nec citra hunc amnem Rubiconem, & ideo legimus de Iulio Cæsare, ꝙ ideo quia traiecit hostis Pop. Rom. iudicatus est.

67 Magister Equitum. Dictatoribus Magistri equitum iungebantur sic, † quomodo Regibus Tribuni celerum, qui ueluti magister consiliorum adesset, ac si forte cum abesse contingeret Dictatorem, aut grauiore morbo laborare, eius uices gerere, & munera obire posset. factus ipse ueluti socius imperii, testisq; uirtutis & ignauiæ dictatoris, immo nullum unquam dictatorem Romæ creatum absque equitum magistro Halicarn. libr. 5. constanter affirmat, is autem dictator simul atque dictus erat, magistrum equitum nominabat, unde Furius Camillus quarto dictator creatus, in hæc uerba, Valerium magistrum equitum nominasse auctor est Liu. lib. 6. Te P. Valeri sotium imperii consiliisq; legiones mecum ad uersus Antiatem hostem ducere placet, tametsi dictatorem & magistrum equitum a Senatu uel populo una plerunque dictos inueniamus: T. Largum cum in uehementi bellorum terrore esset, Senatus dictatorem, & una cum illo Q. Minutium magistrum equitum dixit, & secundo punico bello cum acerrimo prælio & maximo Resp. affligaretur nouo exemplo Populus sine Patribus, (quod nunquam factum antea) Fabium dictatorem, & eundem Q. Minutium magistrum equitū dixit.

68 Prouisor classis. Sic totius classis legatus imperium habet in uniuersam classem, ac in cunctos triremium Præfectos, qui uulgo Prouisor dicitur, secundum locum post Generalem tenens, qui nisi adsit imperator, ius habet & capite multandi quos uelit, & dirigendi classem, quo maluerit, hic quoque magistratus semper ferè etiam pacis tempore creatur absque generali, præficiturq; his triremibus, quæ armatæ sunt.

69 præfectus pretorio. Sed sicut sub Regibus Tribuni Celerum, † sub dictatoribus Magistri equitum ita regimentis Reip. ad Imperatorem translatis ad eorum similitudinem præfecti prætorio electi sunt, auctor Pomp. iureconsultus in d. l. 2. & Aurelius in l. 1. ff. de offit. præfect. prætor, quæ uerba cauilando interpretabatur Dec. hic nu. 8. quod offitium dictatorum fere; erat, quale hodie præfectorum prætorio, & male, illa enim uerba referri debent ad offitium magistrorum equitum, & non dictatorum, in qua sententia etiam fuere Fenest. & Pomp. Letus, dum dicunt præfectos prætorio successisse loco magistrorum equitum, Valentinianus ta

men Imperator in l.1.C.de offi.præfect.prætor. siue urb. lib. 12. refragari uidetur opinioni prædictæ, dum præsuponit fuisse eodem tempore præfectum prætorio & magistrum equitum habentes diuersa offitia dignitatis indiscrete. Alciat.in d.l.1. dicit, quod olim regnante Romulo, eum qui præerat prætorio solitum fuisse etiam in bella prodire, & dictum magistrum equitum, sed ubi Romanorum opes creuerunt distincta fuisse offitia, ut hic excubias ageret ad tuendam Principis salutem, ille uero contra hostes imperium tueretur, & si a Paulo recentioribus Cæsaribus præfecti prætorio quandoque ad regendas prouincias fuerint destinati l.pen.& fi.C.de offit.præf. prætor. Ne tamen dicamus hac in re hallucinatum fuisse iurisconsultum qui in l. 1. de offit.præf.prætor concurrit in prædictam sententiam, dicendum est: secundum Cagnol.nume.266. prædictam distinctionem offitiorum forte factam fuisse post tempora iurisconsulti in d.l.1. uidelicet temporibus ualentiniani imperatoris auctoris d.l.1. Licet autem ad similitudinem tribunorum Celerum, & magistrorum equitum præfecti prætorio electi fuerint, data est tamen eis plenior licentia & potestas ut patet toto titulo de offit.præfect.prætor.ff.& C. nam ab eis non appellatur. credidit enim princeps eos, qui ob singularem industriam ad offitii huius magnitudinem adhiberentur, non aliter pro sapientia ac splendore dignitatis suæ, quam eundem fore iudicaturos, alio etiam priuilegio huiusmodi potestas subnixa est, ne ab eorum sententia minores ab aliis magistratibus, nisi ab ipsis restitui possint, & denique potestas condendi legem eis concessa fuit etiam in toto orbe secundum Bar. Rimin. Aquens.& Curt.in l.imperium ff.de iurisd. om. iudic. Sed communis est in contrarium, quod immo non possit extra eius prouinciam legem generalem condere per rationem l. fi.ff.de iurisd. om.iud. & ita uoluit Rom.Fulg.Dec. Seuer. Purpur. & Vallasch. in d.l. imperium, Cagnol.in d.l.2.nu.263. Verum ego in hac sum sententia, ut nullo modo habuerit potestatem legis condendæ, forma enim legem non significat, sed edictum ex bono & æquo editum, quod probat textus in l.1.ff.de extraord.cognit. ibi. ut præses prouinciæ secundum rei æquitatem & iurisditionis ordinem conuenientem formam rei det, & Imperator Alexander auctor d.l.formam exemplum aptissimum obtulisse uidetur in l. ex diui Antonini C. locat. hanc autem sententiam adiuuat Cassiod. in formula eiusdem dignitatis, dum ait.

Si honoris alicuius est origo laudabilis, si bonum initium sequentibus rebus potest dare præconium, tali auctore præfectura prætoriana gloriatur, qui & mundo prudentissimus, & diuinitati maxime probatur acceptus, nam cum Pharao Rex Ægiptius de periculo futuræ famis inauditis somniis urgeretur, nec uisionem tantam humanum 70 Formula præfec. prætor.

possset reuelare consilium, Ioseph uir beatus inuentus est, qui & futura ueraciter prædiceret, & pereclitanti populo prudentissime subueniret, ipse primum huius dignitatis infulas consecrauit, ipse carpentum reuerendus ascendit, ad hoc gloriæ culmen euectus, ut per sapientiam conferret populis, quod præstare non potuerat potentia dominantis, ab illo namq; Patriarcha, & nunc pater appellatur imperii, ipsumq; hodie resonat uox præconis instruens iudicem, ne se patiatur esse dissimilem, merito, ut cui tanta potestas potuit dari, uideretur semper subtiliter admoneri, quædam enim huic dignitati & nobiscum iura communia sunt, exhibet enim sine præscriptione longinquos, magna quantitate mulctat errantes, fiscum pro sua deliberatione distribuit, euectiones simili potestate largitur, uacantia bona proscribit, delicta prouinciarum iudicum punit, uerbo sententiam dicit, quid est, quod non habet commissum. cuius est, uel ipse sermo iuditium? Pene est, ut leges possit condere, quando eius reuerentia potest negotia siue appellatione finire, ingressus palatium nostra consuetudine frequenter adoratur, & tale offitium morem uidetur soluere, quod, alios potuit accusare, Potestate igitur nulla dignitas est æqualis, uice sacra ubique iudicat, nullus ei miles de fori sui auctoritate præscribit excepto offitiali Magistri militum, credo ut uel illis aliquid antiquitas cederet, qui uidebantur pro Rep. bella tractare curiales etiam uerberat, qui appellati sunt legibus minor Senatus, in offitio suo ius retinet singulare, & talibus tantisq; noscitur iubere, quos etiam prouinciarum non audeant iudices in aliqua parte contemnere, offitium plane genia tum, efficax, instructum, & tota animi firmitate prævalidum, qui sic peragent iussa, ut nullis moretur dilationibus imperata, militia perfunctis Tribunorum, & notariorum honorem tribuit, & milites suos illis exequat, qui inter proceres mixti nostris conspectibus obsecundant, gratanter implemus, quæ ille constituit, cuius reuerentia & nos ita constringimur, ut sine dubitatione faciamus, quæ illum decreuisse cognoscimus, non immerito, quando palatium sua prouisione sustentat, seruientibus nobis procurat annonas, humanitates quoque iudicibus ipsis facit, legatos gentium uoraces explet ordinationibus suis, & licet aliæ dignitates habeant titulos præfinitos, ab ista totum penè geritur, quidquid in imperio nostro æquabili moderatione tractatur, hanc denique curarum omnium pulcherrimam molem (quod prosperum nobis, utile Reip. sit) ab illa indictione tuis humeris decēter imponimus, quam tu & ingenii uirtute sustineas, & summa fide tractare contendas, quæ quantum diuersis solicitudinibus constringitur, tanto magis laudes amplissimas dignitas hæc triumphat, & ideo tantum lumen gloriæ fit actionibus uestris, ut & in palatio nostro fulgeat, & in prouin cia

rum longinquitate reluceat, Par tibi sit cum potestate prudentia, conscientiæ tuæ quadrifaria uirtus assideat, tribunal tuum ideo tam excelsum factum esse noueris, ut locatus ibi nihil humile abiectúq; cogitates, considera quid debeas dicere, quod a tantis excipitur, monimenta publica talia contineant, quæ se legisse nullus erubescat, Præsul mirabilis partem non habet cum delictis, quia si nihil aliquid egregium assidue fecerit, culpam uel ociosus incurrit, nam si prædictus auctor sanctissimus ille recolatur, quodam sacerdotium est Præfecture prætorianæ competenter agere dignitatem.

Ideo erat illustris & inter primos d.l.1.C.de offi.præfect.prætor.iuncta l.uiros C.de palatin.sacr.largit.lib.12.est textus in l.de ordinario. C.de offit.præfect.prætor.orient.in l.præcipimus C.de appellat.in l. illustres C.de mod.mult.hinc est quód illustrissimus dicitur in §.illo,aut. de appellat. & in tr.qu.tempor. Eminentissimus in l.2.C.de sentent.ex breuic.recitand.Gloriosissimus in § si.aut.de nō.alien.collat.9.

Quis autem nunc æquipararetur præfecto prætorio in administrati one prouinciarum dubium est, nam in re militari supra ostendimus imperatorem militum Præfectum prætorio referre, & ideo Pir. hunc præfectum comparabat comestabili, cum eius insigne sit gladius, quem districtum gestat Regem præcedens, ut etiam supra uidimus. Bud. dicebat † quód Præfectus prætorio dici potest magnus magister Hospitii & male, cum ista duo offitia sint penitus distincta, & diuersa, & maxime quia huius magistri auctoritas concernit principaliter administrationem Hospitii Regis, & sub eius cognitione & punitione sunt omnes offitiarii ipsius Regis, ut dicit Iacob. Rebuf. in rub. C. de quæstor.lib.12.ubi dicit eos esse illustres l.eos C. de princip. agent. in reb. late Ioan, de Plat.prosequitur in rub.C.de quæstor.& magistr. offit.Luc.de pen.in l.3.C.de Castrens.eod.lib.ubi etiam refert formulam ipsius offitii ex Cassiodoro. 71 Magn° Magister hospitii.

Idem Bud huius præfecti prætorio†instar magis esse quam similem Cancellarium arbitratur. sed ab hac æquiparatione recedit Ioan. Pir. lib.1.& 2.putatq; cancellarium similem potius esse quæstori candidato, Purp.autem dicit, quód in cancellario concurrit utraque potestas & præfecti prætorio & quæstoris. 72 Cancellarius.

Ant.Vac.in rub.de offit.præfect.prætor.credidit † eum esse Senatorem Romæ, extant enim libri duo postremi epistolarum Cassiodori, qui temporibus Iustiniani scripsit, quorum prioris initio præfatur scripsisse se eos libros cum esset præfectus prætorio Romæ sub regibus Gottorum, qui exemplo imperatorum uiuebant, in his semper appellat se Senatorem populo, quo fit ut Romani Senatoris, qui hodie in capitolio ius dicit, appellationem ab eo descendisse existimet, quod 73 senator Romæ.

tamen tantum abest, ut uideam Præfectum prætorio non Senatorii ordinis, sed equestris creari solitum fuisse, durauitq; hic mos (quamuis a Tito interruptus) usque in Alexandri tempora, qui hoc munus Senatorium esse uoluit, quod Lampridius ostendit in eius uita, & hoc ideo, ne quis non Senator, de Romano Senatore iudicaret, præterea uideo epistolas Cassiodori sic inscribi. Magni Aurelii Cassiodori Senatoris uiri clarissimi, & illustris, ex quæstoris palatii, ex consulis ordinarii, ex magistri offitiorum, Præfecti prætorio. quo fit ut credam diuersam fuisse potestatem Senatoris a potestate præfecti prætorio.

74 Cardinalis. Accurs. in statu ecclesiastico præfecto prætorio † æquiparabat Cardinales in l. 1. ff. de offit. præf. præt. quod Bar. dicit ualde notandũ, nobis uero insulsa nimis eiusmodi comparatio uidetur, quia præfectus prætorio, generalem causarum cognitionem cum summo Imperio ac gladii potestate exercebat; nec aliud erat præfectus prætorio, quam præfectus Auditorio Cæsaris, Cardinales autem horum nihil habent, nulliq; tribunali præsunt, & Senatoribus magis sunt æquiparandi quam aliis ut supra ostendimus. Plus similitudinis

75 Auditor Rotæ. † cum præfecto prætorio hodie obtinere Præfectos prætorio Apostolico, qui uulgò Auditores Rotæ, dicuntur licet criminalem cognitionem non habeant, quam quemuis alium arbitratur Mar. Salam. in d. l. 1. nescio tamen quo spiritu ductus. Ideo Cagnol. nume. 264. dicit, quòd nullus est hodie magistratus, quem conferre prædicto ualeas, ut qui ea possit, quæ præfecto prætorio tribuebantur, adeo quòd dicere possimus Præfecturam prætorii incognitam fuisse antiquitati, & antiquatam temporibus nostris.

76 Protospatarius. Ego autem suspicor † Protospatariatus dignitatem fuisse, ut pote inuentam per illa tempora, quibus Imperatores Constantinopolitani fieri cæperunt, quo dignitatis titulo nonnunquam Venetorum Duces ab ipsis Constantinopolitanis imperatoribus decoratos fuisse legimus.

77 Exarchus. Apud Longobardos Præfectos prætorio Exarchos dictos fuisse testatur Alex. ab Alex. iureconsultus elegantissimus genialium dierum lib. 4. ca. 23. ubi etiam ostendit apud exteras nationes diuersis nominibus nuncupatos fuisse. Iisdem temporibus cum plebs a patribus secessisset, anno ferè septimo decimo

78 Tribuni plebis. post exactos Reges Tribunos sibi in monte creauit, qui essent plebei magistratus, dicti Tribuni, quòd olim in tres partes populus diuisus esset, & ex singulis singuli, uel quia tribuum suffragio crearentur, ideo autem ferè Pompon. scripsit, quia Cicero in oratione pro Cornelio de maiestate sextodecimo dixit, Eusebius uero in temporibus decimo octauo, Secessionis hæc causa fuit, cum plebs a diuitibus fauente Senatu uexaretur, & multa a Senatoribus grauissima perpeteretur, coorta est seditio, ii enim quibus nullum aderat peculium, aut

pignoris

pignoris aut uenditionis nomine omnibus fortunis exuebantur, qui uero omnino inopes erant, carceri deducebantur, quanquam plures uulnerum cicatrices, quas ipsi pro patria laborantes inter militandum acceperant, corporibus ostenderent, postremo cum bellum aduersus Sabinos suscepissent M. Valerio dictatore pro illis ex Senatusconsulto sponsore interueniēte, diuites se se modestius habituros polliciti sunt, postquàm autem eo bello egregie ac prospere confecto, uictores hostium rediere, nihil in eos mite aut clemens a fceneratoribus perpetratum est, Senatusq; meminisse conuentorum dissimulans, rursus eos in uincula duci ac bonis spoliari contendebat, quo circa sæuissimus in ciuitate tumultus, & intestinæ seditiones erant, quæ res cum minime latuisset hostes, incursionibus factis agrum igni uastabant, cumq; consules eos, qui per ætatem ferre arma poterant nominatim citarent, neminem eis obedisse constat, subinde inter primores discordiæ fluctuabant, existimabant nonnulli districtum illum nimis rigorem aduersus inopes in mollius oportere remitti, cæteri reluctabantur non æris magnitudinem, uerum tentamē, & superbiæ popularis initium animo uersantes, quòd adeo temere cōtra leges insurgatur, idcirco ut resipiscant sedandos, restringendosq;, cuius rei gratia cū intra paucos dies sæpe Senatus cogeretur, nec ullus propterea rebus afferretur exitus, cōgregati repente pauperes, se mutuo irritarunt, inde relicta urbe in sacrum montem trans Anienen secesserunt, ubi quiete residendo, uiolentum quidē nihil, aut seditiosum agētes, se a diuitibus urbe eiectos diu clamitabāt, aerem, aquam, & sepulturæ locum, ubique sibi præbituram Italiam, nihil amplius & Romam habitantes se assequi, quàm ut pro diuitibus militando, uulnera & mortes excipiant, Quæ res pauorem iniecit patribus, grandæuos itaque qui placabiliores & plebi cariores erant, Oratores mittere placuit, prior orsus Menenius Agrippa, multa cum plebem orando, tum pro patribus incusando, denique sermone circuito uulgatam illam de uentre & membris narrasse fabulam traditur. Quapropter mitigatis animis, agi deinde de concordia cæptum, concessumq; in cōditiones, ut plebi sui magistratus essent Sacrosancti, quib. auxilis aduersus consules esset.

Sed an Tribuni plebis essent magistratus uidendum est. † Pompon. in d.l.ii. §. iisdem temporibus innuere uidetur, fuisse magistratus & in §. & hæc omnia. tribunos plebis iura reddidisse confirmat. Plutarchus autem in problematibus negat magistratus esse, quia ex Sella Curuli, vt magistratus, ius non redderent, & ideo purpuram non gestare, cum cæteri magistratus purpurati incedant, nàm nec inquit lictores habet, nec Sellam Curulem, nec creato Dictatore potestatē deponit, sed cum omnis potestas ad Dictatorē redeat, solus tribunus suam retinet, quasi im- 79 Tribuni plebis an magistratus.

H

perium nullum gerens, Liuius etiam lib. 2. Tribunus (inquit) uiatorem mittit ad Consulem, Consul lictorem ad Tribunum, priuatum esse clamitans, sine imperio, sine magistratu, immo Tribunatus magistratui & Imperio potius obiiciebatur, quàm ipse esset magistratus, vnde nec domus tribuni ianuam claudere moris erat, sed noctu & interdiu semper patere, tanquàm portus ac profugium, quibus opitulandum esset, magis ad impediendum ut inquit Plutarchus in uitis Grachorum & Uticensis, quàm ad agendum creatus, confirmat Aul. Gel. dicens Tribunos plebis uocationem habere nullam, quia antiquitus creati uidentur non iuri dicendo, nec causis quærelisq; de absentibus noscendis, sed intercessionibus faciendis, nam tribunitiæ potestatis ea potissimum erat uis atque facultas intercedendi inquam aduersus magistratuum potentiã. Contra etiam Dictatoris Imperium Tribunis intercedẽdi potestatem fuisse nonnulli contendunt. Q. Fabii exemplo, qui cum magister equitum esset, & in eum, quòd contra uetitum pugnasset, L. Papirius Dictator animaduertere uellet. M. Fabius pater qui ter Consul Dictatorq; fuerat, Tribunos plebis & Populum appellauit, qui intercessione sua & si prӕcariam præstitissent opem, reum tamen supplicio exemere. Ab vno quoque tribunorum ad reliquos tribunos prouocare licuisse, ipsosq; intercedere potuisse non est controuersia, neque enim leuis erat unius trbuni in prohibendo potestas, si quidem uno aliquid fieri negante, nihil cæteri etiam si plures numero essent, decernere ualerent. Quin etiam illud animaduertimus Tribunis quoties oportere uisum fuit habendi & dissoluendi Senatus, intercedendi ius potestatemq; fuisse, ipsis tamen cum frequens haberetur Senatus intra limites Curiæ adesse non licebat, sed positis ante curiæ fores subselliis, quę ad populum pertinerent Senatusconsulta excipere, quæ si probarent. T. Litera subscribere solebant, si autem minime rata esse uellent poterat Senatusconsultum per intercessiones tribunitias impediri, tametsi æuo posteriore tribunum frequenti curia de his, quæ ad populum pertinerent Senatũ sæpe consuluisse, ibiq; subsellia habuisse, inter exempla inueniamus, donec Attinio plebiscito tribuni plebis Senatores effici meruere, hoc est, ut quem tribunum plebs creasset, is hoc ipso in posterum Senator esset atque hanc esse Attinii plebisciti ueram interpretationem uoluit doctissimus Manutius, nec ab ea dissentit Sigonius. E nostris autem Coras. in §. postea aucta supra de orig. iur. Sed & de publicis criminibus tribunos quæsiuisse, & cum consilio cognouisse, exempla non desunt, legimus enim quòd C. Norbanus tribunus plebis, incitato in Q. Cæpionẽ populo, quia male pugnasset, ei Imperium abrogauit, & Gn. Domitius in tribunatu M. Scauro diem dixit ad populum, & ei multam irrogauit, quòd eius opera sacra multa populi Romani esse diminuta diceret, Sa

tutninus quoque tribunus plebis de Q. Metello Numidico, quòd in legem suam iurare noluisset, tulit, ut ei aqua & igni interdiceretur, & M. Virgilius in Tribunatu L. Syllę Imperatori diem dixit, ac deniq; P. Clodius tribunus plebis lege ad populum lata, Ciceroni, quòd ciues indicta causa damnasset, aqua & igni interdixit, & licet iuditia ipsa fere omnia mutata fuerint sæpissime, non est tamen omnino antiqua consuetudo intermissa. De his tribunis uerba non faciunt scribentes hic, nec ex magistratibus nostri temporis quempiam uidet Cagnol. num. 321. qui tribuno plebis comparari possit. Nos Aduocatorium† magistratum tribunitiæ Romanorum potestati in eo similem credimus cum Sabelico ac Illustrissimo Cōtareno, quòd magis intercessione polleat, quàm iudicatione, quam ob rem quilibet eorum qui in eo sunt magistratu, eam propè intercedendi potestatem habet quam apud Romanos tribuni plebis, sed illi ut tuerentur plebem, hi uero ut omnes indifferenter, unde Aduocatores communis dicuntur, quasi omnium Aduocati, & intercessores, illi ad populum seu plebem referebant, hi autē ad quadraginta uiros de leuioribus causis, de maioribus ad Senatum, & de maximis interdum ad maius consilium. Cæterum cum is magistratus tam amplam obtineat intercedendi potestatem in omnibus, legumq; custodia ad eum potissimum pertineat, atque hi, qui facinus aliquod perpetrarint, maxime contra leges fecisse uideantur, idcirco peculiari quodam modo huiusmodi delicta Aduocatorum intercessione uisa sunt esse corrigenda, licet ipsi nullam habeant potestatem quippiam contra reos statuendi præterquàm in paruis quibusdam causis, cętera omnia de consilii sententia statuuntur. 80 Aduocatores.

Sed & Auditores eandem † ferè autoritatem obtinēt in iuditiis causarum forensium, quam Aduocatores in Criminalibus, nam cum a iudicibus contra aliquem sententia lata fuit, licet illi ab eorum iuditio ad Auditores ueteres, si causa sit urbana, si uero peregrina ad Nouos prouocare, quæ ad eorum subsellia deducta, si inter se dissenserint, uel eorū unus, autoritatem habet intercedendi, causaq; illa modo huic, modo illi consilio, ut ratio susceptæ causæ exigit cognoscenda subiicitur, uterque magistratus tanquàm portus ac profugium quibus opitulandum sit. Præterea in comitiis habendis maximam mihi uidentur habere cōuenientiam Aduocatores, item & Auditores, cum Tribunis antiquis, Vnus enim ex Aduocatoribus, simul cum uno ex præfectis decemuirum, ad extremam partem atrii se cōfert aduersam principis suggesto, reliqui uero duo Aduocatores in dextro latere comitii ex opposito duorum similiter decemuirum præfectorum. Consimili ratione ueteres et Noui Auditores extremo loco comitii oppositis lateribus cō sident, dextro inquam ac sinistro, ut huiusmodi magistratuum uniuer- 81 Auditores.

so ciuium consilio omni ex parte oppositi custodes esse uideantur. ne quis impune quippiam agere possit contra leges & comitiorũ decreta; De tribunitia autem potestate, nunquid salutaris, an ad seditionem in Rep. olim nata fuerit, Cicero longe pulcherrima disputatione tractat, Ego autem in huius etiam magistratus institutione, Venetorum Remp. laudo atque admiror, cum in eius manu ciuitatis salutem in esse uideam, quandoquidem Aduocatoribus, & Auditoribus iniuriæ faciẽdæ potestas sit adempta, auxilium autem ferrendi sit relicta.

82 Ædiles. Deinde ut essent, † Qui ædibus præessent, in quibus omnia scita plebs deferebat, duos ex plebe constituerunt, qui etiam ędiles appellati sunt, Dionisius autem halicarnasseus sic inquit, postquã plebei in urbem descenderunt ex sacro monte, petierunt a Senatu, ut permitteret sibi binos uiros quotannis plebeios creare subministrantes tribunis omnia, quorum indigerent, iudicantesq; eas causas quas ipsi eis permitterent, ac sacrorum publicorumq; locorum & affluentiæ forensis curam habituros, quo a Senatu concesso, uiros duos creauere, quos ministros tribunorum, & collegas, iudicesq; uocauerunt nunc tamen isti sermone eorum gentilitio, ab offitio ipsorum uno, sacrorum locorum curatores uocantur, subministratiuamq; potestatem alterã habent, sicut prius, suntq; eis permissa multa & magna, similesq; illi quodammodo sunt in plurimis Qui apud græcos ἀγορανόμοι dicuntur, De his multa apud Fenestel. ex alios, ex quorum dictis elicio, quòd duo erant ædilium ordines, Plebei qui minores censebantur, ædium curam habentes, Curules a Sella eburnea, cui insidebant, sic appellati, Deinde cum Iulius rerũ potiri cæpit, constituti alii duo, qui curam gererent annonæ forensis, copiæq; cibariorum, cereales ideo dicti, nimirum a Cerere quę dea frugum existimatur,

83 Ædiles ędium. Procuratio † urbis & ædificiorum ad ædilium curam adeo pertinuit, ut cloacarum, uiarum, æquęductuum, omniumq; publicorum & priuatorum operum sui muneris esset, ut scilicet prouiderent ea integra, munda, & incorrupta asseruari,

84 Ædiles curules † Curulium uero offitium erat mẽsuras corrigere ut colligitur ex Persio in Sat. 1. cum dicit.

Se se aliquem credens Italo quod honore supinus.

Fregerit heminas Arreti ædilis iniquas.

Iuuenalis ædilem de mensura ius dicere, uasa minuta frangere, scribit, ut sic intelligatur. l. item quæritur. § si quis mensuras. ff. locat. ex quibus cognoscere poteris, quo errore lapsus sit Zasius, dum ista iungebat officio ædilium sacrarum ædium, quæ spectabant ad ædiles curules.

85 Ædiles Cereales. Cerealium † munus erat præparando conuehendoq; frumento, cæterarumq; rerum alimonia, neque enim annonæ appellatione rem tantũ frumentariam intelligimus, sed alia quoque cibaria, Vnde M. Cicero scribit lib. 2. de diuinatione, Annonam futuram cariorem in macello,

& Tranquillus in Tiberio annonam macelli Senatus arbitratu temperandam censuit, uideturq; deductum uocabulum ab anno, tanquàm sit anni alimonia, ne autē annonæ caritate ciuitas laboraret, oportuit constitui magistratus, qui annonæ præessent. l. ult. ff. ad l. iul. de annon. qđ primum ædilitii muneris fuit nempe apparare frumentum, & conuehere oleum, cæterasq; fruges, in quibus alimonia uitæ consistit, ideo Manius Martius & Trebius ędiles plebis, quòd in summa caritate frumentum populo in modios assibus dedere, commeatusq; inuexere, statuas in capitolio & palatio cum titulis honorum meruere, & M. Seruilius. T. filius, ædilis Curulis, quòd olei denas libras singulis assibus præstitit celebri memoria dignus fuit.

An autem essent magistratus, † Nonnulli contendunt non contineri in numero magistratuum, cum neque uocationem, neque præhensionem habeant, sed potius a priuato ad maius tribunal præhendi duciq; possent. l. lectos cum. l. seq. ff. de periculo & commodo. rei. uendit, & ideo legimus, quòd M. Læuinus ædilis curulis a priuato ad prætorem in ius est eductus, propterea ædilem non esse sacrosanctū opinati sunt, quod Domitianus Cæsar facto declarauit, qui tribuno plebis auctor fuit ædilem repetundarum accusandi, iudicesq; in eum a Senatu petēdi. Aristot. 6. Politic. Ædilitatem in secunda spetie magistratuum necessariorū ponit, sine quibus ciuitas esse nō possit. Romæ autem minimi erant magistratus, ac perinde adolescentibus per hūc ad amplioris honoris gradum erat ascensus, ut testatur Cicero 3. de. ll. legimus tamen ad Ædiles absentibus uel impeditis consulibus summam rerum & maiestatem consularis Imperii sæpe delatam fuisse, in tantumq; honoris culmen Ædilitas prouecta fuit, ut urbe peste laborante maiestatem consularis Imperii ad ædiles decidisse T. Liuius autor sit, ac iam bonis tēporibus ab optimis quibusq; splendor ædilitatis quæsitus fuerit, nam & duo Crassi & Q. Mutius & P. Lentulus, & Scaurus summis honoribus functi, Ædilitatem magnificentissime gessere, illamq; magni muneris loco executi fuere. 86 An Magistrat⁹

Plures in inclita Ciuitate Venetiarum † antiquæ Romæ imagine, ædilitatis offitio funguntur, & in primis, Diui Marci Procuratores templi ac sacrorum, qui in eo sunt thesaurorum, curam habent, sunt autem patricii ordinis omnes, sicut cæteri magistratus, & anteactæ uitæ laudibus, & ætate facile principes, quippē quorum nemo nisi maximus natu eam dignitatem adipiscatur. 87 Diui Marci procuratores

Sed & inter Ædiles † connumerandus est magistratus, cui urbis salubritas commissa est, huius pręcipuum munus est prouidere, ne quid putridum, aut quod incolumitati ciuitatis officere possit, uendatur, deinde id sedulo curat, ut quàm saluberrime Venetiis agatur. Sunt etiam ueteris iustitiæ ædiles, qui rerum ue- 88 prouisores salutis.

89 Veteris & Noue Iustitiæ Ædiles.

nalium pondera.†si iniqua deprehenderint, lege puniūt,cibariisq; pre-
tium ascribunt, fuit etiam eorum olim munus, quod nunc tres nouæ
iustitiæ ædiles obeunt, loca etenim uinolentiæ apta inhibere ad ædi-
lium curam pertinuit,quo nomine plurimum laudatur Nero a Sueto-
nio,qui ædilis ne quid cocti præter legumina & olera in popinis uen-
90 prouisores frumenti, salis, olei, &c.
deretur acriter interdixit. Alii denique sunt constituti † præparando,
conuehendoq; frumento,oleo,sale,ac aliis cibariis.ne ciuitas quando-
que caritate annonæ premeretur,qui cereales dici possunt,sunt autem
in plures classes distributi,sicut etiam plures sunt res,in quibus uitæ ali
monia consistit. Sed & in oppidis & uicis ignobilibus ædiles sæpe
fuisse legimus,qui de mensuris & rebus minimis iura dabant, quiq; sa-
luti prouidebant,non tamen cum antiquis comparandi.

Sequitur uidere de Quæstoribus,†qui pecuniæ præerát, qui dicti fue
91 Quæstores.
re ab eo quód inquirendæ & conseruandæ pecunię causa creati erant.
Hos autem a Tullo Hostilio tertio Romanorum Rege primū in Re-
pub.inductos Vulpianus scribit in l.unic.ff.de offit.quæstor.& Corne.
Tacitus lib.xi.Regibus Romę imperantibus quæstores(ait)institutos
fuisse.Gratianus in libro de potestatibus,quem Vulpianus refert,ut du
bium est(inquit) An Romulo & Numa regnātibus quæstores fuerint,
ita Tulii Hostilii tempore fuisse quæstores constat.Pompon. tamen in
d.l.ii.§.deinde cum ærarium.de orig.iur.Consulum seculo hunc hono
rem creatum fuisse asserere uidetur, quem & Liuii testimonium adiu-
uat lib.4.his uerbis.Consules (inquit)nunquàm fuerant,Regibus exa-
ctis creati sunt,Dictatoris nec imperium,nec nomē fuerat,apud patres
esse cæpit,Tribuni plebis,Ædiles,Quæstores,nulli erant, institutum est,
ut fierent,nec ab hac sententia dissentire uidetur Plutarchus in Publi-
cola,sed facile hic nodus soluitur, hi enim loquuntur post Reges ex-
92 An Magistrat'
actos. Primus honoris gradus Quæstoris erat,ut docuit Cicero pri-
ma act.†in Verrem,& Pedianus.Senatoris (inquit) prima administra-
tio erat Quæstorem fieri,prouinciæ curam gerere,pecuniæ publicæ in
vsus diuersos erogandæ,quod & Vulpianus in d.l.unic.significare ui-
detur.dum ait,Quæsturam ingréssum esse. & quasi primordium geren-
dorum honorum,sententiæq; in Senatu dicendæ.Idem tamen Cicero
3.de ll.refragari uidetur,dum ex l.xii.tab.tradit, primum ascensum ad
dignitates esse ædilitatem Ideo Coras.dicebat,quæsturam non esse de
ordine magistratuū, nec Vulpianus ait.quæsturam fuisse primum ma-
gistratum,aut primum honorem ,sed ingressum,& primordium quasi
gerendorum honorum,hinc Arcadius, & quæstura (inquit) in aliqua
ciuitate inter honores non habetur,sed pérsonale munus est.l.fin.§.i.ff.
de muner.& honor. Ego eos in magistratuum numero admitto,licet
inter minores,cum neque præhensionem neque uocationem haberét,

ut tradit M. Varro li. 21. rerũ humanarũ, nec sequitur ascẽsum ad dignitates esse ędilitatẽ, ergo excludi quæsturã nã sequeret tres tantum fuisse magistratus, quod non est dicendum, quanquàm tres essent gradus magistratuum, licet autem ex minoribus magistratibus in urbe foret, eius tamen dignationis erat, ut quisque egregius & bonę indolis adolescẽs ex illa gradum ad reliquos honores faceret. Quin etiam tanto honori quæstura fuit olim, ut consulares, magnisq; honoribus functi, illam gerere indecorum non putarent; cum M. Valerio Volesi nepote, T. Quintius Capitolinus, qui ter Consul antea fuerat, quique amplissimis magistratibus insignis erat, quæsturã gerere non dubitauerit, Cato quoque triumphalis senex quæsturam ita gessit, ut consularis potestas quæstorio muneri adiuncta uideretur, quod & lege Pompeia cautum fuit, ut deinceps quæstores non nisi uiri consulares suffragio populi crearentur. Quæstores non unius sed uarii generis fuisse legimus, nam alii erant urbani, alii Prouinciarum, alii Parricidii, alii Candidati. Quæstores Vrbani erant, qui ærarii, uectigaliumq; Pop. Rom. eiusq; quod publice uel priuatim erogandum erat curam habebant, cumq; exercitus scribi & in campum legiones educi oporteret, signa militaria promebant. hæc omnia (inquit Liu.) adeo mature perfecta accepimus, ut signa eo ipso die a quæstoribus ex ærario prompta delataq; in campum quarta diei hora mota ex campo sint, exercitusq; nouus manserit ad decimum lapidem, quin etiam Regibus & legatis ex ultimis oris terrarum Romam profectis, publicum hospitium, & munera, quæ lautia dicta sunt, sæpe commeatus large & hospitaliter, nec non & uestimenta per quæstorem urbanum publico nomine præstabantur, ipsisq; ac comitibus ne quid rerum deesset, urbani quæstoris curæ mandabatur. Qui & si nullo Imperio fungerentur, quippe qui nec uocationem, nec præhensionem haberent, nec sella curuli, ut plerique magistratus, neque lictoribus aut uiatoribus insignes forent, & apud Prætorem possent a priuato in ius uocari, inter magistratus tamen connumerari debent, cum negotiosa & plena sollicitudinis administratio fuerit. Aduertendum est antequàm ulterius progrediamur, quòd quæstores urbani, & quæstores ærarii idem erant, ut ex Fenest. uidere licet, & satis declarat tex. in d. l. ii. §. deinde cum ærarium, ubi etiam Cagnol. cõprobat, Quorum loco præfecti ærarii † successisse uidentur. Tacit. libr. 13. de Nerone ait, Deinceps curam tabularum publicarum a quæstoribus ad præfectos transtulit, de quibus fit mentio in l. Senatus. ff. de iur. fisc. Iacob. Rebuf. in l. præcepit & in l. i. C. de canon. largit. titul. li. x. tales administratores ærarii Comites uocat, nam (ut ait) Princeps duo habebat patrimonia, ad quorum gubernationem præponebantur duo Comites. s. Comes sacrarum largitionum, & Comes rerum priuatarum,

93 Præfecti ærarii.

94 Comites sacrarum

largitionum & rerum priuatarum.

qui habebant idem priuilegium.l.ult.C.de palat.facr.larg.lib.xi offitiū Comitis rerum priuatarum erat,ut gubernaret res fiscales quæ appropriabantur ad commodum Principis, nec conuertebantur in utilitatē publicam,de quo Luc.de pen.in l.si quando.C.de bon.uacant.lib.x. & in l.ii.de petit.bo.subl.C.eod.lib.ubi refert ea, quæ pertinebāt ad eius offitium. Offitium uero Comitis sacrarum largitionum erat colligere tributum,quod applicabatur fisco,ex quo soluebantur stipendia militaria,Quilibet eorum erat illustris ut de comite rerū priuatarum est text. in l.unic.C.de offi.comit. re.priuat.iuncta.l.fi.C.de assessor. de Comite sacrarum largitionum est textus in l.siue ex prætoriano C. de execu. & exact.lib.xii.in l.i §.ideo.C.de nou.Cod.compon.l.unic.C.de offit. comit.sacr.largit.& in l.uiros deuotos.C.de palat sacr.larg.eod.li. xii.

95 Præfecti ratiocinorū Receptores multarum Generales finātiarum.

Loco quæstorum urbanorum in partibus Franciæ † & Sabaudiæ sunt præfecti ratiocinorum quos magistros computorum dicunt, loco uero quæstorum ærarii sunt receptores multarum & emendarum, loco autem præfectorum ærarii sunt generales finantiarum testis est Bud. in d.l.unic.ff.de offit.quæst.& Pir.de magistr.lib.2.& Purpur. nu.104. Sed iam supra diximus Præfectos ærarii,Quæstores ærarii,& Quæstores urbanos idem esse,Unde credendum est,quòd tales generales quæstoribus magis adaptari possint,cum alii teneantur eis reddere computum,quod & uoluisse uidetur Gugl. Benedict. in cap. Rainutius. in uerbo & uxorem nomine Adelasiam.nu.509. extra de testam. & ideo nimirum,si eos illustres esse dixit Purpur.cui suscribit Cassān. vi. part. consider.17.de quo tamen dubitat Cagnol.num.331.Idē tamen Bud. in d.l.unic.dicit,quòd supradictorū administratorum diuersissima nūc sunt munera,quàm olim fuerint,erat enim alia prorsus ratio apud eos ærarii administrandi,atque nunc apud eos, pecunia namq; publica uno in loco condita erat,quod ærarium dicebatur, nunc autem priuatim asseruatur,priuatimq; eius ratio constat,quo fit ut ærarium illud dispersum sit in potestate paucorum. Nos quæstores urbanos in hac

96 Quæstores urbani Venetiis.

Venetorum Rep.creari legimus apud Sabelicum,ac Contarenum Reuerendissimum,ad quem magistratum omnis tandem summa,æris publici a quibuscunque magistratibus allata,qui seu extra urbem,seu in urbe,pecuniæ publicæ exigendæ curā habent,peruenit,at urbani hi quæstores eam pecuniam ex Senatus decreto in usus publicos impendunt, in codicibus ue suis & acceptum referunt, & expensum ferunt, quod munus cum operosum laboris non exigui sit,ideo iunioribus committi consueuit,qui tamen tum nobilitate generis,tum innocētia uitæ clari sunt,ne scilicet æs publicum quapiam ratione in rem priuatam conuertatur,quo circa urbanis quæstoribus ius Senatorium datum propemodum idem, quod legitimi Senatores habent. Sunt præter hos alii

qui

qui ueteris calculi dicuntur, hi enim rationes magistratuum omnium maritimæ oræ libello ab eis accepto recognoscunt, suscipiuntq; summos principes aut legatos publicos, publico nomine, lautissime q; hospitio habent. Fuerunt & quæstores prouinciarum, qui prouincias decreto Senatus sortiebantur, comitandæ rei militari primum, deinde cum Imperatoribus ad rem pecuniariam administrandam, in necessarios q; belli usus erogandam, & captiuam prædam, ac quidquid inde auri, argentiq; aduenirent in rationes publicas referendum, creati. horũ munus erat uectigalia Pop. Rom. in prouincia exigere, militibus stipẽdia præbere, singulaq; expensa & accepta publicis rationibus inferre, ut apud Liuium non semel, quæ cum sine Imperio & potestate facile non possent explicari, concessum est, ut lictores haberent, utq; uestem cæteraq; magistratus insignia in prouinciis ferre, ac de istiusmodi negotiis, ius dicere possent. quod M. Ciceronis uerba in oratione pro Plancio significant, & Coras. laudat. hos etiã tribunos ærarios dictos fuisse suspicor, ex quo intelligi licet, quæstores curasse pecuniam, quam in ærarium inferrent, tribunos autem ærarios, quam ex ærario sumptã exercitui maxime erogarent. Bud. in d. l. unic. & Purp. hic dicunt, quod eorum loco hodie habent Thesaurarios bellicos, quos uocabulo parum latino guerrarum thesaurarios uocant, attamẽ Cagnol. dicit, quod diuersum munus obeunt isti thesaurarii bellici ab illo antiquorũ munere. Sic etiam cum terrestre bellum ingruit apud Venetos, questores in exercitum mittuntur, qui Imperatori semper adstant, ut non solum administrare rem pecuniariam, sed etiam prædam ac manubias in rationes publicas referre ualeant, Verum quia & tempore pacis creatos fuisse legimus, ideo dicendum est, quod quæstores, qui insignioribus ciuitatibus quæ sub Venetorum ditione præficiuntur, illis comparari possunt, hi enim pecuniam publicam administrant, impendunt, & exigunt, habentq; codices rationum publicarum, id uero pecuniæ, quod reliquum fuerit ab impensis, Venetias ad quæstores urbanos defertur, ad quos ut supra diximus undiq; pecuniæ publicæ conferuntur.

97 Questores prouinciarum.

98 Thesaurarii bellici.

99 Questores militares & Ciuitatum.

Præter hos fuisse Quæstores parricidii apud multos comperimus tantæ dignationis, ut capitis reos agere, & maiestatis postulare, diemq; perduellionis ad populũ dicere, capitales res quærere, & de sontibus quæstiones habere possent, a quæstoribus Cesone Fabio. & L. Valerio dies dictã perduellionis Cassio fuit, & ab Aulo Cornelio & Seruilio quæstoribus M. Volsio, quod falsus haud dubie testis in Cæsonem fuerat diem dictam accepimus, qui postea seuera correctione damnati suorum facinorum pœnas dedere. & ideo illustres fuisse credendum est, quidquid dixerit Purpur. nam quod dicit post Zasium de notoriis tantum criminibus, maximam continet diuinationem, estq; contra gene

100 Questores parricidii.

ralitatem textus in d.l.2.ubi idcirco quæstores suffectos Pompon. ait, quia animaduersionem in caput Romani ciuis Consules non haberet ergo quod cõsulibus prohibitum, Quæstoribus permissum fuit, & ideo lictores & uiatores eos habuisse legimus licet intercursu temporum alia successerit damnandi reos ratio, ut infra uidebimus. Beroaldus quæstores parricidii, † iudices maleficiorum esse uoluit, quod non aliter admittit Zasius, quàm cum prædicto temperamento, in notoriis scilicet criminibus. Ego autem nullo pacto admitto hanc æquiparationem, nam iudices a magistratibus fuisse diuersos non minimo illa sunt argumento, quòd magistratus aut iudices darent, aut edictum interponeret, iudices causa cognita iudicarent, illi iudices cogerent, hi in iuditium coacti uenirent, in iis quid quisque ediceret, obseruaretur, in his quid plerique statuerent, spectaretur, iudices denique sententiam ferrent, magistratus iudicum sententiam pronuntiarent.

101 Iudices maleficiorum

Fuerunt & quarto loco quæstores candidati, qui epistolis in Senatu legendis occupabantur, ut iurisconsultus in d.l.i. & Fenest. scribunt, ideo sic dicti quia fortasse candida ueste integritatis insigni & ipsi uterentur. Hunc candidatum quæstorem Io. Pir. & Gugl. Bened. in d.c. † Rainutius, in uerbo & uxorem nomine Adelasiam num. 485. æquiparant cancellario Franciæ, quod origine attenta, ac primis principiis non tenent Purpur. hic num. 90. & Coras. in d.l.i. uerum cõsiderata potestate & auctoritate istius quæstoris aucta sub Cæsaribus confirmant. Iustiniani enim seculo, quæsturam nomen fuisse summi magistratus legimus, tantæq; dignationis, ut principis diplomata, iussiones, & rescripta, non aliter reciperentur, quam si eius subscriptione annotata essent §.i. aut, ut diuin. iuss. Qua dignitate functus est apud Iustinianũ Tribonianus. l. maximum uitium § tum etiam. C. de liber. preter. apud Alexandrum Vulpianus, apud Neronem Seneca, ut refert idem Guglic. in d.c. Rainutius, & adeo ascendit Cancellarii dignitas, ut ex electoribus Romani Imperatoris unus sit Imperii Cancellarius secundum Zas. in d.l.2.§. postea cum Appius. de orig. iur. quinimmo tres Archiepiscopi electores Imperii, de quibus per glos. in c. ad apostolice. de re. iudic. in 6. sunt Cancellarii, Archiepiscopus Maguntinus, Germaniæ, Colloniẽsis, Italiæ, & Treuerensis, Galliæ. In Francia fuit ex nostris iureconsultis, Iacobus de Rauenna, Petrus de bella pertica, & Ioannes Faber, sed inter alios fuit præstantissimus, & omnium literarum ac doctrinarum expertissimus, sanguineq; nobilissimus Guido de Rupeforti post fratrem suum Guglielmum, ut dicit Cassan. in dicto catalog. 7. part. consi. 7. post Guglielm. Bened. in d.c. Rainutius in eodem uerbo & uxorem nomine Adelasiam num. 498. & Bud. in tract. de ass. in fine, & Anton. in 2. part. histor. tit. xi. cap. 14. dicit, Cassiodorum fuisse Cancellarium

102 Questores candidati.

103 Cancellarius Franciæ.

Theodorici Regis Italiç. Fuit etiam Cancellarius in ecclesia Romana,†qui nunc Vicecancellarius dicitur,nam cum olim de pari contendere uoluisset cum summo Pontifice,statutum fuit pro lege, quod non amplius cancellarius,sed vice cancellarius de cætero diceretur, quod & hodie seruatur,ut dicit Zabarel.in clemen.ne Romani de election. & est tex.in proh.sexti §.sane,Is autem est iudex in pertinentibus ad expeditionem bullarum,de quo late per Cassan.in 4.part. 104 Vice cācellari⁹

Venetiis quoque Cancellarius habetur, † qui in maximo est honore,nullum enim Reip.ignorat arcanum,magni quoque sunt ei reditus ex ære reipublicæ constituti.Senatoriis ornamentis decoratur, ac clarissimatus dignitate fruitur,licet patricii ordinis non sit, immo a quouis patricio ei loco ceditur,præterquam a Procuratoribus secundum Contar.ideo nimirum si magnificus dicitur in l. uniuersa rescripta. C. de diuers.rescrip.magnificentissimus & gloriosissimus in aut.ut diuin. iussion. Huius autem ut arbitror quæsturæ formulam†idem Cassiodo.persecutus est his uerbis,si tantum claræ sunt dignitates, quantum nostris affatibus perfruuntur,si præsentia frequens prodit dominantis affectum,nullus ita iudicum potest esse gloriosus, quam ille, qui est in cogitationum nostrarum participatione susceptus,aliis enim pecuniæ publicæ committimus procurationem,aliis causas concedimus audiēdas,aliis patrimonii nostri iura delegamus. Quæsturam toto corde recipimus,quam nostræ linguæ uocem esse censemus,Hæc nostris cogitationibus necessario familiariter applicatur,ut proprie dicere possit, quod nos sentire cognoscit, arbitrium suæ uoluntatis deponit, & ita mentis nostræ uelle suscipit,ut a nobis magis putetur exisse, quod loquitur.O quam arduum est subiectum uerba dominantis assumere, loqui posse,quod n ostrum credatur,& prouecti in publicum decorē gloriosam facere fęlicitatem,considerate quid ponderis habeatis pariter & decoris,si quid dubitamus a quæstore requirimus, qui est thesaurus famæ publicæ,armarium legum,paratus semper ad subitum, & (ut ait Tullius magister eloquentiæ)nihil pręstabilius uidetur,quam posse dicendo tenere hominum mentes,allicere uoluptates,impellere quo uelit,unde autem uelit,deducere, Nam si oratoris est proprium grauiter & ornate dicere,ut possit animos iudicum commouere, quanto facundior debet esse,qui ore principis populos noscitur admonere, ut recta diligant,peruersa contemnant,bonos sine fine laudent,pessimos uehementer accusent,ut pęne feriata sit districtio, ubi præualet eloquentiæ fortitudo,sit imitator prudentissimus antiquorum mores alienos corrigat,& suos debita integritate custodiat,Talem denique oportet esse quæstorem,qualem portare principis decet imaginem, nam si nos (ut assolet)causam gestis audire contingat,quæ auctoritas erit linguæ,quę

105 Cancellarius venetiarum.

106 Formula quæsturæ.

sub oculis regale genium possit implere : adesse debet scientia iuris, cautela sermonis, ut nemo debeat reprehendere, quod principem constiterit censuisse. opus erit præterea firmitas animi, ut a iustitiæ tramite nullis muneribus, nullis terroribus auferatur. Nam pro æquitate seruanda & nobis patimur contradici, cui etiam oportet obediri, sed uide, ut tantum doctrinæ deferas, quatenus probabiliter omnia perquisitus exponas, aliæ quippe dignitates assessorum solatia quærant, tua uero dignitas principi consilia subministrat, atque ideo prudentiæ uel eloquentiæ tuæ fama prouocati Quæsturam tibi gloriam literarũ, ciuilitatis templum genitricem omnium dignitatum, continentiæ domicilium, uirtutum omnium sedem, per illam Indictionem Deo præstante concedimus, ut sic agas, quemadmodum te parem rebus prædictis esse contendas, ad te enim prouinciæ sua uota transmittunt, a te Senatus iuris quærit auxilium, a te docti probantur expetere, quod nouerunt, & necesse tibi est omnibus sufficere, quantos a nobis contigerit legum remedia postulare, sed cum hæc omnia feceris nullis elationibus efferaris, nulla mordearis inuidia, alienis calamitatibus non læteris, quia, quod odiosum est principi, non potest conuenire quæstori. Exerce potestatẽ principis coditione subiecti, sic ore uero glorificatus eloquere, ut te tamen rationem credas nobis iudicibus redditurum, ubi aut culpabilis uicissitudinem recipit, aut leui propositi gloriam laudatus aquirit.

107 Decem uiri.

Sequitur uidere de Decemuiris, hanc autem historiam late prosequitur Fenest. & latius Dionis. a quibus non dissentit Liuius. Ad describẽdas leges, quas retulerunt legati, & ferendas, quæ Senatui populoq; Romano utiles uiderentur, abrogatis eo anno magistratibus omnibus Decemuiri sine ꝓuocatione creati sunt Appius Claudius Sabinus, T. L. Genutius, P. Sextius Vaticanus, T. Veturius Cicurinus. C. Iulius Tullus, A. Manilius. P. Sulpitius Camerinus, Sp. Posthumius Albus, P. Oratius Puluillus, & T. Romulius Vaticanus, hoc autem ordine Decemuiri, sicuti Liuius lib. 3 scribit Remp. moderabantur nam decimo die singuli ius reddebant, tunc; penes præfectum iuris fasces duodecim erant, collegis nouem singuli accensi apparebãt, cumq; promptum hoc ius uelut ex oraculo incorruptum, pariter ab his summi infimiq; ferrent, tum legibus condendis opera dabatur, ingentiq; hominum expectatione propositis decem tabulis, populum ad concionem uocauerunt, & quod bonum faustumq; ipsis liberisq; eorum esset, ire, & legere, propositas leges iusserunt, contestantes, se quantum decem hominũ ingeniis prouidere potuit, omnibus summis infimisq; iura æquasse, ita centuriatis comitiis decem tabularum leges latæ sunt, uulgatur deinde rumor duas deesse tabulas, quibus adiectis absolui possit corpus uniuersum iuris Pop. Rom. quo circa sequenti anno Decemuiri iterum

creati sunt Appius Claudius Sabinus,is,qui semetipsum,cũ haberet co-
mitia nouo pessimoq; exemplo creauit,solusq; sibi continuauit impe-
rium,L.Minutius Augurinus,M.Cornelius Maluginensis, M. Sergius,
Q.Fabius Vibulanus,Q.Pætilius,T.Antonius Merẽda,Cęso Duillius,
Sp.Oppius Cornicen,& M. Robuleius.Primi offitio suo honeste per-
functi sunt,quippe qui perlatis legibus.x.tabularum Centuriatis comi-
tiis,sua sponte magistratu se abdicarũt,nisi quód Appius ex ipsis unus,
cum haberet comitia,sibi continuari Imperium procurauit, secundo
creati sub perficiendarum legum uelamento, magistratum tertii anni
callido ingenio sibi usurparunt,dicentes se non in annum creatos,sed
donec leges,quæ deessent,perferrentur.& die,quo deponere magistra
tus mos erat,nimirum idibus Maiis,repente singuli cum duodecim fa
scibus prodiere, cum tamen priores decemuiri seruassent,ut unus tan-
tum fasces haberet,& hoc insigne regium in orbem per omnes suam
cuiusque uicem irent, itaque centum uiginti lictores forum impleue-
runt,cum fascibus secures alligatas præferentes,unde multiplicatus ter-
ror,non infimis solum,sed etiam primoribus patrum, neque suus urbẽ
fefellit timor,primum enim ut a patribus abstinere cępissent in plebẽ
crudelitatem libidinemq; exercebant ut inquit Liuius, hominum non
causarum toti erant,ut apud quos gratia,uim æqui haberet, iuditia do-
mi conflabant,pronuntiabant in foro, si quis collegam appellasset ab
eo ad quem uenerat,ita discedebat,ut eum ualde pæniteret non prioris
decreto stetisse,& iam ne tergo quidem abstinebant,uirgis alios cæde
bant,alios securi percutiebant,& ne gratuita crudelitas eorum esset da
mnatorũ bona pro arbitrio & libidine uelut propria donabant,donec
inuito eorum Imperio finem attulit libido Appii Claudii, nota autem
est historia,quam & Pompon.retulit in §.& cum placuisset, Quod autẽ
Pompon.dicit,decemuiros constitutos,qui leges peterent non est sim
pliciter accipiendum,nam ueritas historiæ habet,tres tantummodo le
gatos ad Gręciam pro legibus ferrendis missos, ut autor est Fenest. Li
uius,Dionisiusq;,allatis uero legibus decemuiros constitutos fuisse cõ
stat,& hoc modo,a Liuio,Dionisio,cæterisq; historicis non dissentit,
Huius magistratus non meminere doct.neque in hac lege, neq; in l.2.
Cagnol.nume. 373. non esse dubitandum dicit,quin maximus fuerit,
& in primo gradu,cum omnes alios faceret cessare, & sine appellatio-
ne esset,præterquám si quis collegam appellasset. Dicatis uos† ꝙ apud 108
Venetos habetur & ipse decemuiratus, & ut uirorum numero ei,qui X. Viri
olim Romæ fuit,ita terribili potestate penè par,sed quo celebriores il Venet.
li,quia legum latores,hoc Veneti salubriores, uterq; annuus magistra-
tus,uterque sine prouocatione,præterquám ad collegas, nos ad alterá
manum dicimus,sed breuis ille citoq; in pernitiem uersus,hic ut ab ini

tio ſemper Reip.ſalutaris,ille cęteris magiſtratibus in urbe ceſſantibus
hic etiam aliis in urbe ius dicentibus,apud Rom.decimo quoque die
ius populo ſinguli reddebãt,apud Venetos,ex decemuiris,ſingulis qui
busq; menſibus tres eliguntur,quibus ſors obtigerit, qui principes col
legii ſunt,hi materna lingua,capita decemuirum appellari cõſueuerũt,
quorum unus tantum nec referrendi,nec iudicandi ius habet, ſed duo
ſint ſaltem opus eſt,neminem enim ſolum in magiſtratu cõſtituerunt,
ſed tres ferè ſemper, quia minus contumelioſi minusq; graues futuri
ſunt,diuiſa inter eos poteſtate,& habente unoquoque eorum uim ean-
dem,pudor enim inter ſe & inhibitio uiuendi ad uoluptatẽ,ambitioq;
ad uirtutis apparentiam innaſci poteſt ex hoc honoris æqui principa-
tu. Inter leges decemuirales una erat de maritandis ordinibus, quæ
109 ne connubium eſſet patribus cum plebe edicebat,contra quam C. Ca-
nuleius Tribunus plebis rogationem promulgauit,ſimul atque ut con
ſul ex plebe fieret,quod cum grauisſime ferrent patricii, in ſummas &
acres contentiones res perducta eſt, tandem uicti patres ut de promi-
ſcuis connubiis lex ferretur conceſſere, de conſulibus uero creandis,
cum nihil ex uetere more immutari conſentirent,eo uentum eſt, ut tri-
buni militum conſulari poteſtate promiſcue ex patribus & plebe crea
rentur,atque ita anno tricenteſimo decimo ab urbe condita tribunatus
militaris magiſtratum pro conſulibus inierũt A.Sempronius Attatinus
L.Attilius Luſcinius,& T.Cæcilius Siculus, quamuis tertio poſt menſe
honore abierint,ac mox ad conſules reditum, poſtea uerò circiter an-
num tricenteſimum decimum ſextum ab urbe,creati rurſus tres militũ
tribuni,& in iis.L.Quintius Cincinnatus,rurſusq; ſequenti anno redi-
tum ad conſules,ac ita uarie hi magiſtratus intermisſi uſque ad annum
tricenteſimum uigeſimũ nonum,quo tribunatus militaris poteſtas prę-
ualere omnino cæpit uſque ad annum tricenteſimum ſeptuageſimum
octauum,quo uicti patres plebi conceſſerunt,ut ex eius quoque corpo
re conſul crearetur.

Tribuni militum cõſulari poteſtate.

110 Sic & apud Venetos orleo Principe cognomento urſo a ſuis popu
laribus heracliæ cæſo,(fuit autem is tertius dux,)cũ de creatione noui
ducis parum conueniret,ac magnopere uariarent ſuffragia, placuit in
ſex proximos annos Ducem in Rep.non creari, ſed nouum aliquem
magiſtratum conſtitui,pœnes quem ſumma rerũ omnium eſſet, eiuſq;
annuum imperium,atque ita factum ut quadrageſimo ferme anno, aut
paulo plus minus ue,ex quo Dux in Rep.eſſe cæperat,ad nouam regi-
minis formam ſit reditum,qui loco principis nouus magiſtratus eſt in
ductus, Magiſter militum dictus, anno quinto militaris magiſterii
nondum acto,cum miro ducis deſiderio teneretur ciuitas, appareretq;
ſine eo magiſtratu Remp.eſſe non poſſe,continuo omnibus ſuffragiis

Magiſtri militũ Ducaria poteſtate.

ducaria administratio in ciuitatem reducta est, mutata est autem apud eos consularis potestas in ducariam, sicuti apud Rom. Regia in consularem. Hi tribuni militum apud Rom. magistri militum apud Venetos, cum consularem habuerint potestatem, nec non & ducariam, singula singulis referendo, consequenter illustres dici poterant, & in primo ordine magistratuum collocari, prout de consulibus Regibus, & Ducibus uisum est.

Quo ad Prætores attinet, † memoriæ proditum est, ab ortu urbis ad annum ferme trecentesimum & nonagesimum, nullum Romæ extitisse, qui ius in urbe diceret, fuerat enim hoc Consulis munus, & illorum, qui in summo erant magistratu super iure controuerso respondere, sed quia a iure dicendo ingruente bellorum tumultu persepe eos auocari oportebat, prætore ac proprio magistratu, qui ius in urbe diceret, opus esse uisum fuit, Horum autem tres fuisse uidentur apud priscos Romanorum species, Vrbanus, Peregrinus, & Prouincialis Vrbanus inter ciues, Peregrinus inter ciues & Peregrinos ius dicebat, Prouincialis uero ad regendas prouincias mittebatur, Vrbanus maior dicebatur, Peregrinus minor appellatus est ut apud Ciceronem pro lege Manilia, & in Bruto uidere licet, adeo ut sint qui putent prætorem Peregrinum ex ædicto prætoris urbani ius dixisse, An autem per constitutionem Peregrini prætoris diminuta fuerit potestas urbani, an uero cumulatiue data intelligeretur Cagnol. præceptor meus nume. 370. elegantissime persecutus est, urbanus quidem & Peregrinus prætor priuatas tantum controuersias cognouerunt, & iuris Quiritum custodes, ac uindices fuerunt, Sunt autem qui putent, urbanum tantum fuisse, apud quem lege agere liceret, ut filios emancipare, seruos manumittere, in iure cedere, bonorum possessionem, & tutorem postulare, & cætera obire, quæ iure quiritum continerentur, reliqui uero publicorum criminum quæstionem singuli singulorum exercuerunt de maiestate, de sicariis, de ambitu, de repetundis, de peculatu, de ui, & cæteris eiusmodi, ita ut uerisimile sit a quæstoribus ad prætores translata fuisse publicarum quæstionum iuditia, quanquam autem iuditia ferè omnia hoc modo prætorum facta essent, non fuit tamen omnino antiqua consuetudo intermissa, quin & multi rei facti ad quæstores extra ordinem a Senatu decretos sint adducti, ut latissime Sigonius lib. 2. ca. 18. & ideo recte Alex. Aquens. Dec. & Mod. omnes tam hic, quam in l. imperium de iurisd. omn. iudic Prætorem merum Imperium habere dixerunt, licet posterioribus temporibus ubi Monarchæ Imperatores esse cæperunt, criminales quæstiones plerunque a præfecto urbis exerceri cæpte sunt, An autẽ possent lege condere, Prętores dicendum est nõ potuisse, cum nec illud consulibus quidem ipsis, in quorum locum

III Prętores.

ſuffecti ſunt, liceret, arg. l. ſi cum. §. iniur. ff. ſi quiſ. caut. l. ſi filius ff. de uulg. & pup. Illud certum eſt, cum multa iure ciuili antiquo eſſent, aut prætermiſſa, aut ſummo iure, quod ſummam crucem appellant, conſtituta, datam fuiſſe poteſtatem a Pop. Rom. prætoribus ipſis, ut pro tempore æquitate id exigente, iuri ciuili ſuccurrerent, adiuuando, ſupplendo, corrigendoq;, pro ut publica admonebat utilitas l. ius autem. §. ius prætorium de iuſtit. & iur. erat namque ipſum ius honorarium quaſi uiua uox iuris ciuilis, ut inquit Martianus Iurcconſultus in l. nam & ſi ff. de iuſt. & iur. & magiſtratus ipſe lex loquens, ut apud Ciceronem 3. de legib. propterea factum eſt, ut quale ius de unaquaque re unuſquiſque prætor ſui magiſtratus tempore dicturus eſſet, ad ſcientiam populi, quo ſe præmuniret, in ſuis ędictis publice proponeret d. l. 2. §. eodem tempore, uerum quoniam Imperium prætorum annuum erat inſt. de perpet. & tempor. action. tot. tit. ideo annali ſpacio illorum ſanctiones terminabantur, & ob id prætoris edictum a Cicerone lex annua dicitur, ex quibus cognoſcere poſſumus prætorem legem proprie acceptam non tuliſſe, quo enim pacto lex ferri poterat ab eo, cuius imperium anno duntaxat perdurabat, cum legis proprium peculiareq; ſit, ut perpetuo uigeat. l. arriani. C. de hæretic. l. falſo. C. de diuerſ. reſcrip. uerum prætoria ſanctione ius ciuile, quatenus ab eo edicta recedebant, adumbrabatur, non autem perpetuo tollebatur. nam id ab eo, qui legem propriam ſancire non poterat, fieri nequibat, hic uero mos aliquandiu obtinuit, ut unuſquiſque prætor pro ſui magiſtratus tempore ædictum ſuo arbitratu ac uelle proponeret, niſi forte ad ædicta aliorum id accomodaret, translatioq; ædicto uti maluiſſet, id quod Cicero lib. 6. epiſt. ad Atticum politiſſime declarat, uerum eueniebat, ut maximo hominum incommodo uarie ius diceretur in ciuitatibus, quæ res potiſſimum ambitioſis ac ſordidis prætoribus delinquendi, graſſandiq; anſam præbebat, quam ob rem tandem lex lata eſt a C. Cornelio Balbo multis licet inuitis, & ſi nemo repugnare auſus eſt, ut non amplius prætores ex propriis temporariiſq; edictis, at ex alienis iis, quæ perpetuatione digna uiſa ſunt, omnes æque ius dicerent. ſecundum Bud. in l. 2. de ſtat. homin. ex quibus ædictis ſparſis diuerſiſq; locis a pluribus propoſitis Saluius Iulianus Mediolanenſis librum ædicti perpetui compilauit, cuius præclariſſimi facti crebra eſt in imperialibus conſtitutionibus mentio, hoc eſt, quod Hermogenianus in d. l. 2. de ſtat. homin. pollicetur hunc ſe eſſe immitaturum, hoc etiam ſequentes Iureconſulti interpretati ſunt, ut paſſim in Pandectarum libris uidere eſt, ſuccedente deinde tempore ædicta ipſa una cum ennarationibus prudentum in ius ciuile recepta ſunt, & portio iuris communis effecta, reſeruatis tamen ſuis qualitatibus, ut patet in mate-

ria bonorum possessionis, nec non & in beneficio abstinendi a præto re suis hæredibus indulto, et a ciuili iure cum suis effectibus approba to.l.necessarii ff. de aquir. hæred §. sui inst. de hæred. qualit. & differ. Doct.in l.qui se patris C. unde liber. Summa autem nostrarum tradi tionē hęc est Prætorē nullo unq̃ tempore per se leges tulisse, vel ferre potuisse uerũ subsecuta approbatione cõfirmationeq; id ei licuisse ita Pau.de Castr.Curt.& Modern in rub. C.qui admit. Prætor erat ex ma ioribus magistratibus Po.Ro.secundum Liuium, Fenestellam & alios, centuriatis enim comitiis inter alios magistratus maiores creari soli tos accepimus apud Aul.Gel.In iure uero dicundo tantum splenduit autoritate ut penes eum omnis publici priuatiq; iuris potestas fuerit. Veruntamen Coras. in d.l.2.§. deinde cum placuisset, uoluit, q̃ præ tor non soleret singulares priuatorum controuersias iudicare, sed su per iis iudicem dare, eidemq; iuris & æquitatis formulam præscribe re, quam sequeretur, idq; prætorum edicta satis indicant, quibus se iudicaturum nusquam pollicetur, sed iuditium duntaxat, aut actionem daturum, fatetur tamen per se prætorem priuata nonnunquam iudicas se negotia, cum scilicet ei uidebatur, singulari forsitan uel causæ con trouersæ, uel personarum litigantium fauore l.1.§.1.ff.de rei. uendic. l.minor.ff.de euict.tuncq; cognitio extraordinaria dicebatur, quòd ui delicet non ordinario iudicandi more, nec solemni dandorum ius dicum ordine, sed prætor ipse solus per se cognosceret, quod ta men uidetur mihi maximam continere diuinationem, nam dicebat lex, quam Cicero 3.de legib.descriptam nobis reliquit, iuris discepta tor, qui priuata iudicet, iudicari ue iubeat, prætor esto. Præterea quid uellet prætor, cum edictum proponeret, declarat Cicero 2. de finib.dum dicit. Quid enim mereri uelis iam cum magistratum inie ris, & in concionem ascenderis (est enim tibi edicendum quæ sis ob seruaturus in iure dicendo) quid merearis igitur, ut te dicas in eo ma gistratu omnia uoluptatis causa facturum esse? Edictum ergo contine bat formulam iuris dicundi. Ex his colligere possumus quo ordine magistratuum sit connumerandus, Alex.tamen.Ias.& Dec.eum in gra du spectabilium collocant per text in.§.similiq; modo.aut.de appellat. Purpur.nume.204. dicit illum textum loqui de prætoribus prouincia libus, quorum tanta non erat dignitas quanta prætoris urbis, & ideo inter prætores, aliquos esse uoluit, qui spectabiles dicantur.§. prædici mus aut.de lenon.Cagnol.nume.395.dicit, quòd distinctionis fædere possumus forte concordare opiniones, ut dicamus, quòd prætores ur bis triumphantis, & sic qui erant tempore Reip. Rom. adhuc liberæ essent illustres & in primo gradu, postea uero sub Imperatoribus di minuta est potestas prætorum, ut aliorum magistratuum, & de istis lo

quuntur iura nostra appellantia illos spectabiles. Sed est sibi ipsi contrarius Cagnol. ipse, aliud enim uoluit in consulibus licet reductis sub Imperatorum manu, ea ratione, quia licet diminuatur potestas, remanet tamē titulus dignitatis, Vos reponatis hic quæ supra diximus, & habebitis ueram resolutionem, inuenimus enim prætorem quoque dici clarissimum in l. 1. ff. de reb. eor. & in l. 1. C. de tutel. illustr. person.

112 Dux Marchio Comes Qui autem illis conferri possint maior est difficultas. Nonnulli æquiparare contendunt † Duces, Marchiones, & Comites ea ratione, quia constituunt ius prætorium, ciuile autem non possunt, secundum Bar. in l. 5. ff. de uerb. obligat. Verum cum ratio sit falsa, falsa etiam est æquiparatio, potius enim æquiparantur Principi, quam prætori, ut late prosequitur Alex. in d. l. 5. & ideo dicebat singulariter Ias. in §. sed istæ quidem inst. de action. quòd si dignitas Ducatus Marchionatus, & Comitatus est perpetua, quòd non æquiparantur prætoribus, sed Principibus, & eorum statuta non sunt annalia, sed perpetua, & hoc dicit esse nouum & singulariter dictum, sed fuit originaliter Bald. in l. receptitia C. de constit. pecun. Et ideo dicebat Dec. quòd Duces aliqui sunt illustres, aliqui spectabiles per text. in l. si quando C. de appellat. ibi, siue inter spectabiles dux connumeretur, siue illustri dignitate decoretur, quia si non transmittunt ad posteros ut regulariter est iuris, sunt spectabiles, & ita ad hanc declarationem, accomodandus est tex. in l. 2. §. 1. C. de offi. præf. præt. aphr. l. raptores C. de Episc. & Cleric. l. nemo C. de offi. milit. iudic. l. neminem & l. tam collatores C. de re milit. lib. 12. si uero sunt inuestiti perpetuo, ita ut ducatum transmittant, tunc dicentur illustres, ut de duce Mediolani dicunt Mod. Bonon. num. 11. & de Illustrissimo Duce Sabaudiæ Mod. Taurin. n. 125. Eadem distinctio seruanda est in Marchionibus, ut de illustrissimis Ferrariæ & Mantuæ Marchionibus, qui postea facti sunt Duces, dicunt idem Modern. ampliantes etiam & dicentes idem esse in comitibus, Sunt præterea Comites, Marchiones, & Duces titulo tenus (nam hæ quoque dignitates ut aliæ superiores codicillis a Principe nonnunquam impetrari solent) nam & doctor, qui legit per uiginti annos efficitur Comes & Dux, secundum Alex. hic, & ideo potest creare notarios. legitimare, & alia facere quæ possunt comites palatini, ut dicit Paul. de Castr. in 1. const. Cod. col. 2. quæ tamen consuetudine seruari non uideo. Hos inter clarissimos annumerauit Specul. in tit. de iurisd. omn. iudic. exemplificans in comitibus Italiæ, & Alemaniæ, sequuntur Mod. Bonon. nu. 18. Suadetur ratione, quia proprie quis non potest esse comes, qui non habeat comitatum id est territorium uillarum uel castrorum cap. 1. & ibi Bald. declarat. in tit. quis. dic. dux. March. & Com. cum similibus allegatis per Felin. in cap. Rodulphus, extra. de

rescrip. & adeo quidem abusiue dicitur, ut doctor sine literis comparet comiti sine comitatu, & uice uersa sicut uerè doctor literis nititur, ita & uere comes comitatu & iurisditione, ut uoluit Martin. de laud. in tract. de Principe quæst. 110. An autem Comes equitem præcedere debeat & an Doctor equite dignior sit Lanfranchin. Signorol. Bolognin. ac alii in quæstione de milite & doctore erudite disputarunt, nouissime excellentissimus Dominus Pax Scala de cons. sapient. l. 1. c. 16.

113 Episcopi. In statu Ecclesiastico † Episcopi prætoribus æquiparantur per Ias. hic post Bar. in d. l. 5. & in l. omnes populi quest. 4. ff. de iust. & iur. Verum æquiparatio non potest procedere, Episcopi enim perpetuas dignitates retinent, quo ad uixerint, prætorum uero imperium annuum erat ut supra diximus, nimirum si eos illustres esse uoluit Bald. in l. nullus qui nexu C. de decurion. lib. 12. facit text. in c. fi. de re iudic. ibi, ad instar illustrium respondent nonnulli, quòd si assimilantur illustribus, ergo non sunt illustres, quia simile non est idem l. quod nerua. ff. depo sit ubi glos. Mod. Bonon. hic dicunt, quòd ideo in d. c. fi. dicitur ad instar illustrium, quia de iure canonico non est hoc nomen illustris in religiosis personis, sed bene quantum ad effectum dicitur illustris, quia Episcopus profert sententiam per alium sicut illustris l. 1. C. de senten. ex breuic. recit. debet per procuratorem litigare c. fi. supra. q. 3. qui textus etiã uult quòd citari debeat in scriptis, admittitur deniq; ad seruiẽdum per substitutum l. ad similitudinem C. de Episc. & Cleric. quibus tamen respondet Purpur. num. 179. cum seq.

114 Potestates nostri temporis. Bal. & Barbat. in rub. C. qui admit. prætoribus antiquis æquiparandos putant, Potestates nostri temporis, dum proponunt banna, seu edicta, etiam contra statuta locorum, Verum Bulgarin. & Dec. reprehendunt, dicentes prætores nostri temporis non posse facere banna & edicta contra leges. Pro omnium resolutione duo sunt considerãda, primo an possint potestates nostri temporis facere edicta & banna contra leges uel statuta ciuitatis Secundo, an æquiparentur, circa primum placet opinio Bal. quòd possint proponere edicta seu banna tam in causa ciuili, quam in criminali etiam contra statuta & ius commune ex iusta causa & noua, per textum in l. si hominem ff. mandat. quam confirmat Excellentissimus Bolognet. in d. rub. qui. admit. per textum in l. respiciendum & in l. pe. ff. de pæn. tot. tit. Cod. commi nat. uel epistol. & in fortioribus terminis uoluit Bald. & Salic. in l. si seuerior. C. de his, qui not. infam. & Ang. de malefic. in tract. malefic. §. si quis non soluerit col. pen. causam autem nouam dico, etiam quòd a lege sit reprobata prius, dummodo causa reprobationis ex uarietate temporis sit debilitata arg. l. 1. C. de caduc. tollend §. cæterum inst. de agnat. succes. Circa secundum dico æquiparationem procedere, siue

inspiciamus tempus ante legem latam a C. Cornelio Balbo, ex prædi-
ctis, siue etiam inspiciamus tempus, quo prætoria dispositio com-
probata est, ut ex edictis perpetuis ius dicerent, quia non idcirco offi
tium prætoris cessauit penitus, sed uerum illud est.

Naturam expellas furca licet, usque recurrit.

Emergunt enim quotidie in negotiis controuersiisq; ciuilibus & cri
minalibus quædam quæ ueluti rediuiuum prætorem postulent, quod
uel satis certa forma ac iure definita aut comprehensa non sint, uel si
sint, litigatores tamen molesti prætores ipsos de rebus causisq; suis
frequenter interpellant, dum sibi subueniri quibusdá in rebus atque arti
culis causarum, ac nonnunquam etiam in iuris publici declaratione
115 postulant. Venetiis plura instituta fuerunt † iudicum subsellia, ita
Vrbani ut quantum fieri posset unusquisque pro ratione negotii & litis suos iu
apud ve dices cognosceret, uerum omnium primi petitionum iudices dicun-
net. tur, atque ad id primo inducti, ut urbanas peregrinasq; petitiones, quas
ad id tempus princeps pro collegio audire consueuerat, cognosce-
116 rent, prætoris urbani uicem gerentes. Et ne tantum ciuibus consultum
Peregri uideretur † Peregrini & ipsi suum tribunal habere cœperunt, qui eorum
ni. causas audiunt, tam si inter eos, quam si cum ciuium aliquo rei ali-
117 quid uertatur. Prolato deinde imperio in continentem oram † toti-
Ciuita- dem prætores ferè, quot ciuitates in ditionem uenerũt creati sunt, qui-
tum. omnibus ius dicunt, forenses lites diiudicant, atque in sontes animad-
118 uertunt. Venio nunc ad Centumuiros, quorum nõ admodum antiquã
Centũ- originem esse suspicor, etenim cum Festus centumuiros dictos scri-
uiri. bat, quod ex singulis triginta quinque tribubus terni ad iudicandum
legerentur, eosq; quanquam centum & quinque essent, tamen quo fa-
cilius appellarentur, centumuiros nominatos, attamen ostendit, non
nisi post annum D X I I. quo demum triginta quinque tribus exple-
tæ sunt, esse institutos, cui rei non aduersantur uerba Pomponii,
qui post binos prætores, urbanum, peregrinumq; institutos fuisse cen
tumuiros tradit, quanquam in nonnullis codicibus legatur Decemuiri
Sed & Centumuiri, & decemuiri de causis priuatis cognouerunt, Sue-
tonius enim in Augusto, auctor fuit (inquit) ut centumuiralem ha-
stam, quam quæstura functi consueuerant cogere, decemuiri cogerent,
Plinius tamen testatur Prætores consueuisse centumuirale iuditium co
gere, Quibus autem de rebus Centumuiri iudicarint, maxima est con
trouersia, Vitellius enim contra Merulam falso opinabatur, centum-
uiros causas tantum hæreditarias iudicasse, illo fortassis loco Cicero-
nis fretus in lege agraria, cum uos (inquit) uolueritis de priuatis hæ
reditatibus centumuiros iudicasse. at Cicero in 1. de Oratore facile
ostendit, aliarum quoque rerum iuditium habuisse dum ait. Volita-

re in foro, hærere in iure, ac prætorum tribunalibus, iuditia priuata magnarum rerum obire, in quibus sæpe non de facto, sed de æquitate & iure certetur iactare se in causis centumuiralibus, in quibus usucapionum, tutellarum, gentilitatum, agnationum, alluuionum, circumluuionum, nexorum, mancipiorum, parietum, luminum, stillicidiorum, testamentorum ruptorum, aut ratorum, cæterarumq; rerum innumerabilia iura uersentur, tum omnino quid suum, quid alienum, quare denique ciuis an peregrinus, seruus an liber sit, ignoret, insignis est impudentiæ, quamuis negandum non sit teste Zas. causas hæreditarias frequentius apud eos uentilatas fuisse, quod ex Valerio lib. 7. & Plin. in epistolis, satis liquet, leues autem habitas esse has causas ætate Ciceronis ostendit Tacitus in dialogo de Oratore, ideo nimirum si de criminibus non cognoscebant, nisi cum solemni accusatione iudicandum fuit, tunc enim prætor, qui centumuirali iuditio præerat, numero incerto iudices sortiebatur ut de Clodianis incendiis M. Cicero uerba faciens pro Milone grauiter disserit. Nomine igitur Centumuiralis iudicii Senatores male accepit Accur. in l. pen. C. de petit. hæredit. & post eum Ias. hic, ut pote qui a centumuirali iuditio prorsus distinguerentur, si quidem Senatus uelut Patres Remp. curabant, Centumuiri controuersias & crimina iudicabant, quod & hodie usu euenire ait Zas. ut rectores rerum publicarum a iudicibus separentur, Dicit tamen idem Zas. se inuenire apud Velleium lib. 2. Senatum etiam iuditiis præfuisse, quod probat Dionis. qui iuditia Patriciis a Romulo tributa esse dixit, & Polibius, qui iuditia in Senatorum potestate fuisse aperte lib. 6. literis prodidit, probat etiam illud, quod equites ante legem C. Gracchi non iudicasse satis perspicuum est, ergo lex illa initium huius totius mutationis attulit, hanc autem mutationem necessariam quodammodo fuisse Appianus scribit, siquidem moderandæ duntaxat Reip. Senatores intenti, iuridiciarias priuatorum controuersias, non iudicarent d. l. 2. § deinde cum esset. de orig. iur. & licet a C. Cæsare ad duo genera iudicum equestris scilicet, ac Senatorii ordinis redacta fuerint iuditia, ut latissime uidere licet apud Manut. in suo de legib. libello, tamen ne tunc quidem Senatum grauioribus curis distentum iudicasse, aut priuatorum causas per se cognouisse sed dedisse tantum litigatoribus iudices suspicamur, siquidem Plinius in causa Marii Prisci ab Afris accusati iudices a Senatu datos dicat quamuis & nonnunquam si negotii grauitas postularet, ex Senatorio ordine iudices istiusmodi constituerentur nam Fla. Vopiscus in Probo cognouit (inquit) uniuersus Senatus de iudicum præsertim maximorum quærelis & appellationibus tanta auctoritate, ut qui a priuatis iudicibus ad Senatum prouocauissent, lege Neronis eiusdem pecuniæ periculum

facerent, cuius ii, qui Imperatorem appellarent, itaque quod Vulpianus ait in l. 1. §. 1. ff. a quib. appell. non lic. a Senatu non posse Principem prouocari, ad ordinariam causarum, uel ciuilium, uel criminalium cognitionem minime referendum est, sed ad extraordinariam illam iurisdictionem de superiorum iudicum quærelis, & ad quæcunque Senatus iussa, decreta. & consulta, quæ non minoris autoritatis, quam ipsorum Principum Cæsares etiam ipsi uoluerunt, ut supra ostendimus.

119 Parlamenta. Ad instar autem iuditii centumuiralis † institutæ uidentur in Gallia, curiæ supremæ, quas Parlamenteas dicunt, & licet nonnullis placeat Senatus nomen retinere, ego tamen nunquam probare potui, cum nihil aut certe parum affinitatis habeat cum uetere illa Romani Senatus autoritate, ut ex prædictis liquet, Eodem modo † dicere possumus

120 Consilia Chāberiachi & Taurini. quòd Consilia Chamberiachi & Taurini æquiparari possint & melius quàm præfectis prætorio, ut faciebat Purpur. num. 94. quod ideo num. sequenti correxit Ego ad instar huius centumuiralis iuditii quadragintauiralia iuditia † in hac Venetorum Repub. instituta fuisse suspicor, hinc autem dici potest distributionem illam clasium emanasse,

121 Quadraginta uiralia iuditia. tria enim sunt, duo forensibus causis iudicandis præfecta, tertium capitalibus, primum, ad quod exteræ causæ deferuntur nouum nominatur, secundum quod urbanis præficitur, uetus dicitur, tertium, quod de capite fontium iudicat, criminale nuncupatur a criminibus, successu temporis quinque & uiginti additum est collegium ad causas tam urbanas, quàm peregrinas iudicandas, sed quæ trecentorum summā nō excedant. nouissime collegium duodecim est adiunctum ad causas ipsas iudicandas, quæ centum summam non excedant, sic etiam Centum uiri in quatuor consilia diuisi erant, unde quadruplex iuditium appellatum, & eam inquit Plinius iunior lib. 1. epist. ad Tranquillum scribēs, acturus adolescentulus adhuc in quadruplici iuditio. ea autem consilia in foro ducario conueniunt, sicut antiquitus in basilica Iulia, quæ inter se usque adeo proxima sunt, ut actiones unius tribunalis ab alio ferè exaudiantur, prout etiam Quintilianus de centumuiris uerba faciēs. indicat lib. 12. cap. 5. Certe cum Trachalus (inquit) in basilica iulia diceret, primo tribunali quatuor autem iuditia, ut moris est, cogerentur, atque omnia clamoribus fremerent, & auditum eum & intellectum, & quod agentibus cæteris contumeliosum fuit, laudatum quoq; ex quatuor tribunalibus memini. habent præterea hæc quadraginta uiralia consilia tres ex suo ordine prætores, qui singuli quibusque binis mensibus sorte educuntur uulgo quadraginta uirorum capita dicuntur, Tribus urnis non duabus suffragia leguntur, harum una damnat, absoluit altera in criminibus, uerum in ciuilibus reprobat, & approbat, tertia

neutrum præstat,quem triplicis urnę usum in iuditiis Veneti a Romanis ut pleraq; alia accepisse uidentur.

Constituti sunt & Quatuor uiri,qui curam uiarum agerent credidit autem Zas.securitatem uiarum eis commissam,& ideo eorum esse offitium,qui nomine Principis tesseras publicæ securitatis exhibent, uulgus saluum conductum parum latine nominat,sed statim correxit, credendum est enim hos quatuor uiros uiis uel muniendis uel sternendis præfuisse.Cagnol.num.401.uoluit hunc magistratum uiarum fuisse de minoribus de cuius offitio tractat Vulpianus in l.2.ff.ne. quid. in loc. uel itiner. publ. & Rom.uoluit quod offitialis stratarum communis, (ita eum nominat) posfit auctoritate propria destrui facere domum priuati,ut ciuitas pulchrior efficiatur. 122 Quatuor uiri uiarũ

Prouisores communis Venetiis †loco supradictorum habemus,qui uiarum,Pontium,&huiusmodi rerum resarciendarum curam habent, in hoc differunt a Romanis,q illi quatuor,hi uero Triumuiri,creantur. 123 Prouisores cõis.

Triumuiri etiam monetales,æris,argenti,auriq; flatores, † monetæ curam habuere,quorum diligentia (ut inquit Fenest.) numismata auro,argentoq; fabricabantur,hos aut Liuius lib.23. scribit Minuti Tribuni plebis rogatione,propter penuriam argenti,Romę primum creatos,nempe L.Æmilium(qui Consul Censorq; fuerat) M.Attilium Regulum, (qui bis fuerat Consul)& L.Scriboniũ Libonem, qui tum Tribunus plebis erat, quod prætermittere nolui,ut appareret inde Magistratum hunc dignationis, & autoritatis non minimæ fuisse. Sic & †apud Venetos Præfecti monetæ prouident,ne argentum,aut aurum, imperfectius,aut impurius,quàm id,quod lex statuit,cudi debeat,ne uel excusi nummi pondere sint,minores,quàm lex iubeat quod sanctissime apud eos obseruatur,quam ob rem maximo in prætio apud omnes nationes barbaras,ne dum apud Christianos, Veneti nummi semper fuerunt,hodieq; sunt,Constantissime enim in hac parte sicut in reliquis,dignitatem a maioribus acceptam retinuere,Et non tantum circa pecunias sub nomine sui Principis cudendas,curam,diligentiamq; adhibent,uerum etiam circa forenses,&exteras,quæ in ditionem suam expendendę portantur,ne Resp. aliquid detrimenti patiatur, Cuius etiam rei Pop.Rom.præcipua cura fuit,ideo quàmuis belli punici tẽpore argenti ærisq; ratio nummaria opibus Romanorum accisis imminuta fuisset,bello finito statim in pristinũ(ut Festus autor est)rediit. 123 Triumuiri monetales 125 præfecti Monetæ Venet.

Triumuiri Capitales carceris custodiam † habebant,ut cum animaduerti oporteret,eorum interuentu fieret , Hos a quæstoribus eatenus di stare putat Zas.quod quæstores maleficia inquirerent, & manifesta ex offitio puniri facerent,triumuiri exequerentur, quod supra reprobauimus,sunt tamen qui credunt cum Zas. istiusmodi triumuiros de cri- 126 Triumuiri capitales.

127 minibus † non iudicasse, sed ueluti executores capitalibus iuditiis præ
An Magistrat° fuisse, ut pote quorum proprium munus fuerit, quæ ad supplicium necessaria erant, apparare. Salustius. Senatus (inquit) in Catonis sententiā discessit, Consul optimum factu ratus, noctem quæ instabat, ante capere. ne quid eo spatio nouaretur, Triumuiros, quæ ad supplicium postulabant parare iubet, ipse dispositis præsidiis Lentulum in carcerem deducit. Coras. tamen & melius. Triumuiros istiusmodi de criminibus cognouisse, & capitaliter iudicasse, uoluit, nam Pompon. in d. l. ii. magistratibus annumerat, & Salustius ipse ubi supra, eos rerum capitalium iudices dixit. Non obstat, quòd in solemni accusatione res sortitis iudicibus coram prætore ageretur (istud est quod Zasium decepit) nam respondet Cagnol. quòd prætores longo post interuallo fuerunt instituti d. l. 2. §. cumq; Consules, quo tempore mos procedendi coram prætore sortitis iudicibus inualuit Pompon. tamen let. in cap. de quæstoribus, nec non & Alexand. ab Alexand. genial. dier. lib. 2. cap. 2. dixerunt, iuditia ipsa publicarum quæstionum a quæstoribus ad triumuiros translata fuisse, Verum non propterea antiquam consuetudinem intermissam esse, supra ostendi, quinimo hanc fuisse formam inuenio, ut aut Triumuiri, aut Quæstores, aut Prętores de criminibus, prout res incideret, quærerent, & cognoscerent. Fuerunt autem a principio duū uiri, sed postea unius augumento triumuiri collegæ facti sunt, testis Fenest. in cap. de duumuiris capitalibus, ubi etiam refert, qualiter ius pronuntiandi in capitalibus a principio habuerint.

128 Aduocatores. Aduocatores triumuiros dixit † Sabelicus decade prima. lib. 3. creati enim fuerunt, ut de parricidiis quæstionem haberent, deq; his cognoscerent, qui in ducem secessionem fecerant, continuata est autem eorū autoritas ita ut grauiora omnia crimina, ipsis referrentibus, collegioq; quadraginta uirali disceptante discerni soleant.

129 Præfectus urbis. Hæc omnia (inquit Pompo.) † quoties in Rep. sunt magistratus obseruantur, quoties autem proficiscuntur, unus relinquitur, qui ius dicat, is uocatur præfectus urbi, postea ferè latinarum feriarum causa introductus est, & quotannis obseruabatur, Cæterum Augustus præfecturam urbis perpetuam fecit ut scilicet iis curis ad quietem ciuitatis, præsentibus etiam Romæ reliquis magistratibus, daret operam, quibus antea profectis domo Regibus, ac mox magistratibus, intendere eum quandoque oportuit. Verum omnia omnino crimina paulatim sibi præfectura, uindicauit l. 1. ff. de off. præfect. urb. immo etiam de ciuilibus ac pecuniariis causis cognouisse scriptum reliquit Paulus Pata-

130 An Magistrat° uinus Iurisconsultus celeberrimus in l. 2. ff. de offic præfect. urb. & Flauius Vopiscus in Floriano, Redierunt (inquit) ad præfectum urbis appellationes omnium potestatum & dignitatum. Ideo inter † magistratus

stratus

ſtratus eos annumerat Pompon. in d.l.2. immò Liuius ex maioribus
fuiſſe oſtendit, dum ait. Incuſati grauiter a Senatu ædiles, quòd non
prohiberent, cum intem eam multitudinem emoueri e foro, ac diſii-
cere apparatus ſacrorum conati eſſent, haud procul abfuit, quin uiola-
rentur; ubi potentius iam eſſe id malum apparuit quàm ut minores
per magiſtratus ſedaretur M. Æmilio præfecto urbis negotium a Sena
tu datum eſt. An autem Senatum habere potuerit antiqua eſt contro-
uerſia, cuius Aul. Gel. lib. xiiii. cap. 8. meminit, Mutius etenim negabat,
quoniam ne Senator quidem eſſet, neque ius haberet dicendæ ſenten-
tię, contra Varro & Capito, ius ei eſſe Senatum habendi responderũt,
nam & tribuni plebis, tametſi Senatores, ante legem Attiniam non eſ-
ſent, habere Senatum poterant, nimirum ſi inter illuſtres connumera-
tur per Iaſ. & doct. eſt text. in l. uiros deuotos. C. de palatin. ſacr. largit.
lib. xii. l. 2. C. ubi Senat. uel clariſ. §. illo aut. de appellat. & facit, quia prę
fectus urbi æquiparatur præfecto prætorio. l. i. C. de offit. præfect. præ
tor. lib. xii. Cuius præfecturæ formulam non omiſit idem Caſiodo- 131 Formula prę fecturæ urbanę
rus inquiens. Cum de dignitate commiſſa laus ſemper iudicis eſtime
tur, & potior habendus eſt, quàm ſint illi, quibus præeſſe cognoſcitur,
nemo amplius uidetur erigi, quàm cui potuit Roma committi, gran-
de eſt quidem procerem eſſe, ſed multo grandius, de proceribus iudi-
care, Senatus ille mirabili opinione glorioſus probatur habere præſu-
lem, quem mundus ſuſcipit iura condentem, eoq; fit, ut illi utantur in
Senatu poteſtate perfecta, qui apud te trepidant dicere proprias cauſas
uerum hæc quoque modeſtia cognoſcitur eſſe prædicanda, ut optent
ſe legibus teneri, quæ ab ipſis ſciuntur poſſe conſtitui, quæ res pro par
te nobis abſolute communis eſt, ſed hac ſola ratione diſcreti, quòd al-
teri ſubdi non poſſumus, qui iudices non habemus, reſpice tot doctos
uiros, & conſidera quale ſit his aliquid dicere, nec erroris uerecundiã
formidare, de talibus diſceptas, quos tibi cognoſcis eſſe potiores, ſic
ergo locum tuum tracta, ut omnes te iudicem honoratæ congregatio
nis agnoſcant, conſides ſupra omnes ſcilicet conſulares, ſentẽtiam pri
mus dicis, & in illa libertatis aula reuerendus aſpiceris, in qua commiſ
ſos habere mundi primarios approbaris, quis iam de obſcuro uitio
cogitare poſſit, qui ſe inter morum limina tot eſſe cognoſcit? uis odiũ
non recipere? ſtudium a te gratificationis exclude, publicum amorem
neceſſe eſt, habeas, ſi ſecretius nil promittas, erit nimirum magnum &
ſingulare preconium, ſi iudices non accipiant, ubi ſunt, qui multum da
re contendant, ditioni tuæ non ſolum Roma commiſſa eſt (quàmuis
in illa contineantur uniuerſa) uerum etiam intra centeſimam poteſta
tem te protendere antiqua iura uoluerunt, ne tantæ ciuitatis iudicem
muralis agger includeret, cum Roma omnia poſſideret, tu etiam ex

defignatis lege prouinciis, ab appellatione cognofcis, aduocati tibi militant eruditi, quando in illa patria difficile non eft oratores implere, ubi magiftros eloquentiæ contingit femper audire, carpento uheheris per nobilem plebem, publica te uota comitantur, fauores gratisfimi confona tecum uoce procedunt, Bene age, quia te ueniente licet populis conticere, habes copiofe unde tibi gratiam tantæ ciuitatis aquiras, fi merces diuerfæ fub nulla uenalitate uendantur, fi exhibitio falubriter accenfa thermarum, rapinarum ardoribus nõ tepefcat, fi fpectaculum, quod præbetur uoluptati, non fit caufa litigii, fuauiter enim cogit gratum effe populum quifquis in certaminibus partium defignat iniuftũ, tanta eft enim uis gloriofæ ueritatis, ut etiam in rebus fcænicis æquitas defideretur, admonitionum igitur ordine decurfo per Indictionẽ illam habitu te togatæ dignitatis ornamus, ut indutus uefte Romulea iura debeas affectare Romana, nam fi ifti dignitati par fueris, nihil eft, quod a nobis minime confequaris, ad omnia enim tali fuffragio eris nihilominus dignus, fi actionem tuam laudet Senatus, perfecta enim rei fides eft, ubi confentanei teftes probantur effe fummates.

132 Capitanei Ciuitatũ

Ex magiftratibus noftri temporis † neminẽ uidet Cagnol .nu. 415. qui præfecto urbis comparari posfit, quod uel maxime procedit, fi tẽpora Cæfarum refpicias & ponderes fcripta Vulpiani in d.l.i. de offit. præf. urb. Mod. Taurin. num. 97. dicunt, quòd capitanei ciuitatum, qui funt apud eos, non debent equiparari, cum eorum tanta non fit poteftas, ut tradit Rebuf. in l.i.C. de mulier. & in quo. loc. lib. x. Ego autem dico quòd Capitanei ciuitatum earum, quæ fub ditione Venetorum funt, æquiparari posfunt, Præfectus enim creabatur, ut urbi mœnibusq; præfideret, ius redderet, & fubitis mederetur, qui fi quid in urbe turbatum effet, cum res poftularet, iuuentutem armare & per loca oportuna difponere, arma telaq; in propugnaculis ingerere, caftella communire, muros turresq; præfidio firmare, atque omnia cuftodiis, uigiliisq; inftructa habere, portas claudere, pro portis ftationes, difpofitosq; ftationarios milites ad tuendam populi quietem, tenere deberet, & ne quid falleret aut nudatum præfidiis effet, animaduertere, & oculis perluftrare, nihil denique curæ aut laboris omittere, qui tametfi urbi præfectus foret, in fuburbiis æque cognitionem animaduerfionemq; habebat, illiq; exercitus demandatos, & gerendi belli fæpe negotium datum effe liquet, quæ omnia elegantisfime perftrinxit Alex. ab Alex. genial. dier. lib. 6. cap. 20.

133 Præfectus annonæ.

Præter hos magiftratus nonnulli etiam reperiuntur, qui multum faciunt ad ciuitatis commodum, ideo a nobis minime funt prætermittẽdi, cum de eis quoque mentionem fecerit Pompon. in d.l.2. in primis autem fe offert præfectus annonę, cuius proprium munus fuit ad leuã

dam frumenti inopiam, si quando urgens instabat necessitas, annonā undiq; coemere, & Romam aduehendam curare, ac cogere eos, qui frumentum haberent, uendere, quod proprio usui superesset, quidam dicunt Præfecturam annonę quinto decimo anno post exactos reges institutam Appio Claudio Sabino & P. Seruilio Prisco Consulibus, eo quoque anno, quo Tarquinius superbus exul apud Aristodemum tirānum mortuus est, tunc inter consules ut Liu. lib. 2. ab urbe condita, orta contentio dicitur, de dedicatione ædis Mercurii, Senatus a se rem ad populum reiecit, utri eorum dedicatio iussu populi esset data, eum prœesse annonæ, Populus dedicationem ædis dat M. Lectorio primipilo, non tam ob hominis ipsius meritum, quàm ob ignominiam consulum non probe in magistratu obuersatorum. Cæterum hoc apud Liuium non usquequaque planum est, uolunt alii L. Minutium fuisse primum annonæ præfectum, qui annonæ sua cura leuatæ tantam gratiā, & gloriam retulit, ut boue aurato extra portam trigeminam sit donatus, Cęterum uerius constat anno decimo octauo T. Geganio, & P. Minutio Consulibus, institutam fuisse præfecturam hanc, quo tempore annonæ maxima caritas fuit, missiq; in Siciliam fuere P. Valerius ac L. Geganius, pro aduehendo frumento, Et quàmuis Doct. hic de isto nō faciant mentionem, Cagnol. tamen in d. l. ii. num. 419. credit ponendū esse inter spectabiles in secundo gradu, maxime attentis iis, quæ dicemus statim in præfecto uigilum, qui illi æquiparatur, Is autem ab ędilibus cerealibus eo differt secundum Zas. quòd hi iure ordinarii magistratus rem frumentariam curabant, illi extra ordinem, si necessitas instabat, creabantur, eratq; non perpetua, sed temporaria potestas. Originem offitii & curam illi incumbentem latius repetunt. & prosequuntur Fenest. & Pompon. let. sub cap. de præfect. annon. Cassiodorus uero eius formulam in 6. uariarum epistolarum sic describit. Si ad hanc mensuram censendæ sunt dignitates, ut tanto quis honorabilis habeatur, quanto ciuibus profuisse cognoscitur, is certe debet esse gloriosus, qui ad copiam Romani populi probatur electus, tui si quidem studii est, ut sacratissime urbi pręparetur annona, ubique redundet panis copia, & tam magnus populus, tanquàm una mensa satietur, per officinas pistorum cibosq; discurris, pensum & munditiam panis exigis, nec uile iudicas esse, unde te possit Roma laudare, merito, quando gloria singularis est, illius ciuitatis affectus, & ne quod agis aliquid putetur extremum, carpentum præfecti urbis mixta glorificatione conscendis, tu illis in spectabulis coniunctissimus inueniris, ut plebs, quam tua industria faciat, in suam reuerentiam te honoratum esse cognoscat, nam si querela panis, ut assolet, concitetur, tu promissor ubertatis seditiones ciuicas momentanea satisfatione dissoluis. & per te prospi

134 Formula præf. annon.

citur, ne quid a populis conquerentibus excedatur, non immerito Pompeius fertur copiæ quantitate prouisa, usque ad rerum peruenisse fastigia, quia merito singulis est amor populi, cum potuit a penuria liberari, hinc ille gratificationem meruit plausumq; popularem hinc unice semper amatus est, & in gratia ciuium omnium uicit facta maiorum, qui ne aliquãdo in honore diceretur, cum nominis taxatione uocabatur & magnus, hoc te exemplum inuitet ad prospera, quando ille honoris tui locum egisse cognoscitur, quem fœlix Roma mirabatur, ne quis autem putet abiectis te hominibus imperare, dignitates quoque tuæ priscorum iura famulata sunt, quæ per diuersas mundi partes possessione latissima tendebantur, ne inopia faciente uilesceret, quod Romanæ copiæ laudabili famulatione seruiret, Suarii quoque Romanæ copiæ causa reperti, tuo deputati uidentur examini, gloriare priuilegiis aquisitis, tribunal tuum non est inter minimas dignitates, quando & Romana gratia frueris, & prouinciis iussa transmittis, sed ut actionis ipsius in totũ merita perscrutemur, triticas quidem copias Prefectura Prætoriana procurat, sed non minor laus est dispẽsationem probabilem facere, quàm frumenta colligere, quando in quantis abundantia querela non tollitur, si panis elegantia nulla seruetur, sic Ceres frumenta dicitur inuenisse, Pan autem primus consparsas fruges coxisse, perhibetur, unde & nomine eius panis est appellatus, ita & illa prædicata est, quæ reperiit, & iste laudatus est, qui decenter edenda humanis usibus applicauit, atque ideo cognoscentes industriam tuam, quæ semper est amica sapientiæ, Præfecturam annonæ per illam indictionem nostra tibi electione deferimus considera nunc, quia non licet aliquid furari de populo, nam quod in ciuitatis damno committitur, silentio non cælatur, nescit plebs tacere, quando interdum & hoc loquitur, quod a nemine perpetratur, in fraudolentos distringe, panis pondera æquus examinator intende, solicitius auro pensetur, unde a quiritibus uiuitur, quia gratior nobis est lætitia fauentis Pop. Rom. quàm copia præciosissimi metalli, intuere certe quod loquimur, quid habes melius quod optes, quàm illius populi gratiam quærere, quam nos etiam constat optare.

135 Præfe. annonę Magistratum ẽt hunc per quã necessarium Veneti instituerũt, optimos pictores immitati, quibus non satis est caput & humeros imaginis alicuius effinxisse, nisi singula operis lineamenta sibi inuicem correspondeant, etenim cum nulla propè frumenti uis ex agro Veneto colligatur, quòd omni ex parte urbs æstuariis amplissimis ambiatur, ciuitasq; populosissima existat, opus fuit rei frumentariæ magnam habere curam, ne quando populus, cuius commodo semper consultum esse uoluerunt, rei frumentariæ inopia laboraret, nimiaq; annonæ cari

tate præmeretur, cuius rei gratia tres præfecti creati fuerunt, duoq; sunt additi tempore necessitatis.qui ius quodammodo in priores habent,supra prouisores uulgo dicti.

Sequitur ut uideamus de præfecto uigilum, ad quem cura & cognitio de incendiariis,de furibus,& effractoribus maxime pertinuit, sed presertim ob incendia creatus est,qui ab eo quòd excubias hoc est nocturnas uigilias ageret,dictus est nocturnus.l.i.ff.de offit.præfect.uigil. 136 præfectus uigilum.

An autem esset magistratus Pompon.in d.l.1.§.& hæc omnia.ff.de orig.iur.non fuisse magistratum,sed extra ordinem utilitatis causa constitutum affirmat,cæterum Feneft.eum nominatim magistratum dicit, ut pote apud quem omnium criminum quæ noctu committerentur, sed presertim furti,& incendii cognitio erat.l.iii.ff.de offit.præfect.uigil.Zas.credit ideo a Pomponio præfectos uigilum & annonæ, in magistratuum numero non haberi,quòd de minoribus essent magistratibus,quod non firmat intellectum nostrum,nam cum Pompon. absolute dicat eos non esse magistratus,de minoribus quoq; esse negat. Si.n. inter minores reponeretur,ergo essent magistratus.l.si quid.§.1.de leg.3.l.inter agnatos.ff.und.legitim.extra ordinē itaq; legitimus,n.ā eos,qui extra ordinem licet ad ius dicendum crearentur, nō fuisse magistratus suspicari possumus.l.si in aliquā.ff.de offi.proconf.&hoc modo resoluitur illa quæstio Alber.in l.3.de offit.præfect.uigil.& in l.illicitas. §.qui uniuersas.ff.de offit.præsid. cur scilicet huic præfecto in omnes datum non sit imperium. Inter spectabiles annumeratur, per Ias.hic, quem sequuntur communiter scribentes per tex.in d.l.3.ff.de offi. præfect.uigil. Verum Feneft.eum clarissimum enunciat Purpur.hic. num. 208.dicit,quòd in d.l.3.ideo spectabilis appellatur,quia is quem primum Augustus constituit,erat uir spectabilis. Verum ista solutio confirmat potius q̄ impugnet opinionem supradictam,equitem enim Romanum hunc fuisse scribit Dion.quem Augustus præfectū fecit,& ideo a Ias. & communi non recederem cum Cagnol.nu. 423. quia est text. apertus in dicta.l.3.ex quo loco apparet spectabilis titulum initio additum equitibus,qui ad præfecturas proueherentur, non autem Senatoribus. 137 præf.an & uig. An Magistrat'

In formula quoque ipsius offitii Cassiodorus sic ait, Quamuis nomen tuum ad ciuitatis te uigilias debeat excitare,ut possis implere, quod diceris,tamen prudentiæ nostræ solita cautela non deserit, nisi eos quos ad agendum deligimus,ad parendum quoque suauiter inuitemus,quid est tibi pulchrius,quam in illa urbe operam nauanter impēdere,diligentiæ tuæ ubi tales testes uidentur assistere, cautella quidem tua mox ut adhibita fuerit,per Patriciorum & Cōsulum ora discurrit, uix te contigit aliquid solicite facere,&audis proceres cum admiratione laudare,mediocrem dignitatem regis,& in summa opinione uersa 138 Formula præf. uigil.

ris, custos Romanæ ciuitatis diceris, quãdo eam ab intestino hoste defendis, quapropter circa fures solicitus esto, quos si tibi leges punire minime præcipiunt, tamen eos indagandi licentiam non tulerunt, credo ut quamuis essent raptores detestabiles, tamen quia dicebantur Romani, maiori eos subderent dignitati Vtere igitur per indictionem illam Præfecturæ uigilis dignitate, horror tibi pœnarum ademptus est, non potestas, nam lex a quo uoluit malos capi, ipsum censuit plus timeri, eris securitas soporantium, munimen domorũ, tutela claustrorũ discussor obscurus, arbiter silentiosus, cui fallere insidiantes fas est, & decipere gloria, actus tuus uenatio nocturna est, quæ miro modo si nõ cernitur, tunc tenetur, furta magis in furibus facis, dum illos circumuenire niteris, quos omnibus illudere posse cognoscis, præstigii genus est, quod agitis, ut latronũ uersutias irretire possitis, facilius enim æstimamus sphingis ænigmata comprehendi potuisse, quam raptoris fugacem præsentiam reperire, ille circumspectus ad omnia, instabilis ad uentura, trepidus ad insidias, quemadmodum potest capi, qui more uẽti nullo situ cernitur contineri, uigila impiger cum nocturnis auibus, nox tibi pandat aspectus, & sicut illæ reperiunt in obscuris cibum, ita tu possis inuenire præconium, esto nunc ad iniuncta solicitus, uenalitas tibi non adimat, quod concedit industria, nam licet hæc sub profunda caligine uideantur geri, nullus tamen actus est, qui possit abscõdi, priuilegia quoque uel offitii deputati ex nostra tibi autoritate rationabiliter uendicabis, quia necesse est, in tam magna ciuitate per diuersos iudices agi, quod ab uno non potest explicari.

139 Præfecti nocti Ve-net.

Venetiis præfectĩ noctis sex sunt ad criminales causas iudicandas, sex itẽ ad leuiores quasdam decidendas, utriusque autẽ magistratus offitiũ est, ut uicissim suam tribum circumeãt cum publicis stipatoribus & apparitoribus armatis, prouideantq; ne per nocturnas tenebras, quæ maiorem licentiam præstare hominibus sceleslis solent, cuipiam fiat iniuria ne uẽ fur clam domum quãpiam fodiat, aut ne latro ullas per uias grassetur in quenquam, in primis Venetæ urbis originibus uterq; hic magistratus magnæ æstimationis erat, postmodum adiũctis nouis reipublicæ magistratibus, pro ut ratio temporum & commoditas exigebat, horum dignitas & autoritas est obscurata, summaq; potestate ad alios magistratus trãslata, parua quædam in eorum subselliis residere. Atque hæc quidem de magistratibus, quod ad hunc locum pertinere uisum est, hactenus, complures enim alii magistratus fuere, qui a Põponio silentio inuoluuntur, ea forsitan ratione, quia ius nõ dicebant, de quibus late per Fenest. & Pompon. let. Sunt & alii apud Venetos, qui maximam uidentur habere cum illis similitudinem, uerum quia non uacat, ideo istud alias præstabimus, interim Rom. Reipub. iina-